

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет
Кафедра туристичного бізнесу та рекреації

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему «Проблеми та перспективи післявоєнного відновлення туризму в
Україні»

Здобувачка

Анна ПРИЛИПКО

2 курсу групи МТМз- 70

Керівники:

Наталя ДОБРЯНСЬКА

Маргарита ЛІГАНЕНКО

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від 30 листопада 2023 р., протокол № 4

Завідувачка кафедри ТБтаР _____

Наталя ДОБРЯНСЬКА

Одеса – 2023

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	Технології вина та туристичного бізнесу
Кафедра	Туристичного бізнесу та рекреації
Ступінь вищої освіти	Магістр
Спеціальність	242 Туризм
Освітня програма	Міжнародний туризм

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри ТБтаР

Наталя ДОБРЯНСЬКА

2 серпня 2023 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧКИ
Анни ПРИЛИПКО

1. Тема роботи: Проблеми та перспективи післявоєнного відновлення туризму в Україні

затверджена наказом по університету від «2» серпня 2023 р. № 383-03.

2. Термін здачі здобувачкою закінченої роботи «1» грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: монографії, підручники, навчальні посібники, законодавчі та нормативні акти, первинні документи, звіти туристичних підприємств, статистична звітність, статті та тези.

4. Перелік питань, котрі необхідно розробити:

РОЗДІЛ 1. Теоретико – методичні основи геопросторового дослідження туристичного потенціалу

РОЗДІЛ 2. Сучасний стан та аналіз впливу війни на туристичну сферу регіонів України

РОЗДІЛ 3. Перспективи розвитку та відновлення туристичної індустрії у період та після війни

5. Перелік графічного матеріалу:

Презентація до кваліфікаційної роботи (22 слайди)

6. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 3	Наталя ДОБРЯНСЬКА	02.08.2023	01.12.2023

7. Дата видачі завдання 02.08.2023

Керівники _____ Наталя ДОБРЯНСЬКА

_____ Маргарита ЛІГАНЕНКО

Завдання прийняла до виконання _____ Анна ПРИЛИПКО

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи
1.	Отримання теми для кваліфікаційної роботи	02.08.2023
2.	Затвердження плану кваліфікаційної роботи	05.08.2023
3.	Надання розділ 1 на перевірку	09.09.2023
4.	Надання розділ 2 на перевірку	21.10.2023
5.	Надання розділ 3 на перевірку	05.11.2023
6.	Формування висновку, списку використаних джерел, додатків	10.11.2023
7.	Здача закінченої кваліфікаційної роботи	30.11.2023
8.	Розробка презентації	01.12.2023

Здобувачка _____ Анна ПРИЛИПКО

Керівники _____ Наталя ДОБРЯНСЬКА

_____ Маргарита ЛІГАНЕНКО

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувачка-дипломниця _____ Анна ПРИЛИПКО

АНОТАЦІЯ

до кваліфікаційної роботи магістра

Робота містить 100 сторінок, 16 таблиць, список літератури з 104 найменувань, 3 додатки.

У кваліфікаційній роботі було вивчено науково-теоретичні засади туризму; розглянуто становлення внутрішнього туризму; запропоновано перспективи післявоєнного відновлення туризму в Україні.

Об'єктом дослідження є внутрішній туризм.

Мета роботи – проаналізувати ситуацію щодо проблем та перспектив післявоєнного відновлення туризму в Україні.

Завданням кваліфікаційної роботи передбачено:

- вивчити науково-теоретичні засади туризму;
- розглянути становлення внутрішнього туризму;
- провести огляд основних регіонів розвитку туризму України в довоєнний період;
- проаналізувати попит на туризм в країнах світу та України;
- описати основні проблеми післявоєнного відновлення туризму в Україні;
- запропонувати перспективи післявоєнного відновлення туризму в Україні.

За результатами виконаної роботи сформульовані висновки щодо проблем та перспектив післявоєнного відновлення туризму в Україні.

Одержані результати можуть бути використані в діяльності органів державного управління туризмом, туристичних підприємствах.

Ключові слова: туризм, відновлення, проблеми післявоєнного відновлення.

Рік захисту роботи 2023

ANNOTATION
master's qualification work

The work contains 100 pages, 16 tables, a list of references from 104 titles, 3 appendices.

The scientific and theoretical foundations of tourism were studied in the qualification work; the development of domestic tourism is considered; prospects for the post-war restoration of tourism in Ukraine are proposed.

The object of research is domestic tourism.

The purpose of the work is to analyze the situation regarding the problems and prospects of the post-war recovery of tourism in Ukraine.

The tasks of the qualification work include:

- to study the scientific and theoretical foundations of tourism;
- consider the development of domestic tourism;
- conduct an overview of the main regions of tourism development in Ukraine in the pre-war period;
- to analyze the demand for tourism in the countries of the world and Ukraine;
- describe the main problems of the post-war recovery of tourism in Ukraine;
- to propose prospects for the post-war recovery of tourism in Ukraine.

Based on the results of the completed work, conclusions were formulated regarding the problems and prospects of the post-war recovery of tourism in Ukraine.

The obtained results can be used in the activities of state tourism management bodies, tourist enterprises.

Key words: tourism, recovery, problems of post-war recovery.

Year of work protection 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1	
Теоретико – методичні основи геопросторового дослідження туристичного потенціалу.....	10
1.1. Поняття туристичного потенціалу та його основні характеристики.....	10
1.2. Туристичні ресурси, як основа формування туристичних систем.....	16
1.3. Сутність та методи геопросторового дослідження туристичного потенціалу	21
Висновки до 1 розділу.....	29
РОЗДІЛ 2	
Сучасний стан та аналіз впливу війни на туристичну сферу регіонів України.....	31
2.1. Фактори, що визначають розвиток чи занепад туризму в постраждалому регіоні	31
2.2. Оцінка впливу воєнних дій на галузь туризму України.....	39
2.3. Аналіз пошкодження та руйнування об’єктів культурної спадщини	53
Висновки до 2 розділу.....	64
РОЗДІЛ 3	
Перспективи розвитку та відновлення туристичної індустрії у період та після війни	68
3.1. Державне регулювання як важлива складова для ресурсного забезпечення післявоєнного відновлення України	68
3.2 Використання нових тенденцій та інновацій для просування розвитку туристичної галузі після завершення військових дій	78
3.3 Впровадження заходів щодо безпеки туристів під час подорожей як важливий чинник організації туризму	88
Висновки до 3 розділу.....	94
ВИСНОВКИ.....	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	99
ДОДАТКИ.....	110

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Туризм є одним із ключових сфер економіки України, але він дуже вразливий до різних видів криз, таких як стихійні лиха, епідемії, соціально-економічні та політичні кризи, воєнні конфлікти, які призводять до дестабілізації внутрішньої ситуації в країні. Ця ситуація підтверджує стан у туристичній галузі України, яка виявила справжній занепад з початком повномасштабної війни.

До початку повномасштабної військової агресії проти України вітчизняна туристична галузь мала значний регіональний і загальнонаціональний ресурсний потенціал. У країні існувала і працювала система внутрішнього туризму, яка враховувала соціальні, гуманітарні та економічні аспекти та ставила інтереси, потреби і бажання туристів, відвідувачів і екскурсантів у центр уваги. Ця система також визначала пріоритети для суб'єктів господарювання, які надавали туристичні послуги та приймали участь у соціально-економічному розвитку країни.

Але, як і в іншій сфері суспільства, туризм глибоко відчув вплив повномасштабних воєнних дій і стикнувся з численними проблемами, пов'язаними з руйнуванням значних природних, історико-культурних і духовних цінностей, а також туристичної інфраструктури України, які використовувалися для розвитку внутрішнього туризму.

Вибір теми обумовлено необхідністю дослідити сучасний стан проблем та перспектив післявоєнного відновлення туризму в Україні.

Мета роботи – проаналізувати ситуацію щодо проблем та перспектив післявоєнного відновлення туризму в Україні.

Реалізація поставленої мети обумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- вивчити науково-теоретичні засади туризму;
- розглянути становлення внутрішнього туризму;

- провести огляд основних регіонів розвитку туризму України в довоєнний період;
- проаналізувати попит на туризм в країнах світу та України;
- описати основні проблеми післявоєнного відновлення туризму в Україні;
- запропонувати перспективи післявоєнного відновлення туризму в Україні.

Об'єктом дослідження є туризм в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних рекомендацій щодо проблем та перспектив післявоєнного відновлення туризму в Україні.

Методи дослідження. В результаті досліджень були використані теоретичні та практичні підходи аналізу і розвитку туризму на регіональному рівнях України. Для досягнення мети було використано діалектичний метод пізнання, схематичне та графічне зображення, структурно-логічний аналіз та узагальнення, методи аналізу, синтезу та порівняння, абстрактно-логічний та системно-структурний методи.

Наукова новизна одержаних результатів роботи полягає у вирішенні комплексних проблем, пов'язаних з удосконаленням науково - теоретичних і прикладних засад та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо перспективи післявоєнного відновлення туризму в Україні.

Інформаційна база дослідження становить опубліковані джерела – Закони України, Укази Президента України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, монографії, статті, наукові дослідження та джерела мережі Інтернет.

Практичне значення одержаних результатів полягає в запропонованих рекомендаціях стосовно проблем та перспектив післявоєнного відновлення туризму в Україні. Теоретичні положення й практичні рекомендації

дослідження можуть бути використані у розробці програми розвитку туризму, туристичними підприємствами та їх об'єднаннями.

Основні положення та результати наукової роботи доповідались, обговорювались і отримали позитивну оцінку на XVI Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених і студентів з міжнародною участю «Проблеми формування здорового способу життя у молоді», яка відбулася 5 жовтня – 7 жовтня 2023 року, Одеський національний технологічний університет. За результатами дослідження надруковано наукову працю в матеріалах конференції на тему: «Негативні наслідки впливу збройних конфліктів на сферу туризму» (Додаток А).

Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел (104 найменування). Обсяг кваліфікаційної роботи становить 100 сторінок, 16 таблиць.

РОЗДІЛ 1

Теоретико – методичні основи геопросторового дослідження туристичного потенціалу

1.1. Поняття туристичного потенціалу та його основні характеристики

Туристичний потенціал - це сукупність природних, культурних, історичних, інфраструктурних і соціально-економічних ресурсів та можливостей, які складають певну територію або регіон привабливими для туристів і подорожуючих. Це поняття враховує всі фактори, які можуть залучати туристів, включаючи природні краси, історичну спадщину, культурні події, розваги, гостинність населення, доступність та якість інфраструктури для туризму.

Туристичний потенціал регіону чи країни є його унікальними особливостями та ресурсами, які можуть стати привабливими для подорожуючих. Вивчення і розвиток туристичного потенціалу є завданням для розвитку туризму та галузей, які з ним пов'язані, і потребують аналізу, планування та відповідних інвестицій для залучення туристів та сприяння розвитку регіональної економіки.

Туристичний потенціал - це сукупність природних, культурних, історичних та інфраструктурних ресурсів та можливостей, які забезпечують привабливість певної території чи регіону для туристів. Це поняття описує можливість розвитку туризму на певній території і включає в себе складові, які представлено в табл. 1.1

Складові туристичного потенціалу

Складові	Загальна характеристика
Природні ресурси	Включають в себе природну красу, екологічно чисте довкілля, природні пам'ятки, прибережні зони, гори, ліси, річки, озера, пляжі та інші природні атракції.
Культурні та історичні ресурси	Це архітектурні пам'ятки, музеї, археологічні об'єкти, культурні заходи, національні святкування, традиції, мистецтво та інші культурні цінності, які привертають туристів.
Інфраструктура	Це готелі, ресторани, транспортна мережа, екскурсійні послуги, інформаційні центри, магазини та інші засоби, які забезпечують комфортне перебування і розваги для туристів.
Соціально-економічні фактори	Включають у себе економічний розвиток регіону за рахунок туризму, зайнятість населення в галузі, ставлення місцевого населення до туристів та інші соціальні аспекти.

Природні ресурси мають важливу роль у формуванні туристичного потенціалу. Вони створюють основу для природного, екологічного та пригодницького туризму, а також надають регіону його характерний образ та атмосферу. Основні характеристики природних ресурсів туристичного потенціалу це:

1. Яскраві та унікальні природні пейзажі, такі як гори, озера, річки, водоспади, ліси, пустелі, пляжі та інші природні атракції, приваблюють туристів власною красою та можливістю активного відпочинку.
2. Наявність різноманітних видів рослин і робить регіон цікавим для екологічного туризму та спостережень за дикою природою.
3. Можливість проведення природних рекреаційних заходів у місцях з високим ступенем екологічної чистоти приваблює туристів, які цінують природу та бажають відпочивати в місцях, де довкілля збережене.
4. Геологічні утворення, такі як гори, печери та геотермальні джерела, а також географічні особливості, така як різноманітність ландшафтів та кліматичних зон, можуть створити унікальні можливості для туризму.

5. Річки, озера та моря надають можливість для водних видів туризму, таких як плавання, риболовля, водні види спорту та пляжний відпочинок.

6. Гори приваблюють людей, які цінують гірський туризм, а також можуть бути відмінними місцями для зимових видів спорту.

7. Існування національних природних парків, заповідників і заповідників зберігає природу та надає можливості для природоохоронного та екологічного туризму.

Загалом, природні ресурси створюють потужну привабливість для туристів і надають можливість для різних видів туристичної діяльності, сприяючи розвитку туризму в регіоні.

Культурні та історичні ресурси включають в себе багатий спадок, історичні пам'ятки, традиції та архітектурні особливості, які надають регіону унікальність та привабливість для туристів. Ці ресурси грають важливу роль у формуванні культурного туризму та допомагають збагатити туристичний досвід. Основні характеристики культурних та історичних ресурсів:

1. Старовинні церкви, замки, палаци, фортеці, мости та інші історичні будівлі представляють цінні архітектурні скарби, які привертають туристів своєю красою та історією.

2. Музейні колекції та виставки відображають історію, мистецтво та культуру регіону. Вони дають можливість туристам знати більше про минуле та сучасність місцевої культури.

3. Розкопки та археологічні знахідки можуть розповісти цікаву історію регіону та внести важливий внесок у розуміння минулого.

4. Традиційні свята, які включають у себе музику, танці, народні обряди та фольклор, створюють можливості для участі в культурних заходах та відчуття атмосфери місцевого життя.

5. Розуміння і збереження культурної спадщини та національної ідентичності зберегти унікальність та автентичність регіону для туристів.

6. Спеціально розроблені маршрути, які проходять через історичні об'єкти та пам'ятки, надають можливість для культурних подорожей та екскурсій.

Культурні та історичні ресурси створюють можливість для культурного освітнього відпочинку, пізнавальних подорожей та занурення в історію та культуру регіону, що робить їх важливим складовим туристичним потенціалом.

Інфраструктура туристичного потенціалу - це комплекс будівель, послуг і умов, які створені для задоволення потреб туристів і забезпечення їхнього комфортного відпочинку. Ця інфраструктура включає в себе різноманітні компоненти, які сприяють розвитку туризму та забезпечують його успішну функцію. Основні характеристики інфраструктури туристичного потенціалу:

1. Існування різноманітних готелів, мотелів, гостьових будинків та ресторанів дає можливість туристам вибирати різні варіанти розміщення та харчування відповідно до їх потреб і бюджету.

2. Доступність та зручність транспорту грають важливу роль у розвитку туризму. Існування авіаційних, залізничних, автомобільних та водних маршрутів дозволяє туристам легко дістатися до регіону та переміщатися всередині нього.

3. Професійні гіді та екскурсоводи, які надають якісні екскурсії та інформацію про регіон, забезпечують якість туристичного досвіду.

4. Існування інформаційних пунктів та туристичних центрів надає туристам необхідну інформацію про регіон, його атракції та послуги.

5. Театри, кінотеатри, концертні зали, нічні клуби, аквапарки та інші розважальні заклади створюють можливості для туристів відпочити та насолодитися дозвіллям.

6. Магазини, сувенірні точки та ринки, де можна придбати подарунки та сувеніри, надають елементи шопінгу до туристичного досвіду.

7. Наявність медичних закладів та служби безпеки гарантує безпеку та допомогу туристам у надзвичайних ситуаціях.

8. Спортивні комплекси, гольф-поля, тенісні корти та інші спортивні можливості розширюють вибір активних видів відпочинку.

9. Дитячі майданчики, аквапарки та атракціони створюють регіон привабливим для сімей з дітьми.

10. Наявність доступу до Інтернету та мобільного зв'язку запропонували туристам охорону зв'язку та отримувати необхідну інформацію під час подорожі.

11. Загальна якість та розвиненість інфраструктури туристичного потенціалу має велике значення для комфорту та задоволення туристів, а також для розвитку туризму в регіоні.

Інфраструктура туристичного потенціалу відіграє важливу роль у створенні зручних умов для туристів та розвитку туризму в регіоні, сприяючи задоволенню їхніх потреб та очікування.

Соціально-економічні фактори відіграють важливу роль у формуванні та розвитку туристичного потенціалу регіону. Вони відображають економічний розвиток регіону за рахунок туризму та взаємодії між туристами та місцевим населенням.

Вони включають у себе різноманітні аспекти, які впливають на туристичну діяльність та привабливість регіону для відвідувачів. Основні характеристики соціально-економічних факторів туристичного потенціалу представлено в таблиці 1.2.

Соціально-економічні фактори відіграють важливу роль у формуванні туристичного потенціалу та визначають успішність туристичної галузі в регіоні. Їх баланс та інтеграція допомагають розвивати туризм та забезпечувати взаємну вигоду для регіону та туристів.

Туристичний потенціал регіону є основним фактором для розвитку туризму та галузей, який з ним пов'язаний, і може вплинути на економічний та соціокультурний розвиток даної території.

Соціально-економічні фактори туристичного потенціалу

Фактори	Загальна характеристика
Економічний розвиток	Рівень економічного розвитку регіону впливає на доступність та якість туристичних послуг. Ефективність туристичної галузі може сприяти створенню робочих місць та зростанню доходів населення.
Зайнятість населення	Розвиток туризму може стати джерелом робочих місць для місцевого населення, зокрема у сфері готельного бізнесу, ресторанів, екскурсій та рекреацій.
Соціокультурні аспекти	Взаємодія місцевого населення з туристами та підтримка місцевих традицій, обрядів та фольклору може збагатити туристичний досвід та надати регіону автентичність.
Ставлення місцевого населення	Позитивне ставлення та гостинність місцевого населення до туристів може значно підвищити туристичний досвід та забезпечити повернення відвідувачів.
Туристичний ринок	Аналіз попиту на туристичні послуги, рівень конкуренції та розвиток маркетингових стратегій можуть вплинути на успішність туристичного бізнесу в регіоні.
Регулювання та законодавство	Правила та норми, пов'язані з туризмом, включаючи візові режими, стандарти безпеки та природоохоронні вимоги, можуть вплинути на розвиток туризму та забезпечити його сталість.
Інновації та розвиток	Здатність до інновацій та постійний розвиток туристичної інфраструктури та послуг можуть сприяти залученню нових туристичних аудиторій та підвищенню конкурентоспроможності.

Основні характеристики туристичного потенціалу включають в себе різні аспекти та ресурси, які можуть приваблювати туристів і створювати сприятливі умови для розвитку туризму:

1. Краса природи, унікальність ландшафтів, природні заказники, національні парки, гірські райони, прибережні зони та інші природні атракції.
2. Архітектурні пам'ятки, історичні об'єкти, музеї, археологічні пам'ятки, культурні свята, традиції та мистецтво.
3. Наявність готелів, ресторанів, транспортних засобів, екскурсійних послуг, інформаційних центрів та інших сервісів для туристів.
4. Стан довкілля та його вплив на здоров'я та комфорт туристів.
5. Гостинність місцевого населення, його відношення до туристів, наявність традиційних ремесел та національних свят.

6. Змога створити робочі місця та сприяти економічному розвитку регіону за допомогою туризму.
7. Наявність ефективних маркетингових та рекламних почуттів для привертання туристів.
8. Зручність доступу до регіону, наявність транспортної інфраструктури та послуг для туристів.
9. Тривалість і придатність регіону для туристичних подорожей протягом року.
10. Забезпечення безпеки туристів та їх майна на території регіону.
11. Здатність до інновацій та постійний розвиток туристичної інфраструктури та послуг також важливий для розвитку туристичного потенціалу.
12. Правила, норми та регулювання, які стосуються туризму, можуть вплинути на розвиток туристичного потенціалу та забезпечити захист природи та культурної спадщини.

Збалансованість та інтегрованість цих характеристик сприяють розкриттю туристичного потенціалу регіону та роблять його привабливим для відвідувачів.

Ці характеристики пропозиції загального туристичного потенціалу регіону і можуть бути використані для розвитку туризму та вирішення питань, пов'язаних із привабливістю та задоволенням потреб туристів.

1.2 Туристичні ресурси, як основа формування туристичних систем

Туристичні ресурси - це природні, культурні, історичні, соціально-економічні та інші активи, які надають певному регіону або місцевості потенціал для розвитку туризму. Ці ресурси створюють можливості для відвідування та використання регіону туристами з різних частин світу.

Туристичні ресурси включають в себе природні ландшафти, географічне положення, культурні пам'ятки, традиції, інфраструктуру гостинності, музеї, ресторани, розважальні заклади та багато інших елементів, які створюють привабливість для подорожей та відпочинку.

Туристичні ресурси є основою для розвитку туризму в певному регіоні та можуть бути використані для створення різних туристичних продуктів та послуг. Вони можуть бути природними, якщо розглядати природні ландшафти, природні парки, гірські райони тощо, або культурними, якщо це історичні пам'ятки, музеї, фольклорні фестивалі, а також соціально-економічними, якщо це готелі, ресторани, транспортні послуги та інфраструктура для туристів.

Використання туристичних ресурсів допоможе привабити туристів, сприяє економічному розвитку регіону та сприяє збереженню та розвитку культурної та природної спадщини.

Культурна спадщина і природна спадщина - це два важливі аспекти спадщини, які відображають значущі елементи спадщини, які змінюють важливу роль у культурному та природному контексті.

Культурна спадщина включає в себе матеріальні та нематеріальні елементи, які відображають культурні, історичні, релігійні та соціальні аспекти суспільства. Ця спадщина включає такі об'єкти та явища, як архітектурні пам'ятки, мистецтво, музеї, стародавні об'єкти, традиції, фольклор, релігійні об'єкти, рукодільні навички та багато інших аспектів, які є частиною культурної спадщини суспільства. Культурна спадщина є основним ресурсом для збереження і вивчення історії та культурної ідентичності.

Природна спадщина охоплює природні ресурси та природні ландшафти, які є прибутками для біорізноманіття та збереження природи. Ця спадщина включає в себе природні парки, заповідники, гірські райони, річки, озера, моря, джунглі, джерела, рідкісні види рослин і тварин, геологічні утворення та багато інших природних об'єктів. Природна спадщина є важливою для

екологічної рівноваги та для задоволення потреб сучасного суспільства в природних ресурсах.

Як культурна, так і природна спадщина є цінними активами, які споживають та охороняють для майбутніх поколінь збереження. Організації та урядові інституції розвивають різні програми та ініціативи для збереження цих видів спадщини, а також для просування та вивчення їх.

Туристичні системи - це комплексні структури та процеси, які охоплюють усі аспекти туризму та подорожі, включаючи організацію, управління, послуги та взаємодію між усіма учасниками туристичної галузі. Туристичні системи включають в себе різні компоненти та елементи, які допомагають туристам планувати, підтримувати та солодко подорожувати.

Таблиця 1.3

Туристична система та характеристика її складових

Складові	Загальна характеристика
Туристичні послуги	Надання різноманітних послуг, таких як готелі, ресторани, транспорт, екскурсії, розваги та інші, для задоволення потреб та очікування туристів.
Інфраструктура	Готелі, аеропорти, автостанції, транспортні засоби та інші об'єкти та засоби, що забезпечують комфорт та безпеку подорожей.
Маркетинг і реклама	Продаж та просування туристичних послуг та пропозицій, щоб привернути туристів.
Інформація та бронювання	Надання інформації про можливості бронювання для туристів, які планують подорож.
Управління туризмом	Координація та управління всіма аспектами туристичної галузі на рівнях регіону або держави.
Гостинність та обслуговування	Створення гостинної атмосфери та якісного обслуговування туристів.
Взаємодія між учасниками	Співпраця між готелями, ресторанами, туроператорами, аеропортами, владою та іншими учасниками туристичної галузі.

Туристичні системи можуть бути регіональними, національними або міжнародними та охоплювати всі аспекти туристичної діяльності, починаючи від планування подорожі та завершуючи післяподорожні послуги. Ці системи сприяють розвитку туризму та забезпечують комфорт та задоволення для туристів під час їх подорожей.

Туристичні регіональні системи - це комплекс взаємопов'язаних елементів та процесів, які діють у певному регіоні з метою залучення, прийому та обслуговування туристів. Ці системи визнаються на регіональному рівні та охоплюють певну територію, яка має свою унікальну специфіку, атракції та ресурси для туризму.

Основні характеристики регіональних туристичних систем включають:

1. Регіон, який приваблює туристів через свої природні, культурні, історичні чи інші атракції. Це може бути область, провінція, місцевість або інша територія зі специфічними туристичними можливостями.
2. Регіональні туристичні системи включають в себе природні ландшафти, національні природні парки, архітектурні пам'ятки, музеї, фольклорні фестивалі та інші атракції, які привертають туристів.
3. Готелі, ресторани, транспортні засоби, екскурсійні послуги та інші зручності, які забезпечують туристам комфорт під час їхнього перебування в регіоні.
4. Продаж та просування регіональних туристичних продуктів та послуг з платного привертання туристів.
5. Регіональні органи влади та туристичні організації, які регулюють та координують розвиток туризму в регіонах.
6. Регіональні туристичні можуть включати в себе різні галузі, такі як гостинність, культура, транспорт, розваги та інші, які співпрацюють для забезпечення різноманітних послуг та вражень для туристів.

Регіональні туристичні системи спрямовані на розвиток туризму в певному регіоні, залучення інвестицій, створення робочих місць та збереження природних і культурних цінностей.

Національні туристичні системи - це комплекс взаємопов'язаних елементів та процесів, які функціонують на національному рівні для розвитку та управління туризмом у певній країні. Ці системи охоплюють всю країну та мають на меті привабити та обслуговувати як внутрішніх, так і іноземних туристів.

Основні характеристики національних туристичних систем включають:

1. Вони включають в себе культурні пам'ятки, природні ландшафти, музеї, національні парки, археологічні об'єкти та інші атракції, які є унікальними для країни.
2. Готелі, ресторани, транспортні засоби, аеропорти, туристичні агентства та інші зручності та послуги для туристів.
3. Національні маркетингові та рекламні кампанії для залучення іноземних туристів та підтримки внутрішнього туризму.
4. Національні туристичні органи та урядові інституції, які регулюють та координують туристичну діяльність в країні.
5. Співпраця різних галузей, таких як гостинність, транспорт, культура, розваги та інші, для створення комплексних туристичних пропозицій та послуг.
6. Заходи для збереження культурної та природної спадщини, а також створення умов для їх вивчення та оцінки.

Національні туристичні системи розвиваються для залучення інвестицій, створення робочих місць, підтримки економічного розвитку та підвищення свідомості про культурну та природну спадщину країни. Вони також сприяють просуванню культурного обміну та співпраці між країнами через туризм.

Міжнародні туристичні системи - це комплекс взаємопов'язаних елементів та процесів, які функціонують на міжнародному рівні для розвитку та управління туризмом між країнами. Ці системи охоплюють багато країн та мають на меті сприяти транскордонному туризму, культурному обміну та міжнародному співробітництву в галузі туризму.

Основні характеристики міжнародних туристичних систем включають:

1. Рух туристів між країнами та регіонами, включаючи туризм в іноземні країни та внутрішній міжнародний туризм.

2. Співпраця між країнами, міжнародними організаціями та туристичними агентствами для спільного розвитку туризму, створення міжнародних туристичних маршрутів та просування спільних ініціатив.

3. Туристичні об'єкти та атракції, які приваблюють іноземних туристів, включаючи світові пам'ятки, культурні події, природні парки та інші.

4. Продаж та просування туристичних продуктів та послуг на міжнародному ринку, включаючи рекламні кампанії та маркетингові стратегії.

5. Співпраця різних галузей, таких як авіаперевезення, готелі, транспорт, гостинність та інші, для створення комплексних міжнародних туристичних пропозицій та послуг.

6. Сприяння обміну культурними знаннями, традиціями та досвідом між іншими країнами через туризм.

Міжнародні туристичні системи сприяють розвитку міжнародного туризму, підвищують свідомість про культурну та природну різноманітність та сприяють співробітництву між країнами через туризм.

1.3 Сутність та методи геопросторового дослідження туристичного потенціалу

Геопростір туристичного потенціалу визначається як географічний простір або територія, яка має унікальні природні, культурні та історичні ресурси, які приваблюють туристів і створюють умови для розвитку туризму. Цей географічний простір може бути регіоном, областю, країною або іншою туристичною одиницею, яка має свою унікальність і привабливість для подорожуючих.

Геопростір туристичного потенціалу є основою для розвитку туризму в певному регіоні чи країні та регіоні, надзвичайно привабливим і конкурентоспроможним є цей регіон на міжнародному ринку туризму.

Сутність геопросторового дослідження туристичного потенціалу можливо утворитися в аналізі та вивченні туристичних стратегій та ресурсів певного географічного простору або регіону з метою розробки та вдосконалення туристичних стратегій та програм. Геопросторове дослідження спрямоване на вивчення та визначення того, що робить певний географічний регіон привабливим для туристів та які можливості для туристичного розвитку є в цьому регіоні.

Основні аспекти геопросторового дослідження туристичного потенціалу включають:

1. Аналіз природних атракцій, таких як природні ландшафти, пам'ятки природи, гідрологічні об'єкти, кліматичні особливості та інші природні ресурси, які можуть привертати туристів.

2. Аналіз культурних пам'яток, історичних об'єктів, традицій, фольклору та іншої культурної спадщини, які можуть бути об'єктами інтересу для туристів.

3. Аналіз готелів, ресторанів, транспортних мереж, туристичних послуг та іншої інфраструктури, що забезпечує комфортне перебування та розваги для туристів.

4. Аналіз економічного стану регіону, зайнятості, доходів, соціокультурного середовища та інших факторів, які впливають на розвиток туризму.

5. Визначення стратегій та методів просування географічного простору для привертання туристів та підвищення їхньої цікавості.

6. Планування та розвиток нових туристичних об'єктів та зручностей для підвищення якості обслуговування туристів.

Геопросторове дослідження туристичного потенціалу регіонам і країнам розробляти стратегії та програми приваблення туристів, підвищення економічного розвитку та збереження природних та культурних цінностей.

Для геопросторового дослідження туристичного потенціалу використовують різні методи та інструменти геоінформаційних технологій та геоаналізу.

Таблиця 1.4

Методи та інструменти геопросторового дослідження туристичних ресурсів

Методи та інструменти	Характеристика
Географічно-інформаційна система (ГІС)	ГІС дозволяє збирати, аналізувати та візуалізувати дані, такі як карти, супутникові зображення, географічні дані, дані про природні ресурси, геопросторові відомості про інфраструктуру тощо. ГІС додатково створює картографічні моделі та аналізує різні аспекти туристичного потенціалу.
Системи глобального позиціонування (GPS)	Технологія GPS дозволяє розмістити географічні координати точок на карті, що корисно для вивчення та визначення туристичних об'єктів, маршрутів та інфраструктури.
Аерофотозйомка та супутникові зображення	Використовуються для отримання даних про ландшафти, рельєф, водні об'єкти та природні атракції. Супутникові зображення також допомагають визначити розташування туристичних ресурсів.
Анкетування та опитування	Проводяться з вивчення інтересів населення та потреб туристів, їхніх відгуків та вподобань. Це все розуміти, що привертає туристів до конкретного регіону.
Статистичний аналіз	Аналіз статистичних даних, таких як кількість туристів, їхні витрати, тривалість подорожі та інші фактори, взаємодіє з рівнем туристичної активності та ефективністю туристичних програм.
Створення туристичних карт	Виготовлення туристичних карт та геомаркетингових матеріалів для просування туристичного потенціалу регіону.
Аналіз конкурентоспроможності	Оцінка конкурентоспроможності географічного простору в порівнянні з іншими регіонами або на туристичному ринку.

Ці методи та інструменти використовуються для аналізу туристичного потенціалу, розробки туристичних стратегій та програм розвитку, а також для прийняття рішень щодо планування та управління туризмом у певному регіоні чи країні.

Вперше термін «геополітика» був введений Рудольфом Челленом у 1899 році. За визначенням Р. Челлена, «геополітика» – це вчення про державу, як

географічний організм, або явище в просторі, тобто вчення про державу, як країну, територію або область.

Якщо ж говорити про праці, які б висвітлювали важливість геополітичного впливу на розвиток міжнародного туризму, то варто згадати ім'я професора політології університету штату Канзас Лінди Ріхтер. Саме вона була однією з перших, хто звернув увагу на розуміння міжнародного туризму, як чинника міжнародно-політичної взаємодії та геополітичного впливу [62, 35].

Вважається що першою хто висунув твердження про залежність туризму від міжнародно-політичної взаємодії була професорка політології з США Л.Ріхтер. У роботі під назвою «Political Instability and Tourism in the Third World», вона довела доцільність вивчення політичних аспектів туризму з точки зору політології та показала процес політизації розвитку туризму на прикладі азійських країн [101].

При аналізі наукових праць з досліджуваної тематики важливим є зауважити що, термін геополітичний чинник та його визначення трактується абсолютно по різному. Поняття пов'язане з безліччю фраз і термінів, серед яких: «геополітична невизначеність» (М. Карней); «геополітична загроза» з розширеними поняттями: «загроза війни», «ядерна загроза», «терористична загроза», «воєнні дії», «терористичні акти» (Д. Кальдара і М. Яковелло); «геополітична нестабільність» (Zurich Insurance Group і WEF); «геополітичні потрясіння» (Д. Андерсені); «геополітичний стрес»; «геополітичні зриви»; «геополітичні зрушення» (Д. К. Боль) та інші. Варіативність трактування даного чинника та його вплив на туризм в Україні, у тому числі й на внутрішній, простежуються в умовах війни [77, 104].

Геополітичний чинник в туризмі – це вплив конкретних політичних подій (війни, державних переворотів, терактів) на туристичну діяльність. Негативні дії держав, такі як, агресія, впровадження санкцій, посилення візових режимів, політичні перевороти, а також, терористичні дії, які здійснюються терористичними організаціями, миттєво відображаються на

туризмі. Це призводить до зменшення туристичних потоків і великих збитків. Більше того, окремі геополітичні чинники, такі як, військовий конфлікт або анексія території держави можуть повністю знищити туристичну інфраструктуру і зробити певну частину країни не придатною для використання з туристичною метою [79].

Важливими питаннями розвитку туристичного бізнесу є дослідження факторів, які впливають на стан туристичної галузі в країні та її регіонах. У науковій літературі ці фактори поділяються на дві групи, а саме зовнішні (екзогенні) і внутрішні (ендогенні), які мають специфічні прояви при веденні туристичного бізнесу (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Зовнішні та внутрішні фактори впливу на розвиток туристичних послуг [25]

Зовнішні	Внутрішні
Політичний фактор - найбільш динамічний та різноаспектний. Політична стабільність головна умова функціонування туристичної діяльності.	Процеси попиту, пропозиції (перетворення попиту на турпродукти в постійний попит), збільшення індивідуального туризму
Економічні – це фінансово-економічні умови, поліпшення (погіршення) економічної й фінансової ситуації та збільшення (зниження) персонального доходу. Зростання доходів населення, в свою чергу, дозволяє витратити більше грошей на відпочинок, подорожі, дозвілля	Зростання ролі сегментації ринку (поява нових внутрішньо-регіональних туристичних сегментів), збільшення відстаней подорожей, різноманітність форм проведення канікулярного дозвілля дітей і т.д.
Соціально-демографічні впливають на туристичні послуги, до них належать: підвищення рівня освіти, культури, задоволення естетичних потреб населення. Як елемент естетичних потреб можна розглядати прагнення людей познайомитися з побутом, історією, культурою.	Зростання ролі координації діяльності в туризмі в процесі монополізації (посилення горизонтальних інтеграцій, тобто поширення партнерських відносин великих фірм із середнім і малим бізнесом; вертикальні інтеграції через створення стратегічних туристичних союзів)
Науково-технічні дозволяють вчасно побачити можливості, які розвиток науки й техніки відкривають для надання нових видів туристичних послуг та удосконалення обслуговування клієнтів	Зростання представників туристичного бізнесу, ролі працівників у туризмі, ролі засобів масової інформації та зв'язків із громадськістю. Сезонність туристичної діяльності

Нині нестабільна політична ситуація та розгортання повномасштабної війни в Україні призвело до втрати позицій на туристичному ринку.

Першою та головною проблемою внутрішнього туризму є безпека населення, про якій в умовах війни, не можливо спрогнозувати та визначити чітко безпечні території.

Непрогнозованим залишається масштаб руйнувань населених місць та інфраструктури, у тому числі туристичної, що унеможливило розбудову стратегії розвитку внутрішнього туризму. Так, станом на середину вересня 2022 року Міністерство культури та інформаційної політики верифікувало вже 493 епізоди руйнувань об'єктів культурної спадщини і культурних інституцій. Руйнування зафіксовані на території 14 областей. Найбільше від дій загарбників постраждали релігійні споруди – 166 з них або знищені, або пошкоджені, а 53 з них перебувають на обліку як пам'ятки історії, архітектури та містобудування. Рівень ураження об'єктів коливається від легких пошкоджень до повного руйнування [32].

Рівень екологічної деградації території, стан флори та фауни у заповідних територіях, які знаходяться під тимчасовою окупацією, без належного догляду у даному випадку політико-правова невизначеність ситуації триватиме невизначений термін. А також невизначеність терміну перехідного періоду – неможливо спрогнозувати, яким чином зміниться вагомий зовнішній фактор, що визначатиме функції регіону – тобто регіон або залишиться прикордонним порубіжжям, або буде зоною можливого збройного протистояння тривалий час. Частина областей України не матимуть ресурсів для повномасштабного відновлення, тобто забезпечення сталого розвитку внутрішнього туризму розпочне відлік з чистого аркушу.

У випадку серйозних військово-політичних загроз індустрія туризму не може існувати доти, поки не припиняться ці безладдя. В цілому можливо виокремити наступні негативні наслідки впливу збройних конфліктів на сферу туризму та гостинності (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Негативні наслідки впливу збройних конфліктів на сферу туризму та гостинності [55]

На думку науковиці А. Романової, «саме політичне становище в країні визначає всі інші динамічні чинники. Кризи, політична нестабільність, мілітаризація економіки, посилення туристичних формальностей, зміни курсу валюти – це наслідки політики, які негативно впливають на туризм та на імідж держави. Туристи не матимуть бажання їхати в країну, де відбуваються активні бойові дії, навіть якщо вони локалізовані в певному регіоні. Неспроможність держави закінчити або тримати під контролем бойові дії на її території негативно змінює імідж країни, а відсутність стратегії держави у сфері створення позитивного туристичного іміджу країни не сприяє розвитку в'їзного туризму» [93].

Основні перешкоди розвитку внутрішнього туризму у сучасних реаліях відображено на рис. 1.2.

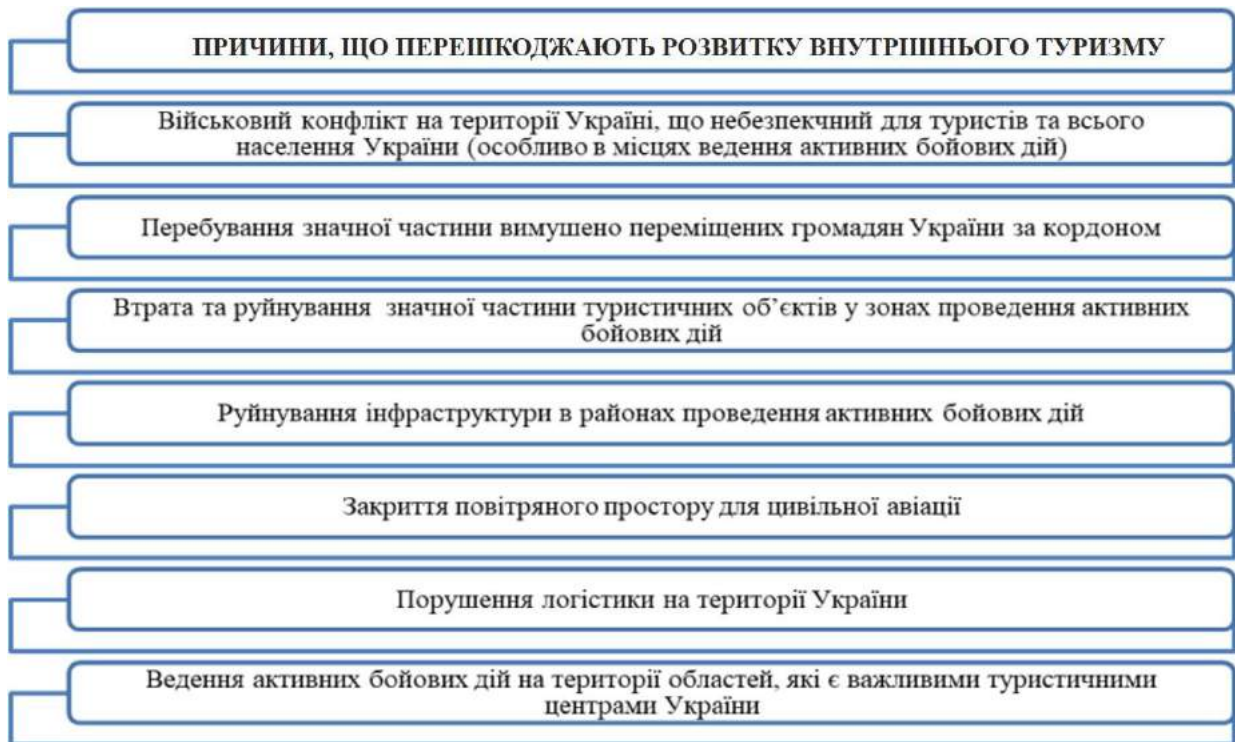

Рис.1.2 Перешкоди розвитку внутрішнього туризму в Україні [55]

У тилкових регіонах внутрішній туризм потроху відновлюється, фірми організують тури Львівською, Івано-Франківською, Закарпатською та Тернопільською областями. Проте, це в основному короткотривалі виїзні тури для внутрішньо переселених осіб. Також відновлюються екскурсійні тури в музеї та замки.

Також, потрібно пам'ятати що багато готелів, санаторіїв, курортних баз у тилу використовуються для прихистку переселенців з зон ведення активних бойових дій і не можуть бути використані за призначенням з метою отримання прибутку.

Внутрішній туризм в умовах війни значно трансформується. Основна увага внутрішніх туристів спрямована на рекреаційний та санаторно-курортний, психологічний туризм, етнографічний, «пам'ятний» та мілітарний туризм [27].

Висновки до 1 розділу

Туристичний потенціал є важливою галуззю складової туристичної діяльності та визначає можливості та перспективи розвитку туризму в певному регіоні або країні. Основні характеристики туристичного потенціалу включають природні ресурси, культурну та історичну спадщину, інфраструктуру туризму та соціально-економічні фактори. Природні ресурси включають в себе природні ландшафти, клімат, гідрологічні об'єкти та інші природні атракції. Культурна та історична спадщина охоплює культурні пам'ятки, історичні об'єкти та традиції. Інфраструктура туризму включає в себе готелі, ресторани, транспортні мережі та інші зручності. Соціально-економічні фактори враховують рівень доходу населення, маркетингові можливості та інші аспекти.

Туристичні ресурси є основою формування туристичних систем. Вони включають у себе всі ті ресурси, які приваблюють туристів і створюють туристичні можливості. Сутність туристичних ресурсів виникає в їх здатності задовольняти потреби і бажання туристів, створювати унікальний туристичний досвід та сприяти розвитку туризму.

Геопросторове дослідження туристичного потенціалу - це процес аналізу та вивчення географічного простору з метою визначення туристичних можливостей та ресурсів. Для цього використовують методи інформаційних технологій, аналізу статистичних даних, картографії та інших інструментів. Геопросторове дослідження розробляти туристичні стратегії, вивчати туристичний потенціал конкретних територій та вирішувати питання планування та управління туризмом.

Підсумовуючи, майбутнє української туристичної галузі буде залежати від ряду чинників. Серед них, тривалість конфлікту, обсяг руйнування і швидкість відновлення інфраструктури в післявоєнний період, переорієнтація туристичного напрямку від зовнішнього туризму на внутрішній в тилкових територіях, рівень доходів населення, вміння використання маркетингових

стратегій для привертання іноземних туристів в умовах зростання інтересу іноземців до України та її культури, міграційні процеси та залучення іноземних інвестицій. Рішення щодо майбутнього туризму буде залежати від визначення ролі туризму в загальній стратегії відновлення України та від способу контролю за використанням фінансових ресурсів, вилучених для його розвитку.

РОЗДІЛ 2

Сучасний стан та аналіз впливу війни на туристичну сферу регіонів України

2.1 Фактори, що визначають розвиток чи занепад туризму в постраждалому регіоні

В сучасних умовах Україна знаходиться у центрі світової уваги, враховуючи її активну участь у глобальних політичних, економічних і військових процесах, а також її інтеграцію на європейському ринку. Ці зміни в сферах політики, економіки та оборони впливають на економічний розвиток країни та формування політичних стратегій у відношенні до країн, розташованих як у безпосередньому сусідстві, так і на великій відстані від України. Це також відображається на напрямках розвитку туристичної галузі.

Звісно, на сучасному етапі найбільш актуальною трудностю для туристичного бізнесу є складність у зв'язку з поточними подіями. Складна політична та економічна обстановка в Україні, зумовлена конфліктом із російською федерацією, сповільнює розвиток туристичної індустрії на теперішній момент.

Проте військовий конфлікт в Україні суттєво вплинув на сферу туризму, призводячи до зменшення туристичного потоку, втрати робочих місць і зниження економічної активності. Туристична інфраструктура багатьох регіонів України теж постраждала, що подальшим чином поглибило негативні наслідки конфлікту. Таким чином, важливо розглядати вплив військового конфлікту на туристичну індустрію в постраждалих регіонах, з метою розробки стратегій для пом'якшення негативних наслідків та сприяння відновленню туристичної галузі.

В період війни туристична індустрія продовжує свою діяльність і випробовує нові напрямки, такі як темний та військовий туризм. Хоча ці види

туризму раніше не були широко розвиненими та популярними в Україні, зараз вони стають економічно вигідними та перспективними, оскільки привертають увагу багатьох іноземних відвідувачів. Туристична діяльність в період війни у деяких регіонах країни може бути сприйнята як страшна та небезпечна справа. Важливо приймати необхідні заходи для забезпечення безпеки туристів.

Подорожування під час війни вимагає особливої уваги до безпеки. Ось кілька основних правил, які можуть бути корисними:

Таблиця 2.1

Правила подорожування під час війни

Заходи	Основна характеристика
Інформуйтеся перед від'їздом	Слід стежити за новинами та подіями в регіоні, куди ви плануєте подорожувати. Звертайте увагу на консульські поради та рекомендації уряду вашої країни.
Плануйте маршрут обережно	Уникаючи зони конфлікту, обирайте безпечніше маршрути. Перевіряйте інформацію про безпеку кожного місця, яке ви плануєте відвідати.
Зберігайте важливі документи	Маєте при собі копії важливих документів, таких як паспорт та віза. Зберігайте контактні дані посольства чи консульства вашої країни.
Уникайте гучних місць	Стежте за рекомендаціями місцевих органів та уникайте громадських місць, де можливі ризики.
Вести обачний спосіб життя	Уникайте привертання зайвої уваги. Зберігайте обережність у спілкуванні та уникайте політичних обговорень.
Забезпечте собі страховку	Маючи медичне та туристичне страхування, ви забезпечуєте себе фінансово у випадку непередбачуваних обставин.
Будьте готові до непередбачуваних ситуацій	Майте при собі екстрені координати для зв'язку. Перевіряйте наявність медичного набору та першої допомоги.
Вибирайте надійний транспорт	Перед користуванням громадським транспортом перевірте його безпеку та рекомендації.
Зберігайте зв'язок	Майте при собі зарядні пристрої та зберігайте зв'язок з родиною чи друзями.
Дотримуйтесь інтуїції	Якщо виникають сумніви щодо безпеки, будьте готові змінити плани та відкласти подорож.

Загальні принципи - бути завжди в курсі та дотримуватись заходів обережності, щоб мінімізувати ризики під час подорожі в умовах військового конфлікту.

Туристична індустрія в Україні відіграє ключову роль в економічному секторі та має значний вплив на економіку регіону, який постраждав внаслідок війни. Навіть при негативному впливі військових подій на туризм, ця галузь може виконати важливу функцію у відновленні економіки у постраждалому регіоні. Наведемо кілька соціально-економічних факторів, які є визначальними для розвитку туризму та економіки в умовах військових подій в Україні (рис. 2.1).

Рис. 2.1 Соціально-економічні фактори, які є визначальними для розвитку туризму та економіки в умовах військових подій в Україні

У цілому туризм може стати можливістю для відновлення та оновлення економіки регіону, який зазнав зруйнувань внаслідок війни. Ця галузь сприяє створенню робочих місць, покращенню якості життя місцевого населення та

відновленню економічної активності. Значення туризму для економіки постраждалого регіону в умовах війни важко переоцінити. Індустрія туризму може не лише сприяти створенню нових робочих місць і збільшенню доходів, але й розширювати економічну діяльність, розвивати інфраструктуру, сприяти миру та стабільності, а також зберігати культурну спадщину. Шляхом інвестування в туристичну галузь, постраждалий регіон може розпочати процес відновлення та сприяти будівництву більш стабільного та процвітаючого майбутнього.

Вторгнення росії в Україну призвело до збільшення невизначеності у світовій економіці, підірвало довіру споживачів та Європи до безпечності відпочинку, а також збільшило непевність щодо інвестицій та подальшого розвитку туристичної індустрії. Прибуток від туристичної сфери, знову почав зростати та набирати обертів після спалаху пандемії. Але згодом частину бронювань у туристичній сфері було скасовано на початку 2022 року, коли напруга між Україною та росією загострилася та було розпочато повномасштабне вторгнення країни-агресора. З початком повномасштабної війни туристична галузь опинилася в найгіршому стані за всю історію розвитку української туристичної індустрії [3].

У даному контексті туризм має свої особливості з урахуванням конкретних дозволів та обмежень, які були введені під час війни у відносно безпечних західних і центральних областях. Ці аспекти слід враховувати туристичним компаніям при розробці та організації екскурсій та подорожей.

Організаторам турпоїздок слід враховувати розташування бомбосховищ поруч та розглядати можливість надання туристам притулків у випадку повітряної тривоги.

При формуванні та плануванні маршрутів та подорожей в Україні важливо враховувати час через введenu комендантську годину в умовах воєнного стану, що чинна в усіх областях. Зазвичай це період з 24:00 до 5:00. Плануючи подорожі, слід враховувати це обмеження та враховувати графік відвідування окремих місць.

Важливо відзначити, що кожен регіон має свої унікальні особливості для відпочинку та розвитку туристичної діяльності на своїй території. Ці особливості в основному обумовлені певними обмеженнями, що існують у різних регіонах, а також розташуванням об'єктів критичної інфраструктури.

Для отримання загального уявлення про розвиток інфраструктури туризму слід ознайомитись із статистикою довоєнного періоду, де дані за 2021 рік є важливим ресурсом. Один з ключових показників, який вказує на стан розвитку туризму в різних регіонах України, - це кількість суб'єктів туристичної діяльності. Цей показник дозволяє визначити насиченість кожного регіону функціонуючими туроператорами, турагентами та іншими учасниками галузі.

Таблиця 2.2

Кількість суб'єктів туристичної діяльності за регіонами 2021 рік [29]

Регіон	Усього	Екскурсійна діяльність	Туроператори	Турагенти
Вінницька	89	2	6	81
Волинська	96	7	4	85
Дніпропетровська	429	-	15	414
Донецька	96	2	3	91
Житомирська	68	2	3	63
Закарпатська	87	3	12	72
Запорізька	153	7	3	143
Івано-Франківська	124	7	8	109
Київська	231	8	6	217
Кіровоградська	72	4	-	68
Луганська	46	2	-	44
Львівська	372	61	13	298
Миколаївська	150	-	-	150
Одеська	292	31	13	248
Полтавська	150	-	-	150
Рівненська	116	9	3	104
Сумська	106	2	3	101
Тернопільська	94	9	7	78
Харківська	261	8	8	245
Херсонська	82	9	2	71
Хмельницька	88	10	2	76
Черкаська	112	2	7	103
Чернівецька	79	2	7	70
Чернігівська	58	1	1	56

Можна зробити висновок, що найбільше суб'єктів туристичної діяльності працює в Львівській, Одеській та Київській областях. У той же час Луганська, Чернігівська та Житомирська області мають найменшу кількість таких суб'єктів.

Далі важливо розглянути, які регіони є привабливими та користуються популярністю серед іноземних та українських туристів. Для цього проведемо аналіз туристичного потоку за 2021 рік (див. таблицю 2.3).

Таблиця 2.3

Розподіл іноземних та внутрішніх туристів за регіонами у 2021 році [42]

Область	Кількість іноземних туристів	Кількість внутрішніх туристів	Всього в'їхало у область
Вінницька	-	14837	14837
Волинська	474	1095	1569
Дніпропетровська	-	9949	9949
Донецька	8	5733	5741
Житомирська	-	858	858
Закарпатська	114	5448	5562
Запорізька	182	8438	8620
Івано-Франківська	2293	35316	37609
Київська	73954	253099	327053
Кіровоградська	-	344	334
Луганська	-	16	16
Львівська	5435	64492	69927
Миколаївська	-	796	796
Одеська	821	19827	20648
Полтавська	-	328	328
Рівненська	-	2100	2100
Сумська	-	5370	5370
Тернопільська	-	3404	3404
Харківська	223	8424	8647
Херсонська	-	2164	2164
Хмельницька	-	3385	3385
Черкаська	20	2658	2678
Чернівецька	179	1261	1440
Чернігівська	-	313	313

Проаналізувавши туристичний потік іноземних та внутрішніх туристів за 2021 рік, можна визначити, що найбільш популярні серед туристів області - Київська (327053 осіб), Львівська (69927 осіб) та Одеська (20648 осіб). З іншого боку, області з найменшим потоком туристів – Полтавська (328 осіб),

Чернігівська (313 осіб) та Луганська (16 осіб), і така ситуація була характерною для довоєнного періоду.

Важливо відзначити, що кожен регіон та область має власні особливості туристичної діяльності в умовах воєнного стану, і часто це пов'язано з різними обмеженнями, які діють у конкретних регіонах (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Характеристики відпочинку та функціонування туристичних об'єктів в різних регіонах України.

Область	Особливості
Київ, Київська, Черкаська, Полтавська, Волинська	Заборонено відвідування зелених зон та лісів, які розташовані поза межами житлових масивів, дозволено відпочинок біля водойм, перелік яких визначений військовою адміністрацією
Львівська	Дозволено відвідувати ліси, але заборонено пересуватися по них на транспорті. Виключенням є випадки, коли через ліс пролягає транзитний шлях або людина пересувається на велосипеді. Дозволено відпочивати біля водойм, перелік яких встановлений військовою адміністрацією
Закарпатська	Дозволено відвідувати ліси, за виключенням частини Карпатського біосферного заповідника та Ужанського національного парку, заборонені польоти на одномоторних літаках
Івано-Франківська	Дозволено відвідувати ліси та гори, заборонено пересуватися по них на джипах, квадроциклах, баггі та мотоциклах. Дана заборона поширюється на курорт Буковель
Тернопільська	Дозволено відвідувати ліси, однак заборонено розпалювати багаття. Всі туристичні об'єкти працюють в звичному режимі
Вінницька	Заборонено відвідування лісів, дозволена туристична діяльність біля водойм, крім тих місць, які знаходяться неподалік об'єктів інфраструктури
Рівненська	Дозволено відвідувати ліси, збирати гриби та ягоди, крім територій, які знаходяться в північній частині
Житомирська	Дозволено відвідувати ліси, збирати гриби та ягоди, крім територій, що розташовані за 20 км від кордону з Білоруссю. Дозволено працювати тим закладам культури, які мають обладнані укриття
Хмельницька	Дозволено відвідувати ліси з певними обмеженнями. Туристичні об'єкти працюють в звичному режимі
Чернівецька	Дозволено відвідувати ліси. Туристичні об'єкти працюють в звичному режимі
Миколаївська	Дозволено відвідувати визначені військовою адміністрацією лісові урочища з деякими обмеженнями

Джерело: [6]

Основні чинники впливу військової агресії на туристичну сферу в регіонах, що постраждали в Україні:

- Зростання загрози безпеці та нестабільність внаслідок військових дій обмежила туристичний потік, оскільки туристи шукають місця, де їхня безпека і стабільність гарантовані.
- Військовий конфлікт призвів до серйозного пошкодження та руйнування інфраструктури, такої як готелі, дороги, аеропорти, що негативно впливає на зручність та доступність туристичних об'єктів.
- Війна спричинила економічний спад, що впливає на доходи та споживчі можливості туристів, що призвело до зменшення туристичного попиту.
- Військові події викликали зміни в іміджі та репутації регіону, зробили його менш привабливим для туристів через негативні асоціації.
- Зони конфлікту є обмеженими для доступу, що ускладнює переміщення туристів та обслуговування туристичної інфраструктури.
- Культурні заходи та події зазнали зменшення у зв'язку зі зниженням інтересу та можливості для таких подій у період конфлікту.
- Військові дії викликали соціальні проблеми, які впливають на безпеку, такі як внутрішні переміщення населення та масова евакуація.
- Військовий конфлікт викликав психологічний стрес у населення та туристів, що впливає на загальний клімат та гостинність регіону.
- Міжнародні санкції та ізоляція обмежили зовнішні інвестиції та співпрацю в галузі туризму, важливі для розвитку індустрії.

Загалом, ці аспекти сприяють відсутності попиту на туризм як в областях, що постраждали від конфлікту в Україні, так і в країні в цілому. Вирішення цих проблем визначається як ключовий чинник для відновлення та зростання туристичної індустрії в уражених регіонах та національному рівні. Реалізація заходів щодо забезпечення безпеки туристів, відновлення інфраструктури та атракцій, поліпшення якості туристичних послуг, а також інтенсифікація маркетингових та рекламних ініціатив виявиться вирішальною

для відновлення та росту галузі туризму в областях, що постраждали в Україні. Інвестиції в туристичну індустрію матимуть не лише позитивний вплив на місцеву економіку, але й сприятимуть загальному процесу миробудування в регіонах через підтримку культурного обміну та розвитку взаєморозуміння і спілкування між різними громадами.

2.2 Оцінка впливу воєнних дій на галузь туризму України

Після повномасштабного вторгнення країни-агресора, ситуація в туристичній галузі постраждалого регіону України суттєво погіршилася, виявивши значне зниження як кількості туристів, так і доходів. Конфлікт негативно вплинув на туризм в Україні, особливо в східних областях, які в першу чергу постраждали. Зменшення інтересу туристів та доходів значно вплинуло на туристичну індустрію в цьому регіоні, призводячи до закриття багатьох готелів і туристичних підприємств або скорочення їхньої діяльності. Ця ситуація призвела до втрат робочих місць та економічних труднощів для численних мешканців постраждалих регіонів. Зазначимо, що туристична індустрія України, зокрема в східних областях, почала відчувати негативні наслідки ще від 2014 року, коли почалася російська окупація Криму, важливого туристичного напрямку.

Чисельність відвідувачів столиці у 2022 році значно зменшилася. До лютого 2022 року спостерігалось стійке зростання як іноземних, так і вітчизняних туристів. Проте, з початком російської агресії проти України, кількість іноземних відвідувачів у Києві зменшилася втричі, з 300 тисяч осіб у першому півріччі 2021 року до 98 тисяч осіб у першому півріччі 2022 року. Результати досліджень свідчать, що іноземні туристи, що відвідували столицю, раніше представляли країни, такі як Туреччина, США, Ізраїль, Польща, Німеччина, Індія, Азербайджан, Франція та Італія, що становило

близько 60% від загальної кількості іноземних відвідувачів, що обирали Київ для туристичних подорожей.

Падіння числа туристів призвело до суттєвого зменшення доходів місцевих бюджетів від туристичної сфери. У першому півріччі 2022 року бюджет Києва отримав лише 24,1 мільйона гривень туристичного збору, порівняно з 76 мільйонами гривень у тому ж періоді 2021 року. Це суттєво менше, ніж до початку повномасштабного вторгнення країни-агресора. За даними станом на 27 вересня 2022 року, бюджет столиці становить 30,5 мільйона гривень, що вказує на значний спад надходжень до місцевого бюджету.

За розрахунками Державного агентства розвитку туризму визначено, що державний бюджет України упустив певну суму податків від туристичної галузі через воєнний конфлікт. За 2022 рік до бюджету надійшло 1 млрд 551 млн 182 тис. грн податків від туризму, що є на 31% менше, ніж у 2021 році, коли сума склала 2 млрд 231 млн 860 тис. грн. Кількість платників податків, які працюють у туристичній сфері, зменшилася на 17%.

Оглядаючи загальні показники, видно, що доходи від різних видів туристичної діяльності значно зменшилися у 2022 році. Єдиним винятком є об'єкти діяльності інших засобів тимчасового розміщення, де кількість зросла на 45,9%. У всіх інших видів туризму спостерігається зменшення на рівні від 26,7% до 57%, порівняно з 2021 роком (таблиця 2.5).

Значна частина коштів, які надійшли до державного бюджету у 2022 році, була сплачена готелями та іншими закладами тимчасового розміщення та становила 898 млн грн. Однак ця сума на 30% менша, ніж у 2021 році, коли до бюджету країни надійшло 1 млрд 288 млн. грн. Спостерігається зростання сплаченого податку на 46% від гуртожитків та пансіонатів, які надавали тимчасовий притулок людям, які вимушено залишили свої домівки через війну. Однак частка податкових надходжень від діяльності дитячих таборів відпочинку, турбаз та кемпінгів зменшилася на 57%, що становить 141 млн. грн. у 2022 році порівняно з 328 млн грн у 2021 році.

Надходження податків від туристичної галузі в Україні за 2022 р.

Об'єкти оподаткування*	Надходження податків за 2022 р., тис. грн	Надходження податків в 2022 р. порівняно з 2021р., %
Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщення	898 381,44	-30,3
Діяльність туристичних агентств	204 795,22	-26,7
Діяльність туристичних операторів	167 858,10	-35,2
Діяльність засобів розміщування на період відпустки та іншого тимчасового проживання	141 163,66	-57
Діяльність інших засобів тимчасового розміщування	137 394,00	+45,9

Примітка* – КВЕД (класифікація видів економічної діяльності) галузей туризму

Джерело: сформовано автором на основі даних ДАРТ [10]

Податки від туристичних операторів зменшилися на 35%, становлячи 167 мільйонів 858 тис. грн у 2022 році, порівняно з 259 млн 5 тис. грн у 2021 році. Також доходи від діяльності туристичних агентств зменшилися на 27%, досягаючи 204 млн 795 тис. грн у 2022 році, в порівнянні з 279 млн 265 тис. грн у 2021 році. (рис. 2.2).

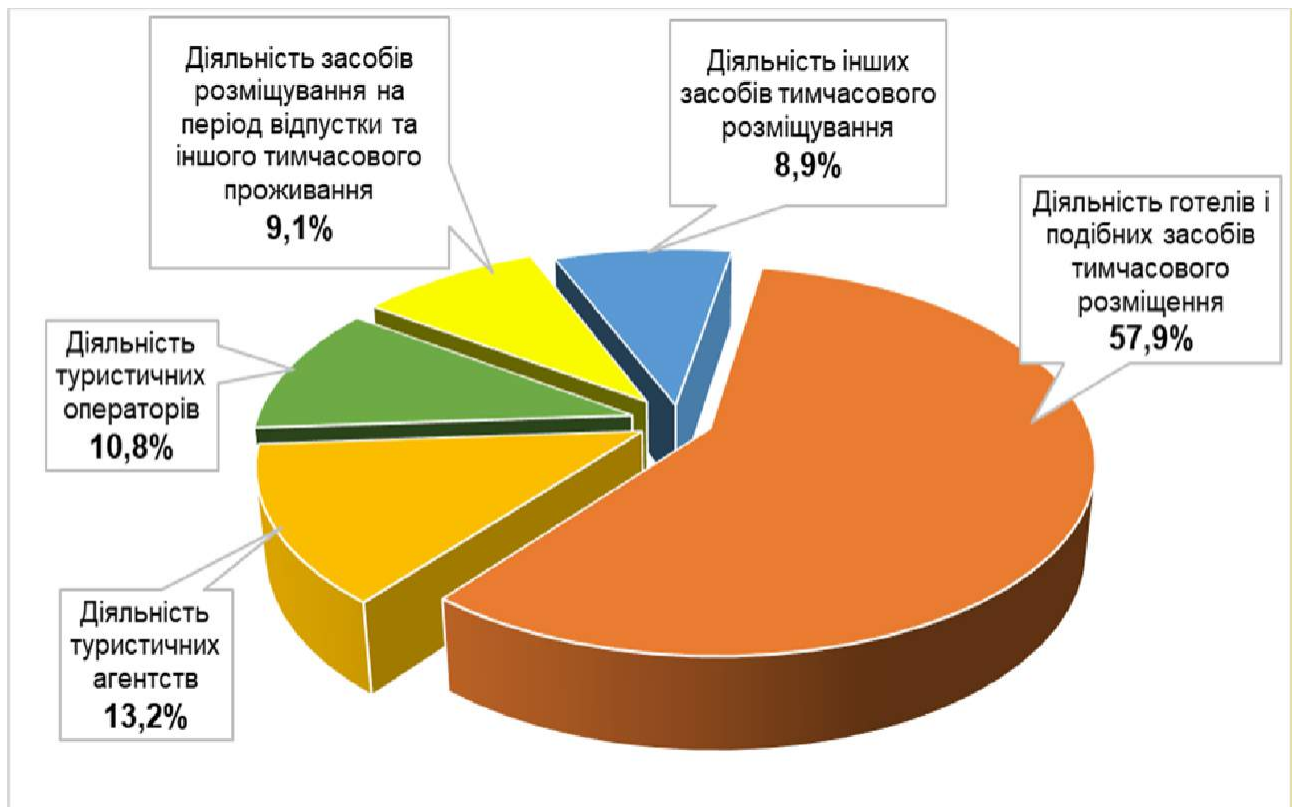

Рис. 2.2. Відсоткова частка надходжень до державного бюджету України кожного КВЕД у галузі туризму

Джерело: сформовано автором на основі даних ДАРТ [10]

Львівська (273 млн проти 215 млн), Київська (164 млн проти майже 125 млн) та Івано-Франківська (159 млн проти майже 131 млн) області продемонстрували зростання розміру сплаченого податку у 2022 році в порівнянні з 2021 роком. Зменшення податкових надходжень відзначено у Києві та Одеській області, де у Одесі спостерігається 58% зниження, а в місті Києві - 46%. Протягом періоду воєнного стану в 2022 році сума туристичного збору становила 178 млн 948 тис. грн, що істотно менше (на 24%) порівняно з 2021 роком, коли сума туристичного збору складала 235 млн 461 тис. грн. (табл. 2.6.).

Таблиця 2.6

Туристичний збір в 14 областях України за 2022 рік, які перебували або перебувають в зоні бойових дій та тимчасово окуповані

Область, місто	Туристичний збір за 2022 р., тис. грн.	Зменшення надходження від туристичного збору в 2022 р. порівняно з 2021 р., %
Херсонська	314	-95
Луганська	418	-80
Сумська	586	-58
Донецька	686	-83
Миколаївська	789	-90
Чернігівська	1061	-53
Житомирська	1709	-24
Запорізька	1971	-78
Харківська	3372	-61
Одеська	5372	-80
Київська	8727	-43
Дніпропетровська	995	-15
Рівненська	1256	-14
м. Київ	31474	-54

Джерело: сформовано автором на основі даних ДАРТ [10]

Зменшення доходів від туристичного збору зафіксоване в 14 областях України, переважно в тих, що перебували або залишаються в зоні бойових дій або тимчасово окуповані. Наприклад, у Херсонській області сума туристичного збору скоротилася на 95%, у Миколаївській – на 90%, у Донецькій – на 83%, у Луганській – на 80%. Також великий спад відбувся в Одеській (80%), Запорізькій (78%), Харківській (61%), Сумській (58%), м. Київ (54%), Чернігівській (53%), Київській (43%) та Житомирській (24%) областях. У Дніпропетровській та Рівненській областях доходи від туристичного збору зменшились на 15%.

Лідером серед областей України за обсягом туристичного збору у 2022 році стала Львівщина, де зібрано 41 млн 430 тис. грн, що відзначає приріст на 79% порівняно з 2021 роком. Столиця також збільшила свій бюджет на 31 млн

474 тис. грн, хоча ця сума удвічі менша, ніж у 2021 році. Серед провідних областей за обсягом сплаченого туристичного збору також виступають Закарпатська – 19 млн 471 тис. грн, Івано-Франківська – 17 млн 956 тис. грн та Черкаська – 12 млн 555 тис. грн.

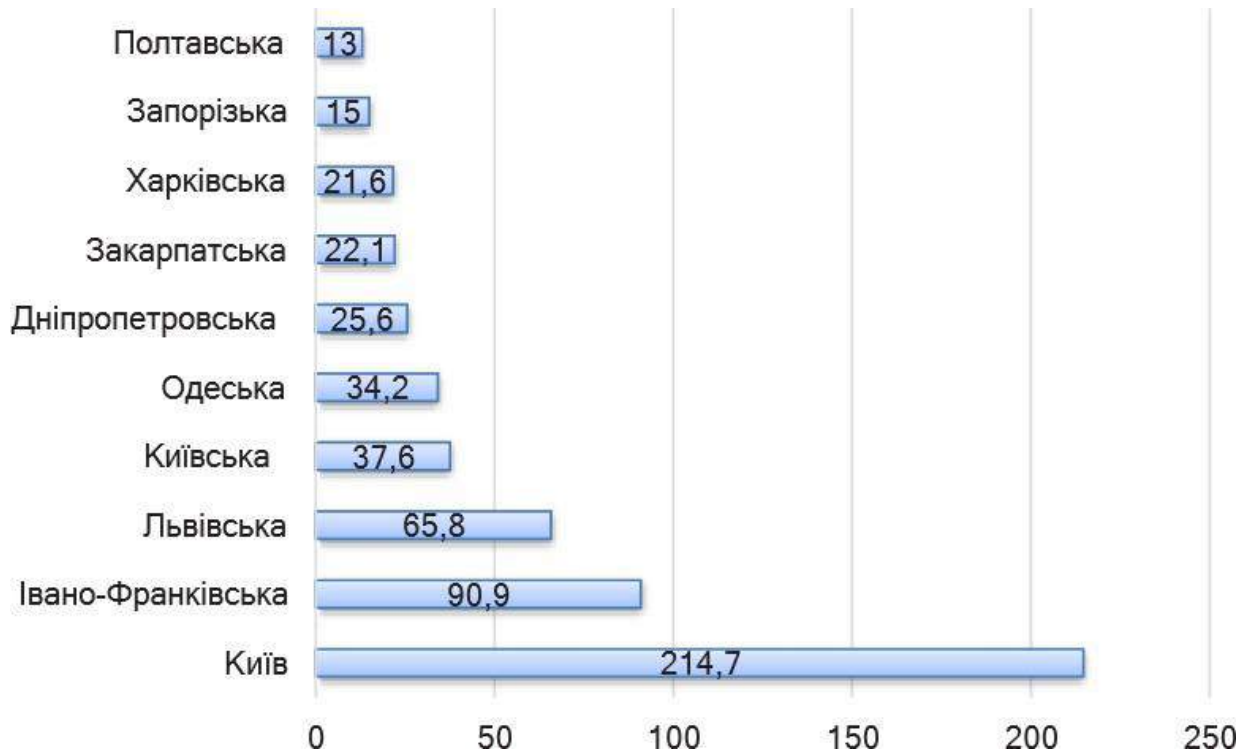

Рис. 2.3 Розмір податкових надходжень від туризму, тис. грн. [31]

Військові конфлікти мають значний від'ємний вплив на туристичну індустрію як окремих регіонів, так і в цілому країні. Викликані військовими діями чинники, такі як загроза безпеці, спад попиту, пошкодження інфраструктури, втрата робочих місць і негативний імідж, суттєво впливають на розвиток туристичної сфери в Україні.

Узагальнено, військові дії супроводжуються серйозним впливом на індустрію туризму, що призводить до значних втрат у туристичному секторі та інших сферах економіки, а їхні наслідки можуть відчуватися протягом численних років після завершення військових дій.

Повномасштабна агресія росії в Україну, яка почалася 24 лютого, призвела і продовжує призводити до значних пошкоджень для населених

пунктів та інфраструктури на території, де тривають бойові дії, а також по всій країні. Однак важливо відзначити, що війна також впливає на природне середовище.

Наразі оцінити повний вплив війни на довкілля стає надзвичайно складно через відсутність точних даних. Існують дві основні причини цієї складності. По-перше, збір інформації стає небезпечним завданням для фахівців через активні бойові дії. По-друге, частина інформації може бути недоступною для публічного розголошення з стратегічних міркувань.

Однак очевидно, що чим триваліше триває війна, тим більше негативних наслідків вона призводить для навколишнього середовища, і це матиме серйозні наслідки в майбутньому. Підтвердженням цього є досвід початку конфлікту 8 років тому, коли Росія анексувала Крим і частини Донецької та Луганської областей. Як військові дії, так і дії окупаційної адміністрації вплинули на природне середовище цих регіонів. На основі того досвіду можна спробувати передбачити можливі наслідки поточного повномасштабного вторгнення [34].

У перших днях повномасштабного вторгнення російських військ, їхні рухи обмежувалися наявною інфраструктурою. Проте, тривалість військових дій призвела до зміни тактики, і росіяни готуються до тривалих протистоянь, будуючи бази та фортифікаційні споруди. Це означає, що просування вглиб природних територій включає захоплення лісів та територій природно-заповідного фонду. Рух важкої техніки, спорудження фортифікаційних споруд і бойові дії призводять до пошкодження ґрунтового покриву, що викликає деградацію рослинного покриву та підвищення вітрової та водної ерозії.

Згідно з інформацією Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, станом на 1 березня 2022 року, агресор веде бойові дії на території 900 об'єктів природно-заповідного фонду, охоплюючи площу 12406,6 км², що складає приблизно третину площі природно-заповідного фонду України [33, 35].

Інтегрований бал природних ресурсів адміністративно-територіальних одиниць України визначався як сума оцінки різних аспектів, таких як спелеологічні, орографічні, кліматичні, гідрографічні, рослинні та тваринні ресурси. Оцінки присуджувалися в межах шкали від 1 до 5 балів і враховували специфічні характеристики кожного з обраних видів ресурсів (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Інтегральна оцінка природних рекреаційно-туристичних ресурсів України

Адміністративна одиниця	Оцінка ресурсів, бали						Сума складових балів	Інтегральна оцінка природного блоку, бали
	спелеологічних	орографічних	кліматичних	гідрографічних	рослинних	тваринних		
Вінницька	4	4	4	2	2	4	20	4
Волинська	1	2	2	5	4	3	17	3
Дніпропетровська	2	2	5	2	1	2	14	2
Донецька	3	3	4	1	1	1	13	1
Житомирська	1	1	2	1	4	4	13	1
Закарпатська	4	5	3	4	4	5	25	5
Запорізька	1	3	5	2	1	1	13	1
Івано-Франківська	4	5	2	2	4	5	22	4
Київська	1	1	3	2	3	2	12	1
Кіровоградська	1	2	4	2	1	2	12	1
Луганська	3	3	4	1	2	2	15	2
Львівська	3	5	1	3	4	4	20	4
Миколаївська	3	2	5	3	1	2	16	2
Одеська	4	2	4	2	1	2	15	2
Полтавська	1	2	4	2	1	1	11	1
Рівненська	1	2	2	3	5	1	14	2
Сумська	1	1	3	3	2	4	14	2
Тернопільська	5	4	2	3	1	3	18	3
Харківська	1	2	3	1	2	5	14	2
Херсонська	4	1	5	2	1	2	15	2
Хмельницька	4	4	3	3	2	3	19	3
Черкаська	1	3	4	4	2	5	19	3
Чернівецька	5	5	1	2	3	5	21	4
Чернігівська	1	1	3	2	3	2	12	1

Наприклад, оцінка орографічних ресурсів базувалася на якісних характеристиках ландшафту території, з урахуванням важливих гірських вершин, які знаходяться в межах кожної області. Таким чином, орографічні ресурси рівнинних областей (наприклад, Житомирська, Київська, Сумська,

Херсонська, Чернігівська) отримували один бал, тоді як гірські та передгірні області (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька) отримували п'ять балів. Проміжні території отримували оцінку від 2 до 4 балів

Аналіз інтегральної оцінки природних ресурсів показує, що найвищу оцінку (5 балів) отримала Закарпатська область, із загальною сумою балів 25. З іншого боку, найнижчу оцінку (1 бал) отримали області, такі як Донецька, Житомирська, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Чернігівська та Полтавська.

Таблиця 2.8

Рейтинг адміністративно-територіальних одиниць за величиною природно-заповідного фонду у відсотках від їхньої загальної площі за 2020 рік

Адміністративно- територіальна одиниця	Площа, га	Фактична площа природно- заповідного фонду, га %	%	Рейтинг
Вінницька область	2 651 300	60106,444	2,27	25
Волинська область	2 014 400	219465,4	10,89	6
Дніпропетровська область	3 191 400	99623,493	3,12	22
Донецька область	2 651 700	99996,692	3,77	19
Житомирська область	2 983 200	137646,33	4,61	17
Закарпатська область	1 277 700	192438,88	15,09	3
Запорізька область	2 718 000	138183,44	5,08	14
Івано-Франківська область	1 390 000	218881,98	15,72	1
Київська область	2 813 100	292208,63	10,39	7
Кіровоградська область	2 458 800	100318,84	4,08	18
Луганська область	2 668 400	93194,751	3,49	20
Львівська область	2 183 300	168864,13	7,74	12
Миколаївська область	2 459 800	77238,17	3,14	21
Одеська область	3 331 000	154389,75	4,63	16
Полтавська область	2 874 800	142550,19	4,96	15
Рівненська область	2 004 700	199477,73	9,95	8
Сумська область	2 383 400	178589,36	7,49	13
Тернопільська область	1 382 300	124185,58	8,98	9
Харківська область	3 141 500	74843,6	2,38	24
Херсонська область	2 846 100	318695,14	11,20	5
Хмельницька область	2 064 500	312579,33	15,15	2
Черкаська область	2 090 000	64595,961	3,09	23
Чернівецька область	809 700	103598,45	12,80	4
Чернігівська область	3 186 500	250537,35	7,85	11
Разом	60355900	4085862,37	6,77	

Важливо відзначити, що розмір і об'єм природно-заповідного фонду є одним із ключових показників, які представляють загальний туристичний потенціал. Варто відмітити, що з часів незалежності України і до 2020 року природно-заповідний фонд значно збільшився. На даний момент природно-заповідний фонд становить 4 085 862,37 гектарів, що є позитивним розвитком. Однак ця цифра залишається недостатньою після провідних країн світу (табл. 2.8)

Приблизно 58% природно-заповідного фонду України включає в себе території та об'єкти загальнодержавного значення. До них належать 19 природних заповідників та 5 біосферних заповідників, 52 національні природні парки, 326 заказників, 136 пам'яток природи, 18 ботанічних садів, 20 дендрологічних та 7 зоологічних парків, а також 89 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва

Близько 200 територій Смарагдової долини, обсягом 2,9 млн га, знаходяться під загрозою знищення. Смарагдова долина – це система природоохоронних територій, створена для збереження видів та оселищ, що потребують охорони на європейському рівні, але розташовані в країнах, що не є членами ЄС. Ці території відіграють важливу роль у збереженні біорізноманіття та клімату. Деякі з них стали зонами активних бойових дій, що ставить під загрозу існування рідкісних видів і ендеміків, таких як цілинні нерозорані степи, крейдяні схили на Донеччині, приморські оселища на південних областях та болота на півночі.

Частина лісів в областях Київській, Чернігівській, Сумській, Луганській, Донецькій та Херсонській, під контролем окупантів, стала об'єктом бойових дій. Збитки в майні та лісовому господарстві наразі неоцінені, і вже зафіксована значна кількість ракет та нерозірваних боєприпасів у лісах, які утворили потенційну небезпеку для людей на довгі роки. Російські війська також використовують деревину знищених лісів для будівництва фортифікаційних споруд, інфраструктури, обігріву та приготування їжі. Бойові дії також порушують спокій диких тварин, які або гинуть, або

намагаються втекти з активних зон. Це може серйозно підірвати виведення потомства багатьох видів птахів і ссавців, що зазвичай відбувається в цей період. Наприклад, період від квітня до червня є часом отелення лосів, і військові дії загрожують їх життю.

Згідно із звітом Міністерства оборони, протягом 20 днів російського вторгнення на територію України було випущено приблизно 900 ракет різного калібру та типу. Ворог атакує як цивільні, так і військові об'єкти, такі як аеропорти, сховища боєприпасів у Краснополлі, Кривому Розі, Дніпрі та Житомирі, аеродроми та паливні цистерни в Гостомелі, Чугуєві, Чорнобаївці, Мелітополі, Івано-Франківську, Миколаєві, а також військово-морські об'єкти. Однак більшість обстрілів спрямована на населені пункти та об'єкти промисловості. Під час детонації ракет та артилерійських снарядів утворюються хімічні сполуки [38].

Війська росії активно атакують морську інфраструктуру вздовж узбережжя Чорного та Азовського морів, захоплюючи кораблі на якірних стоянках і призводячи до забруднення води та поширення отруйних речовин у море. Нафтопродукти, що потрапляють у воду, негативно впливають на морські екосистеми, утворюючи плівки на поверхні води, які порушують обмін енергією, теплом, вологою та газами між морем і атмосферою. Це також впливає на фізико-хімічні та гідрологічні умови, спричиняє загибель риби, морських птахів та мікроорганізмів, оскільки всі компоненти нафти є токсичними для морських організмів.

Забруднення ґрунтів нафтопродуктами та паливно-мастильними матеріалами виникає внаслідок руху та пошкоджень військової техніки на суші. Це призводить до зниження водопроникності ґрунтів, витіснення кисню, порушення біохімічних та мікробіологічних процесів, що впливає на водний, повітряний режими та цикл поживних речовин. Погіршується кореневе живлення рослин, гальмується їхній ріст і розвиток, що призводить до загибелі.

Обстріли об'єктів промисловості та інфраструктури призводять до пожеж, які спричиняють додаткове забруднення повітря, ґрунту та води токсичними газами і твердими частинками. Залишки протипожежної піни можуть також включатися в забруднення території.

Російські війська продовжують атакувати ключові об'єкти, такі як нафтобази, що викликає серйозне забруднення довкілля. 27 лютого 2022 року нафтобаза у Васильківському районі Київської області потрапила під ракетний удар, що спричинило пожежу та вибух цистерн з паливом, що призвело до серйозного забруднення ґрунту та води. Аналогічні ситуації трапилися в інших регіонах України, таких як Охтирка, Луганськ, Чернігів, Житомир і Черняхів [40].

З початку березня 2022 року в селі Чайки під Києвом снаряд вразив склад із пінополіуретаном, що викликало пожежу в складі та прилеглий до нього офісній будівлі. Продукти горіння пінополіуретану не лише створюють загрозу для здоров'я тварин і людей, але й сприяють утворенню кислотних дощів. Це становить небезпеку для рослин, знижуючи біомасу у сільськогосподарських культурах і призводячи до ослаблення диких рослин та лісових культур. Ослаблені ліси можуть стати легкою мішенню для шкідників, сприяючи поширенню мертвої деревини та зростанню пожеж в екосистемах.

Пошкодження комунальних комунікацій призводить до забруднення води органічними речовинами. Наприклад, 14 березня були обстріляні очисні споруди Василівського експлуатаційного цеху водопостачання та водовідведення в Запорізькій області. В результаті була зруйнована каналізаційна насосна станція №1, що призвело до невідфільтрованого стоку міста Василівка у Дніпро. Ці стоки містять органічні речовини, яйця гельмінтів, патогенні бактерії, сульфати, хлориди. Таке забруднення може викликати масштабне цвітіння води в Дніпрі та Чорному морі з настанням теплої погоди [39, 42].

Після закінчення війни ми стикаємося з наслідками бойових дій, такими як руйнування екосистем, забруднення ґрунтів, втрата біорізноманіття та

збільшення шкідників у лісах. Крім того, відновлення країни вимагатиме великої кількості природних ресурсів і може призвести до невиконання кліматичних цілей, оскільки війна сама по собі є внеском у зміну клімату. Тому важливо включити в плани відновлення України заходи з відновлення та збереження екосистем, а також природорієнтовані рішення та заходи з адаптації до зміни клімату у плани відбудови населених пунктів.

Ураховуючи передбачуване значуще хімічне забруднення ґрунтів та води, важливо після завершення війни впровадити ефективну систему моніторингу стану довкілля. Ця система має спрямовуватися на реєстрацію реального обсягу завданої шкоди довкіллю та впровадження найбільш ефективних заходів для запобігання подальшому погіршенню ситуації та відновлення екосистем до безпечного стану, як для людини, так і для дикої природи.

Також важливо, щоб план відновлення України включав в себе заходи щодо відновлення та збереження екосистем, а плани щодо відбудови населених пунктів враховували природорієнтовані рішення та заходи з адаптації до зміни клімату.

Внаслідок російської агресії понесено значні збитки в інфраструктурі України, охоплюючи близько 33% загального обсягу: 305 мостів, 19 аеропортів, 110 залізничних станцій та 24 тис. км доріг. Попередні розрахунки вказують на загальні збитки у розмірі \$35,3 млрд. дол. США, що продовжує зростати. Перші тижні війни характеризувалися масованими обстрілами авіаційної інфраструктури, що призвело до пошкоджень 19 із 35 аеродромів, включаючи 12 цивільних і 7 аеродромів подвійного призначення.

Подальшим об'єктом активних атак стали залізничні об'єкти, зокрема електричні підстанції. Загалом, протягом повномасштабної агресії російських військ було пошкоджено або втрачено контроль над 6 тис. км залізничних колій. Регіони, де відбувались бойові дії, зазнали в середньому 10% пошкоджень доріг від їх загальної кількості.

Для визначення можливих шляхів підвищення конкурентоспроможності України на ринку туристичних послуг у післявоєнний період доцільно використовувати дані Індексу конкурентоспроможності сфери подорожей та туризму за 2019 рік, зокрема ті показники, які отримали найвищі бали (рис. 2.4).

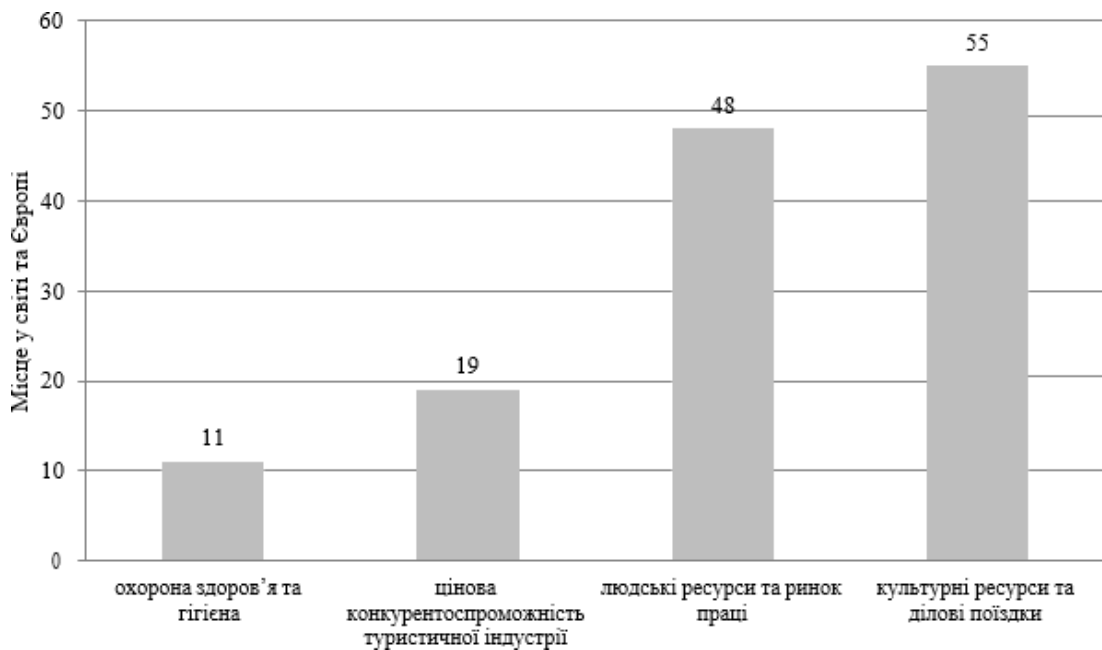

Рис. 2.4 Конкурентні переваги України за індексом ТТСІ України [91]

Враховуючи вищезазначені умови, вплив на туризм стає суттєвим. Туристи, які переважно користуються автомобільним та залізничним транспортом, особливо відчують проблеми, що стосуються інфраструктури в різних регіонах. У західних регіонах ситуація із транспортною інфраструктурою менш критична порівняно із східними та південними областями.

Оцінка стану інфраструктури та прогнози в умовах війни ускладнені, оскільки багато факторів залишаються невідомими. Знищення інфраструктури, житлового фонду та підприємств суттєво впливає на рівень життя громадян. З іншого боку, зростаючий інтерес ЗМІ до подій в Україні може в подальшому перетворитися на туристичний бренд, привертаючи як внутрішніх, так і зарубіжних туристів після завершення конфлікту.

Один із позитивних аспектів туризму полягає у розвитку глемпінгу та зведенні A-frame та модульних будинків, що наразі активно прогресує на території України. Ці конструкції є значно більш вигідними за зведення традиційних споруд, оскільки вони доступні за більш низькою ціною, можуть бути розміщені у будь-якому місці, дуже мобільні та встановлюються всього за кілька тижнів. Також важливим аспектом є їхнє розташування подалі від масових скупчень людей та об'єктів критичної інфраструктури.

2.3 Аналіз пошкодження та руйнування об'єктів культурної спадщини

Не менш значущим аспектом є руйнування та крадіжка культурної спадщини України. Культурна спадщина включає не лише архітектурні та сакральні споруди, такі як храми, монастирі, театри, кінотеатри, музеї, виставкові зали, бібліотеки, громадські будівлі, парки та площі, а й артефакти культового походження: рукописи, посуд (потир), ікони, фрески, мозаїка, прикраси, які представляють собою декоративно-прикладне мистецтво, кінофільми, літературні твори, музейні колекції, експонати, твори образотворчого мистецтва та археологічні артефакти, які відтворюють один із аспектів художньої культури - мистецтво. Історико-культурна та духовно-мистецька спадщина є ключовим ресурсом для стратегічного розвитку держави та невід'ємною складовою української культури, яка визначає цивілізаційний та культурний потенціал нації.

2022 рік став новим випробуванням для туристичної галузі України. У Києві, на Сході і Півдні України туристична діяльність була повністю призупинена. Наразі складно оцінити розмір збитків, оскільки вони будуть залежати від руйнування культурно-історичних пам'яток, туристичних напрямків, тривалості ведення бойових дій та розміру окупованих або

замінованих територій. За перший місяць війни втрати українського бізнесу перевищили втрати, накопичені протягом двох років пандемії.

З початку російської збройної агресії 24 лютого 2022 року в Україні виникли серйозні наслідки, включаючи великі людські втрати та значні пошкодження інфраструктури та різних галузей економіки, зокрема сфери туризму. Замість розвитку внутрішнього туризму спостерігалась значуща міграція населення всередині країни, і масовий виїзд громадян України за кордон не мав туристичного характеру. У той час, коли поступово відбувається звільнення українських територій від російських військ, є певна надія на відновлення мирного життя у ближчому майбутньому.

Війна призвела до руйнування сфери туризму, порушила фінансові, енергетичні та продовольчі ринки, спричинила значний вплив на світову інфляцію. Туризм у центральній, східній та південній частині України був повністю зупинений. У зв'язку із зазначеними тенденціями, питання відновлення туризму, особливо в повоєнний період, набуває особливої актуальності в сучасних умовах.

На сьогоднішній день характер туристичної сфери визначається рядом особливостей, що безпосередньо впливають на туристичну інфраструктуру [37]. Менеджмент туристичного бізнесу акцентує увагу на волонтерстві та трансформації туристичних хабів у гуманітарні або волонтерські центри. У туристичних маршрутах передбачається наявність бомбосховищ або інших захисних споруд.

Необхідно мінімізувати маршрути навколо важливих державних та військових об'єктів, які можуть стати об'єктами ракетно-бомбових ударів з боку російського агресора. Пляжні та пішохідні тури стали неможливими через триваючі військові дії та наявність мінних полів, розмінування яких, за прогнозами, триватиме кілька років після завершення конфлікту.

Оцінити весь обсяг завданої шкоди туристичній інфраструктурі наразі складно, оскільки деякі території перебувають під окупацією чи проходять процес розмінування. Проте центральні області України відчувають найбільші

труднощі у функціонуванні інфраструктури, що проявляється у систематичних відключеннях електропостачання через пошкодження електростанцій внаслідок ракетних ударів.

Станом на 5 вересня 2022 року загальні прямі збитки інфраструктури становлять \$114,5 млрд. У порівнянні з останніми обрахунками, збитки від руйнування та пошкодження цивільної та військової інфраструктури зросли на \$1 млрд. США, згідно з даними Київської школи економіки.

В Україні налічується понад 140 тисяч пам'яток, що знаходяться під державним обліком, з них лише 9952 внесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток. Серед найвизначніших об'єктів – центральна частина Львова, Київ із архітектурою доби Київської Русі, місто Жовква (Львівська область), та Кам'янець-Подільський, який за кількістю пам'яток архітектури посідає третє місце після Львова і Києва. Важливі архітектурні об'єкти розташовані в Чернігові, Луцьку, Ужгороді, Білгород-Дністровському, Хусті та інших містах України. Особливо високу історичну цінність мають руїни Херсонеса і Пантікапея в Криму, а також Ольвія в Миколаївській області [15].

Пам'ятки історії та культури можуть бути об'єктом досліджень різних наукових дисциплін. Зазвичай це окремі споруди, об'єкти, пам'ятні місця, пов'язані з історичними подіями, твори матеріальної і духовної культури, які мають історичну, наукову, художню чи іншу культурну цінність. З нашого погляду, історико-культурні пам'ятки, які входять або можуть входити до туристичних ресурсів, слід розглядати не тільки як окремі об'єкти з певною історичною чи культурною цінністю, але і як комбінацію відповідних видів, які мають високий рівень привабливості і можуть відігравати важливу роль у формуванні світогляду народу та спільно визначати історико-культурний туристичний потенціал населеного пункту, місцевості чи регіону. Пам'ятки історії та культури в Україні розміщені дуже нерівномірно.

Таблиця 2.9

Рейтинг історико-культурного туристичного потенціалу регіону України
за 2021 рік

Область	Кількість об'єктів ЮНЕСКО	Загальна кількість історико-культурних об'єктів, що перебувають на державному обліку	Рейтинг
Вінницька	-	4329	16
Волинська	-	1529	25
Дніпропетровська	-	11708	1
Донецька	-	2192	23
Житомирська	-	6948	8
Закарпатська	1	1568	24
Запорізька	-	8906	4
Івано-Франківська	-	3944	18
Київська	2	6190	9
Кіровоградська	-	5021	13
Луганська	-	6152	10
Львівська	1	8479	7
Миколаївська	-	5877	11
Одеська	-	4449	15
Полтавська	-	4694	14
Рівненська	-	2365	22
Сумська	-	2592	20
Тернопільська	-	4172	17
Харківська	-	9474	2
Херсонська	-	5759	12
Хмельницька	1	2896	19
Черкаська	-	9103	3
Чернівецька	1	2371	21
Чернігівська	-	8897	5

Після аналізу даних з "Загального потенціалу нерухомої культурної спадщини України", наданих Міністерством культури України, було створено рейтинг регіонів, який розподілений на три групи. Області з високим культурно-історичним потенціалом включають Дніпропетровську (1), Харківську (2), Черкаську (3), Запорізьку (4), Чернігівську (5), АР Крим (6), Львівську (7), Житомирську (8) і Київську (9). Регіони із середнім потенціалом включають Луганську (10), Миколаївську (11), Херсонську (12), Кіровоградську (13), Полтавську (14), Одеську (15), Вінницьку (16) та Тернопільську (17). Області із низьким потенціалом включають Івано-

Франківську (18), Хмельницьку (19), Сумську (20), Чернівецьку (21), Рівненську (22), Донецьку (23), Закарпатську (24) та Волинську (25) (рис. 2.5).

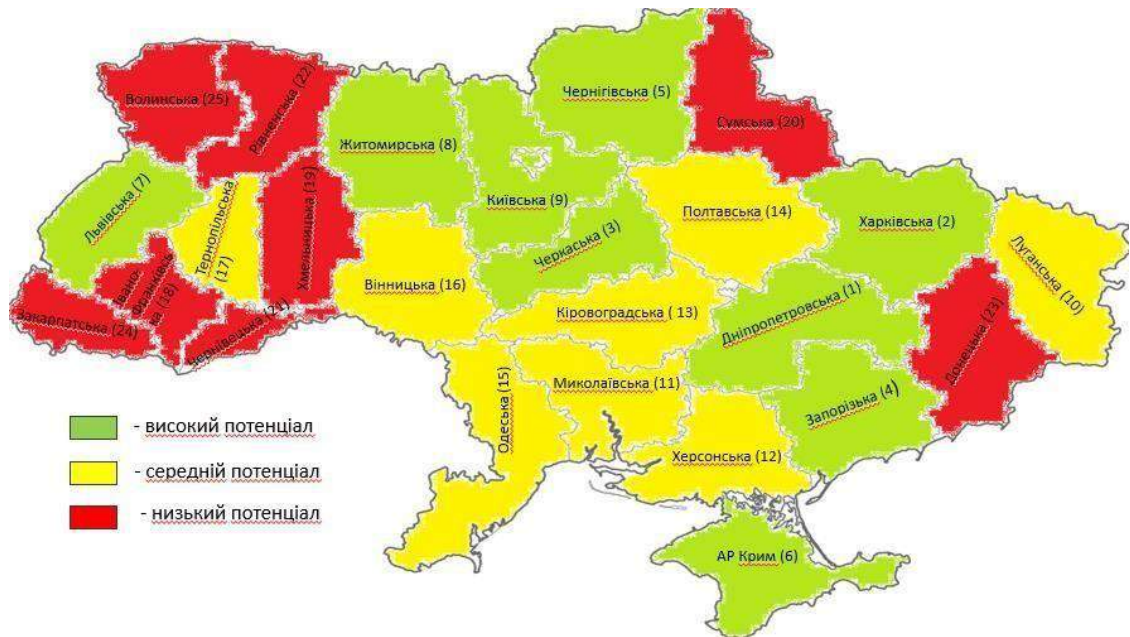

Рис. 2.5 Рейтинг історико-культурного туристичного потенціалу [66]

Давній Галич, Києво-Печерська Лавра, могила Т.Г. Шевченка, Софіївський собор у Києві, Херсонес, Хортиця та ще 47 об'єктів є державними заповідниками. В Україні існує 550 музеїв, у яких зберігається понад 9,9 млн. експонатів [72].

Однак внаслідок російського вторгнення в Україні постраждали або були зруйновані понад 380 об'єктів культурної спадщини та 30 музеїв. 7 травня 2022 року російські окупанти вдарили по музею Григорія Сковороди на Харківщині, в результаті чого отримав поранення чоловік, що перебував поруч. 10 червня 2022 року російські окупанти знищили Львовий палац у Сєвєродонецьку. Наприкінці травня російські війська захопили міський краєзнавчий музей Мелітополя, де знаходилося скіфське золото IV століття до нашої ери.

До туристичних ресурсів відносяться також місця, пов'язані з перебуванням чи діяльністю на території України видатних іноземних

особистостей. У країні існують місця, пов'язані з діяльністю Оноре де Бальзака, Армана Еммануеля дю Плессі Рішельє, Фрідріха Ліста, Адама Міцкевича, Ярослава Гашека та інших. До цієї категорії також входять місця поховань та військові меморіали, такі як поховання шведів після битви, виявлено понад 500 об'єктів такого характеру, і їх найбільше представлено в західних та Одеській областях.

За відомостями заступника міністра культури та інформаційної політики Катерини Чуєвої, загалом в регіонах України пошкоджено близько 1 тис. об'єктів культурної спадщини та культурних установ, частина з яких знаходиться у звичайних сучасних будівлях. Постановлені дані на даний момент: понад 550 випадків воєнних злочинів російських військ проти культурної спадщини України. Серед пошкоджених об'єктів - 171 пам'ятка, 146 цінних історичних будівель, 58 об'єктів мистецтва, які не мають статусу пам'ятки культурної спадщини (пам'ятники героям АТО, мозаїки, вітражі і т. д.), а також 44 музеї.

Найбільша кількість пошкоджених пам'яток розташована в Харківській області, а найбільше руйнувань виявлено в Донецькій області (див. рис. 2.6).

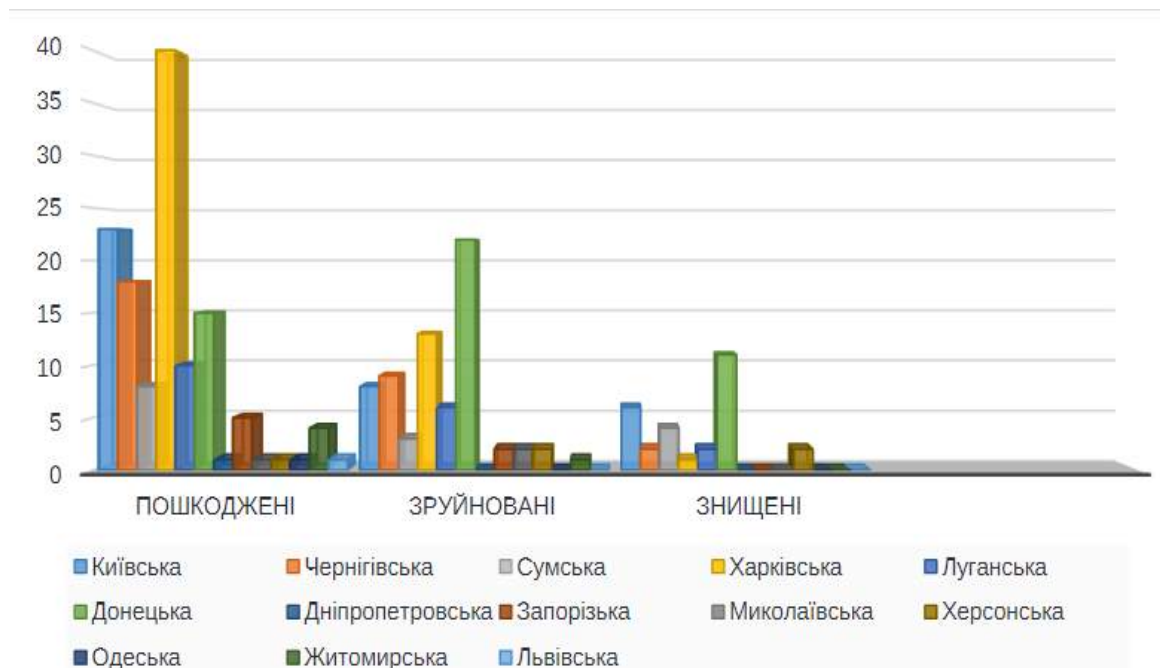

Рис. 2.6 Географія та кількість постраждалих культурних пам'яток [17]

Загалом найбільше пошкоджень зазнали об'єкти культурної спадщини в Харківській, Донецькій та Київській областях. Внаслідок обстрілів та бомбардувань з боку російських військових були повністю чи частково зруйновані музеї, церкви, театри, бібліотеки та інші установи. Серед об'єктів пошкоджень - невідомі експонати, такі як старовинні пам'ятники, скульптури, картини світового рівня та рідкісні книги. Об'єкти культурної цінності, які вдалося уникнути знищення внаслідок бомбардувань, стали предметом масового грабування та вивозу на територію росії, і деякі з викрадених художніх об'єктів залишаються невідомими.

В Україні буде сформовано експертну робочу групу із захисту, збереження та реставрації культурної спадщини, яка включатиме у себе фахівців у галузі охорони культурної спадщини, правозахисників, архітекторів, реставраторів, археологів та представників громадськості. Для розуміння сутності духовно-мистецьких цінностей надзвичайно важливим є розгляд питання відновлення зруйнованої інфраструктури міст та відбудови та реконструкції історичних пам'яток архітектури. Стаття 1 конвенції підкреслює необхідність прийняття нових договірних положень для встановлення ефективної системи колективної охорони видатних об'єктів універсального культурного та природного значення, заснованої на постійній основі відповідно до сучасних наукових методів.

З метою охорони пам'яток культурної спадщини України запропоновано реалізацію проектів вітчизняних фахівців щодо розробки укриття для об'єктів різних розмірів, щоб у випадку непередбачених обставин не виникало необхідності створювати конструкцію для кожного об'єкта окремо. Зазначається, що такі укриття повинні захищати від вибухової хвилі, уламків снарядів, вогню та інших небезпек. Згідно з проектними розробками, на фасаді пам'ятки планується розміщення оракула з обрисами монумента та інформацією про нього, такою як назва, рік встановлення, авторство і історична довідка.

До великої культурної втрати належить знищення Мелітопольського краєзнавчого музею, в якому зберігалася старовинна колекція "скіфського золота". Представники російських військ та окупаційної адміністрації держави-агресора викрали історико-культурні цінності з музею (24.04.22р.). Колекція "скіфського золота" – це мистецьке відкриття, яке у 1954 році українські археологи знайшли на скіфському кургані. Спочатку намагалися вивезти її до Ермітажу, але українські археологи домоглися збереження колекції в Україні. Ця багата колекція прикрас прикрашена зображеннями звірів з етнічними ознаками скіфського періоду (IV–II ст. до н.е.) та монетами із золота, срібла, міді, всі експонати мають високе художнє значення [70].

Місто Маріуполь, яке було вщент знищене окупантами, втратило всі пам'ятки культурної спадщини України. Державний художній музей імені А. Куїнджі м. Маріуполя розглядали як індикатор цінностей культури та механізм трансляції художніх надбань XX–XXI ст. Російські агресори повністю знищили цей музей 21.03.2022 р. Навіть у роки Другої світової війни будівля була пограбована німецькими загарбниками, але не була вщент зруйнована, як це сталося за участю російських окупантів. За даними, оригінальні роботи Архипа Куїнджі в музеї відсутні. Невідомо, що сталося з картинами інших художників, такими як Іван Айвазовський, Микола Глущенко, Тетяна Яблонська, Михайло Дерегус, Андрій Коцка, Микола Бендрик та інші. Експозиція містила приблизно дві тисячі унікальних експонатів, включаючи твори живопису, декоративно-прикладного мистецтва, а також графіку та скульптуру. Половина виставкових залів експонувала предмети, пов'язані з життям та творчістю Архипа Куїнджі, такі як фотографії, документи та особисті речі художника, зокрема його 200-річну купіль, в якій відбулося хрещення Архипа Куїнджі [103].

Унікальна пам'ятка архітектури першої половини XIX століття, Воронцовський палац в Одесі, ввійшла до списку зруйнованої культурної спадщини. Також пошкоджено національний історико-культурний заповідник Хортиця, який готувався до запуску сучасного та ефективного Музею історії

запорізького козацтва. Проте, ракетні удари ворога призвели до зупинки цих перспективних проєктів у заповіднику. Зруйнованим стало також Золочівський замок на Львівщині, і цей перелік ще не є остаточним.

Важливу частину культурної спадщини України становлять музеї, які естетично відтворюють світ через комплексні підходи, включаючи самі будівлі, картини, експонати тощо. Ще з перших днів війни російські війська напали на історико-краєзнавчий музей у смт. Іванків Вишгородського району Київської області, де експонувалися твори української художниці Марії Примаченко. Музей втратив цінні експонати, такі як твори вишивальниці та ткачки Ганни Верес та роботи інших місцевих народних художників.

Зрозуміло, що Україна переживає конфлікт, який призводить до значних труднощів для населення та інфраструктури країни. Проте після завершення конфлікту багато подорожуючих буде зацікавлено відвідати Україну з різних мотивів, включаючи бажання надати підтримку та особисто переконатися в наслідках подій.

Також зафіксовано зростання попиту на додаткові сервіси у зонах, де зосереджено внутрішньо переміщені особи. Україна переживає нову реальність, і існує міжнародний досвід щодо управління туризмом в умовах війни та повоєнного періоду, коли туристична галузь не тільки виживала, але й розвивалася, накопичуючи власні історії.

Не можна точно передбачити хід подій у военний час, який виник унаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну, тому цікаво розглянути деякі приклади, які можуть стати корисними для країни.

Наприклад, Ізраїль, який існує в умовах постійних конфліктів, вдалося розробити ефективну державну політику та адаптувати різні сфери суспільства, включаючи туризм, до умов постійної напруженості. До початку пандемії COVID-19 туризм в Ізраїлі приносив 6,2% доходів до скарбниці завдяки розвитку популярних форм туризму, таких як паломництво, медичний та культурний [96].

В умовах так званого "холодного перемир'я" туризм на території Федерації Боснії та Герцеговини розвивається. Особливий туристичний інтерес привертають міста Сараєво і Мостар, які перетворилися на центри "темного" туризму через унікальну культурну спадщину, що вижила під час воєнних подій. Ці міста привертають не лише туристів, які спеціально приїжджають до федерації, але й тих, хто відвідує сусідні країни. Підсумовуючи, хоча сфера туризму чутливо реагує на суспільні виклики, що виникають у зв'язку із збройними конфліктами, вона створює можливості для розвитку [53] і може актуалізуватися в нових реаліях.

За аналогією з досвідом Боснії та Герцеговини і Хорватії, важливо акцентувати увагу на створенні меморіалів пам'яті, віртуальних музеїв, місць, що відтворюють бойові дії з використанням військових трофеїв, а також об'єктів для рефлексії та консервованих споруд, які стали свідками важких боїв. Ці об'єкти стануть основою для розвитку етнографічного, темного та мілітарі - туризму в Україні. Створення туристичних локацій пам'яті у населених пунктах, таких як Бородянка, Гостомель, Буча, Чернобаївка, Ізюм, Херсон, Лиман, Маріуполь, визначить новий етап у розвитку туризму [71].

Отже, наявні конкурентні переваги України, які можуть звернути увагу як іноземних, так і внутрішніх туристів, згідно з оцінкою Всесвітньої туристичної організації, включають цінову конкурентоспроможність туристичної індустрії та наявність культурних пам'яток та привабливих місць для відвідування. До типових прикладів можна віднести "Площу Ринок" у Львові, замок "Паланок" у Мукачевому, "Тунель Коханя", озеро "Синевир", Луцький замок, фортецю у Білгород-Дністровську, Шацькі озера, фортецю Тустань, скелі Довбуша, "Кам'яну могилу", заповідник "Асканія Нова", "Антонієві печери" та стародавній Чернігів і інші. Також іноземних та внутрішніх туристів може привабити відновлені та реставровані культурні об'єкти різних міст України, які сильно пошкоджені російськими окупантами, такі як Драматичний театр у Маріуполі, Центральна площа Свободи та корпус ХНУ ім. В. Каразіна у Харкові, численні пам'ятки культури на Чернігівщині та

Сумщині і т.д. Також увагу туристів може привернути військова техніка російської армії, яку встановили як експонати на вулицях Печерського району м. Києва та яку транспортували з "гарячих точок" різних областей України, включаючи міста Вишгород, Буча, Ірпінь, Гостомель та інші [84].

Руйнування культурної спадщини в Україні є динамічним процесом, оскільки повномасштабна війна триває станом на листопад 2023 року, і введений воєнний стан. У зв'язку з цим, в більшості регіонів країни суттєво зменшився попит на туристичні послуги та розміщення в готелях через військові події. Готелі та туристичні підприємства, зокрема іноземні мережі, зазнали великих фінансових втрат, і багато з них залишилися закритими.

У той час як туристичний бізнес розвивається в західних регіонах, більшість готельних та туристичних підприємств борються за виживання, опираючись на інші джерела доходів. Туристичні компанії перевели свою діяльність в онлайн режим, і внутрішній туризм переважно функціонує у відносно безпечних західних областях. Проблемами готельного та туристичного бізнесу стали комендантська година, відсутність бомбосховищ, нестача робочої сили, зменшення доходів населення, проблеми екології, руйнування культурно-історичної спадщини та терористичні атаки від росії, загроза блекауту по всій країні. Однак вітчизняні підприємці в туристичній сфері шукають рішення та адаптуються до нових умов.

Отже, Україна має різноманітні туристичні ресурси, переважно сконцентровані на півдні та заході країни. Однак через складні обставини, що виникли внаслідок конфлікту, туристичний потенціал, передусім, розвивається в безпечних західних регіонах.

На даний момент рано робити висновки про повні наслідки військового конфлікту, який розпочався 24 лютого, і його вплив на туристичний ринок України, оскільки протистояння триває. Окупація Криму, пошкодження аеропортів і міст, таких як Миколаїв, Херсон, Харків та Одеса, ще перебувають під серйозною загрозою з боку росії. У західних областях України, зокрема у містах Львові, Чернівцях, Тернополі та Закарпатті, де сконцентрована

найбільша кількість внутрішніх переселенців, можуть виникнути серйозні труднощі з доступністю житла, особливо за адекватними цінами. Зменшення кількості напрямків для відпочинку та обмежені можливості авіаперельотів створюють умови, коли внутрішній туризм стає ризикованим.

Висновки до 2 розділу

Сучасний стан туристичної сфери в регіонах України під впливом війни визначається суттєвими викликами і перешкодами, які виникли внаслідок конфлікту. Війна в Україні призвела до значного спаду туристичної активності та загального занепаду галузі:

- Негативний вплив на імідж країни. Перебіг подій та інформаційне висвітлення війни негативно позначилися на загальному іміджі України, що призвело до зменшення кількості іноземних туристів. Потенційні відвідувачі можуть утримуватися від подорожей в області конфлікту через сприйняття ризику та нестабільності.

- Спад туристичної активності. Регіони, які безпосередньо постраждали від воєнних подій, втратили свою привабливість для туристів. Відсутність безпеки та знищення інфраструктури призвели до зменшення чисельності відвідувачів, які раніше обирали ці території для відпочинку.

- Втрата інфраструктури. Війна призвела до руйнування та знефункціонування туристичної інфраструктури в певних регіонах. Готелі, ресторани, пам'ятки архітектури та інші об'єкти постраждали від бойових дій, що призвело до втрати ресурсів для розвитку туризму.

- Зменшення економічного внеску. Туризм є важливою галуззю для економіки багатьох регіонів. Зменшення туристичного потоку призвело до економічних труднощів, втрат робочих місць та загального зниження рівня життя в зоні конфлікту.

- Потреба у стратегії відновлення. Для відновлення туристичної сфери в регіонах, постраждалих від війни, необхідно розробити та впровадити стратегії відновлення та реабілітації. Це може включати відновлення інфраструктури, проведення маркетингових кампаній для покращення іміджу та залучення інвестицій.

Загалом, вплив війни на туристичну сферу в регіонах України є негативним і потребує комплексного підходу для відновлення та стимулювання розвитку туризму в постраждалих територіях.

Представлено основні фактори, що впливають на туристичну сферу в умовах конфлікту та його наслідки:

- Одним з найважливіших факторів є рівень безпеки в регіоні. Негативна інформація про конфлікт та його можливі наслідки може значно вплинути на сприйняття безпеки та забезпечення туристичних подорожей.

- Сприйняття регіону та його імідж грає важливу роль у виборі туристів. Втрата позитивного іміджу та привабливості регіону може призвести до зменшення туристичного попиту.

- Руїнування та знефункціонування туристичної інфраструктури (готелі, ресторани, транспортні мережі) є серйозним обмеженням для розвитку туризму. Зусилля з відновлення та розвитку інфраструктури можуть забезпечити сприятливі умови для туристів.

- Ефективна маркетингова стратегія та рекламна кампанія можуть відігравати ключову роль у привертанні туристів. Спрямовані на позитивне сприйняття повідомлення та пропозиції можуть поліпшити імідж регіону та збільшити туристичний потік.

- Зручний доступ до регіону, який включає транспортні зв'язки та відсутність обмежень, є важливим фактором для туристів. Відсутність перешкод для подорожей позитивно впливає на розвиток туризму.

- Спрямованість на розвиток нових, не постраждалих від конфлікту, туристичних напрямків може зменшити вплив конфлікту на загальний рівень туризму в країні.

- Зусилля влади, громадськості та підприємств щодо відновлення та розвитку туризму в регіоні мають велике значення. Ініціативи для створення сприятливого середовища та підтримки туристичних індустрій можуть сприяти відновленню галузі.

Розглядаючи ці фактори, можна визначити стратегії для залучення туристів та відновлення туристичної сфери в постраждалих регіонах України.

Проведено аналіз впливу військових дій на розвиток туристичної індустрії:

- Конфлікт може викликати занепад туризму в постраждалих регіонах через сприяння страху серед туристів, перешкоджаючи їхній мобільності та вибору цього регіону для відпочинку.

- Воєнні дії можуть призвести до руйнувань та знищення готелів, ресторанів, атракцій та іншої туристичної інфраструктури, що призведе до втрати привабливості регіону.

- Конфлікт може створити негативний імідж для країни в цілому, що може вплинути на сприйняття туристами безпеки та стабільності в регіоні.

- Воєнний конфлікт також може заблокувати потік інвестицій, які зазвичай необхідні для розвитку туристичної галузі.

- Відновлення та реконструкція постраждалих територій потребують часу, ресурсів та планування, що може призвести до тимчасового припинення туристичної діяльності.

- Воєнні події можуть призвести до втрати унікальних природних та культурних ресурсів, які раніше привертати туристів.

- З іншого боку, після завершення конфлікту, можуть виникнути нові можливості для розвитку туризму в постраждалих регіонах, так як вони можуть привертати увагу через свою особливість та потребу відновлення.

Отже, оцінка впливу воєнних дій на туризм України включає в себе різноманітні виміри, від негативних до потенційно можливих позитивних зрушень в галузі після завершення конфлікту.

Воєнні дії в Україні спричинили серйозні загрози об'єктам культурної спадщини:

- Активні бойові дії можуть призвели до руйнувань та знищень історичних будівель, пам'яток архітектури та інших об'єктів культурної спадщини. Зокрема, об'єкти, такі як церкви, палаці, фортеці.

- Війна викликала викрадення та торгівлю цінними артефактами та колекціями.

- Бомбардування та артилерійська обстрілка призвела до пошкодження музеїв та архівів, де зберігалися цінні експонати та інформаційні ресурси.

- Воєнний конфлікт вплинув на урбаністичну структуру, призводячи до зруйнувань в історичних центрах міст та руйнувань традиційної архітектури.

- Розкопки та збережені археологічні пам'ятки постраждали внаслідок військових дій, що призводить до втрати важливих даних про історію та культуру.

- Руйнування культурної спадщини може вплинути на туристичну привабливість регіону. Багато туристів обирають подорожі для вивчення історії та культури, і відсутність цих об'єктів може призвести до зменшення туристичного потенціалу.

- Після завершення конфлікту виникає потреба в реконструкції та відновленні пошкоджених об'єктів культурної спадщини.

Аналіз впливу воєнних дій на об'єкти культурної спадщини в Україні вказує на серйозні виклики та потребу в управлінні кризовими ситуаціями для збереження цінних історичних та культурних цінностей.

РОЗДІЛ 3

Перспективи розвитку та відновлення туристичної індустрії у період та після війни

3.1 Державне регулювання як важлива складова для ресурсного забезпечення післявоєнного відновлення України

Проблема забезпечення ресурсами виконання Стратегії післявоєнного відновлення та розвитку України через внутрішні резерви є ключовою та складною, вимагаючи визначення потенціалу країни для максимальної мобілізації наявних ресурсів у досягненні стратегічних цілей. Серед основних напрямків, на які слід звернути увагу, є відновлення людського капіталу, зокрема: боротьба з безробіттям через масові програми працевлаштування, створення робочих місць для внутрішньо переміщених осіб, і покращення системи медичної реабілітації. З метою швидкого вирішення цих питань, використання ресурсів у сфері туризму України є перспективним напрямком.

Державне регулювання є важливим фактором для ресурсного забезпечення післявоєнного відновлення України. З урахуванням обмежених фінансових ресурсів і значного потенціалу курортно-рекреаційних ресурсів, не задіяного в економіці, важливо впроваджувати ефективні інституціональні та економічні механізми для раціонального використання природних лікувальних ресурсів та природних територій курортів.

21 квітня 2022 року Президент України підписав Указ № 266/2022, яким схвалив Положення про Національну раду з відновлення України від наслідків війни [62]. Завданням Ради є не лише розробка плану післявоєнного відновлення та розвитку України, але і формування пропозицій щодо пріоритетних реформ, стратегічних ініціатив та необхідної нормативної бази. Концепція Стратегії повоєнного відновлення та розвитку України, представлена для експертного обговорення Національним інститутом

стратегічних досліджень, підкреслює, що країні доведеться швидко відновити свої можливості для забезпечення належного життя громадян на основі реалізації національного людського, природно-ресурсного та економічного потенціалу.

У виконанні Стратегії основний акцент має бути зроблений на максимальному використанні внутрішніх ресурсів України. У зв'язку з прогнозованим скороченням ВВП на 35-50% у 2022 році і можливим закриттям значної кількості підприємств, держава виступить основним інвестором у найближчому майбутньому. Тривалість періоду кризи значною мірою залежатиме від того, які пріоритети визначить держава в стратегії відновлення економіки України.

Курортно-рекреаційна сфера, яка охоплює понад 50 галузей, може сприяти підвищенню рівня зайнятості та створенню нових робочих місць різних спеціальностей. Оцінки економістів свідчать, що створення нового робочого місця у сегменті послуг є більш витратним для держави порівняно з промисловістю. З огляду на потреби в працевлаштуванні та житлі внутрішньо переміщених осіб, особлива увага повинна бути приділена розвитку курортно-рекреаційної сфери в Центральній і Західній Україні, де господарства, спеціалізовані у курортному сервісі, відіграють важливу роль в економіці, враховуючи їх підприємницьку спрямованість.

Згідно з даними Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), наразі курорти та відповідні галузі становлять 9,7% всіх робочих місць у світі. Розвиток інфраструктури курортів, модернізація санаторно-курортних закладів та будівництво нових, сучасних реабілітаційних центрів можуть сприяти різнобічному внеску у відновлення людського капіталу: створенню тисяч нових робочих місць у різних сферах, формуванню фінансових потоків заробітної плати, наданню якісних медичних послуг та забезпеченню соціальних трансферів для здоров'я населення. Однак відсутність державної програми кредитної підтримки та стимулювання приватних інвестицій у малі

та середні підприємства суттєво гальмує розвиток цього сектору економіки [103].

Перед реалізацією Стратегічного плану дій з післявоєнного відновлення економіки України, спрямованого на "відродження людського капіталу", необхідно провести комплекс підготовчих заходів. Ці заходи спрямовані на створення інституціональних умов для ефективного та раціонального використання внутрішніх резервів, зокрема ресурсного потенціалу курортно-рекреаційної сфери. Для реалізації пріоритетного завдання, яким є задоволення зростаючого попиту на послуги реабілітації, санаторно-курортного лікування та оздоровлення для відновлення здоров'я населення після війни, передбачено ряд механізмів з боку держави:

1. Створення єдиної інформаційної бази даних, що включатиме потреби отримувачів і можливості надавачів санаторно-курортних та реабілітаційних послуг. Ця база буде доступною для усіх зацікавлених сторін і включатиме інвентаризацію санаторно-курортних і реабілітаційних закладів, а також визначення потреб населення у таких послугах за контингентом та обсягом.

2. Оновлення стандартів санаторно-курортного лікування для дорослих і дітей, розробка стандартів реабілітації на санаторно-курортному етапі. Планується також розробка методики відбору, сортування та направлення на реабілітацію різних контингентів хворих.

3. Забезпечення координації дій між санаторно-курортними та реабілітаційними закладами різної форми власності та відомчої підпорядкованості.

З метою використання можливостей держави для залучення всіх наявних ресурсів у сфері курортно-рекреаційної діяльності та створення нових робочих місць через запуск масових програм працевлаштування, необхідно реалізувати комплекс інституціональних та економічних заходів. Зокрема:

1. Розвиток інфраструктури курортно-рекреаційної сфери, що включає:

- Розроблення державної програми кредитної підтримки та стимулювання приватних інвестицій у малі та середні підприємства.
- Державна підтримка проєктів, спрямованих на створення максимальної кількості робочих місць.
- Програми державного інвестування в розвиток медично-оздоровчої інфраструктури курортів.
- Підтримка внутрішньо переміщених осіб за програмою надання житла та робочих місць у форматі домогосподарств, що займаються курортно-рекреаційним сервісом.

2. Виявлення та оцінка потенціалу незадіяних курортно-рекреаційних ресурсів, зокрема:

- Створення реєстру перспективних природних лікувальних і рекреаційних ресурсів.
- Забезпечення публічного доступу до Державного кадастру природних лікувальних ресурсів України.
- Розроблення методики економічної оцінки природних лікувальних ресурсів та економічного обґрунтування проєктів розвитку курортів.

3. Внесення змін до законодавства, зокрема:

- Перегляд повноважень Центрального органу виконавчої влади у сфері розвитку курортів.
- Регулювання питань планування, забудови та використання територій курортів.
- Забезпечення раціонального та економічно обґрунтованого використання природних лікувальних ресурсів.
- Надання економічних преференцій для розвитку курортів.

Впровадження низки заходів, спрямованих на створення необхідних інституційних умов для ефективного та раціонального використання всіх доступних курортно-рекреаційних ресурсів, у найближчій перспективі призведе до досягнення економічного та соціального ефектів. Це охоплює

виконання державних гарантій у сфері реабілітації, лікування та оздоровлення громадян у курортних умовах з урахуванням необхідного обсягу, асортименту та якості послуг. Також передбачається реалізація державних програм, спрямованих на підтримку продуктивної зайнятості населення, запобігання масовому безробіттю та надання додаткових гарантій щодо працевлаштування громадян, які потребують соціального захисту. Крім того, капіталізація природних лікувальних та рекреаційних ресурсів сприятиме доступу України до структурних фондів Європейського Союзу, що стане значущою опорою для післявоєнного відновлення економіки країни.

Введення воєнного стану може серйозно вплинути на галузь туризму, оскільки туристи можуть сприймати постраждалий регіон як небезпечний і вирішити відмінити або відкласти свої подорожі та екскурсії. Проте із закінченням воєнного стану у туристичній галузі виникають можливості для відновлення та навіть розвитку.

Війна в Україні справляє руйнівний вплив на індустрію туризму, пошкоджуючи інфраструктуру та порушуючи міжнародні подорожі через загрозу життю та небезпечні зони, що призводить до проблем із безпекою туристів. Однак існують програмні моделі розвитку туристичного бізнесу після війни, які можуть сприяти відновленню та зростанню туристичної галузі.

Один із ключових сценаріїв розвитку туристичного бізнесу після війни - це розвиток інфраструктури, що вимагає великих фінансових інвестицій. Відновлення інфраструктури включатиме відновлення та будівництво доріг, аеропортів та інших транспортних засобів, а також відновлення основних комунікацій, таких як електроенергія та водопостачання. Розвиток інфраструктури є важливим етапом для відновлення та розвитку туризму після війни, забезпечуючи туристам можливість відвідувати постраждалі регіони та переміщатися всередині них. Розвиток інфраструктури також сприятиме створенню нових робочих місць та економічним можливостям для місцевих громад [45].

Культурно-історичний туризм можна розглядати як одну з програмних стратегій розвитку туристичного бізнесу після війни. Цей вид туризму передбачає просування та збереження унікальних культурних та історичних об'єктів та подій в постраждалих регіонах України. Розвиток культурного туризму сприятиме привабленню туристів до постраждалих областей, а також створить економічні можливості для місцевих громад шляхом розвитку туристичної індустрії, реалізації культурно-історичних продуктів та послуг. Це може включати екскурсії, культурні фестивалі та освітні програми, які пропагують історію та культуру конкретних регіонів. Кожен регіон в Україні має свої унікальні історико-культурні особливості.

Громадський туризм є ще однією програмною моделлю для відновлення та розвитку туристичного бізнесу після війни. Цей вид туризму передбачає активну участь місцевих громад у туристичній сфері, зосереджуючись на сталій та відповідальній практиці туризму. Громадський туризм може сприяти відновленню та розвитку туристичної індустрії, надаючи можливість місцевим громадам розробляти та пропагувати власні туристичні продукти та послуги. Це може включати проживання в сім'ї, місцеві екскурсії та культурні події, які дарують туристам неповторні та захоплюючі враження [46].

Ефективне маркетингове планування та просування можуть стати ключовим елементом стратегії розвитку туристичного бізнесу в післявоєнний період. Маркетингові та рекламні кампанії можуть відігравати важливу роль у зміні сприйняття регіону, викликаючи ідею безпеки та привабливості для туристів. Різноманітні канали маркетингу, такі як соціальні мережі, онлайн-реклама та цільові кампанії для конкретних демографічних груп, можуть бути використані для ефективного досягнення цієї мети. Розроблені маркетингові стратегії допоможуть відновленню та зростанню туристичної галузі після війни, залучаючи нових відвідувачів та сприяючи доходам місцевого бізнесу.

Хоча є факти, що воєнний стан негативно впливає на туризм, але дослідження показують, що інтерес до постконфліктного туризму з часом може зростати. Це, до певної міри, пов'язано з фактом, що туристи часто

цікавляться областями, які пережили конфлікт чи військові події, з метою вивчення історії та культури цих регіонів. Більше того, постконфліктний туризм може розглядатися як форма "темного туризму", що означає відвідування місць, пов'язаних із смертю, трагедією та стражданням, як для мирних громадян та дітей, так і для захисників, які віддали своє життя за рідну землю. Зі скасуванням воєнного стану в туристичній індустрії можуть виникнути можливості використовувати підвищений інтерес до постконфліктного туризму. Пропагандуючи регіон як місце історичного та культурного значення та висвітлюючи кроки, вжиті для відновлення безпеки та стабільності, туристичні оператори можуть залучити відвідувачів, які цікавляться вивченням минулого та сучасності постраждалих від воєнної агресії регіонів [47].

Під час конфлікту та нестабільності інвестиції в інфраструктуру та розвиток зазвичай відступають на другий план, у порівнянні з більш нагальними проблемами, такими як безпека та гуманітарна допомога. Однак зі скасуванням воєнного стану можуть з'явитися можливості для індустрії туризму вигідно використовувати збільшення інвестицій в інфраструктуру та загальний розвиток постраждалих регіонів та всієї країни. Уряди та приватні інвестори можуть виявити більше бажання вкладати в регіон після припинення воєнного стану, оскільки стабільність і безпека стануть більш гарантованими. Це призведе до розвитку нових туристичних атракцій, поліпшення транспортної інфраструктури та модернізації існуючих готелів і курортів. Збільшені інвестиції в інфраструктуру та розвиток допоможуть привертати більше туристів до регіону та підтримувати зростання індустрії туризму [43].

Державно-приватні партнерства (ДПП) можуть стати ефективними моделями для розвитку туристичного бізнесу після війни. ДПП передбачають співпрацю між урядовими установами, приватними підприємствами та місцевими громадами для підтримки відновлення та зростання індустрії туризму. Завдяки ДПП державні установи можуть забезпечити фінансування та ресурси для підтримки відновлення пошкодженої інфраструктури, тоді як

приватні підприємства можуть вкладати в нові туристичні продукти та послуги. Місцеві громади також можуть відігравати ключову роль у процесі відновлення, вносячи свій внесок у розробку нових туристичних продуктів і послуг, а також просуваючи регіон серед внутрішніх та іноземних туристів [44, 48].

Організаційно-економічні заходи відновлення туристичної інфраструктури в післявоєнний період	Пошук зацікавлених суб'єктів у відбудові;
	Створення архіву пам'яті та розробка проєктів маршрутів, готових до реалізації;
	Створення концепції відновлення легкої туристичної інфраструктури під час відновлення постраждалих регіонів;
	Залучення інвесторів до процесу відновлення туристичної інфраструктури та початок робіт з реконструкції;
	Програма розвитку туристичної інфраструктури в Національних природних парках України;
	Створення "Маршрутів пам'яті війни";
	Створення легкої туристичної інфраструктури для подорожей по Україні;
	Розробка та реалізація концепції розвитку міст-курортів на півдні України та "доріг різноманіття";
	Розробка та впровадження системи туристичної орієнтаційно-навігаційної системи, включаючи використання інклюзії;
	Підготовка проєкту закону "Про спеціальні туристичні зони";
	Завершення та введення в експлуатацію всіх зруйнованих чи частково пошкоджених туристичних об'єктів та реставрація історичних пам'яток.

Рис. 3.1 Організаційно-економічні заходи відновлення туристичної інфраструктури в післявоєнний період

Звертання уваги на розвиток потенціалу та програми навчання стає ключовим аспектом для ефективного відновлення туристичного бізнесу після воєнної ситуації. Ці програми спрямовані на навчання і освіту місцевих громад і туристичних операторів, акцентуючи увагу на розвитку навичок і знань, необхідних для підтримки зростання індустрії туризму.

Розвиток потенціалу та програми навчання можуть сприяти покращенню якості туристичних продуктів і послуг, а також підтримати створення нових туристичних продуктів і послуг, що відповідають потребам і інтересам туристів. Крім того, вони можуть допомогти підняти загальний

рівень конкурентоспроможності туристичної галузі, забезпечуючи місцевим громадам і туристичним операторам інструменти та ресурси для успішної конкуренції на туристичному ринку.

Заходи щодо реалізації комунікаційної стратегії для популяризації туристичного потенціалу України в післявоєнний період	Розробка маркетингової візійної стратегії туризму до 2032 року;
	Інформаційна кампанія "Ukraine NOW" та "Мандруй Україною" (онлайн та офлайн);
	Проведення заходів у готелях та туристичних об'єктах Європи для популяризації України на міжнародній арені та формування бажання відвідати Україну після перемоги;
	Підтримка інтересу до України через промоційні, туристичні та культурні заходи;
	Створення безпекової стратегії для відновлення туристичних подорожей та збільшення кількості охоплених користувачів;
	Реалізована маркетингова стратегія та регулярні промокампанії туристичних продуктів для цільових сегментів;
	Виготовлення промоконтенту (відео, фото, графічні матеріали, рекламні тексти тощо) та розміщення реклами промо постів на соціальних мережах, телебаченні, спеціалізованих інтернет-майданчиках та зовнішній рекламі;
	Участь у міжнародних туристичних виставках, форумах тощо, включаючи членство у міжнародних профільних асоціаціях;
	Створення інформаційного порталу та єдиного контенту для туристів, зацікавлених у місцях активних бойових дій;
	Створення мережі туристично-інформаційних центрів;
	Створення національного конференц-бюро для залучення та підтримки великих міжнародних подій в Україні;
	Проведення промотурів стежками пам'яті для іноземних, українських ЗМІ та лідерів думок;
	Програми підтримки подорожей для дітей, молоді та літніх людей;
	Проведення щорічних опитувань внутрішніх, в'їзних та виїзних туристів відповідно до рекомендацій UNWTO;
	Отримання туристичної Big Data;
	Впровадження стратегії промоції України на внутрішньому та зовнішньому ринку як безпечного туристичного напрямку;
Проведення масових подій національного та міжнародного рівня (фестивали, концерти, спортивні заходи, конференції, симпозиуми, форуми, виставки тощо).	

Рис. 3.2 Заходи щодо реалізації комунікаційної стратегії для популяризації туристичного потенціалу України в післявоєнний період

Відповідно до плану відновлення України, розробленого Національною радою з відновлення від наслідків війни, передбачається поетапне відновлення та модернізація туризму та курортів у період з 2022 року до 2032 року. Проте, у випадку затягування активних військових дій, план буде скоригований у 4-

му кварталі 2023 року, і дана фаза, з плануванням основних заходів та їх фінансуванням, буде продовжена на 2024 рік.

Ця державна політика орієнтована на застосування як "фундаментального", так і "комбінованого" методу відновлення туристичної інфраструктури, що, як вказує досвід європейських держав, може призвести до ефективних результатів у туристичній сфері після війни.

Другим, не менш важливим етапом, передбаченим у Плані, є розвиток внутрішнього та в'їзного туризму.

Заключним етапом, включеним у проєкт Плану, є інституційна підтримка суб'єктів туристичної діяльності та подальший розвиток бізнесу (рис. 3.3).

Інституційна підтримка суб'єктів туристичної діяльності та подальший розвиток туристичного бізнесу в повоєнний період	Прийняття Закону України "Про туризм" у другому читанні з урахуванням норм Директиви ЄС;
	Підготовка проєкту закону "Про національну туристичну організацію";
	Програма оздоровлення та реабілітації осіб, які постраждали від воєнних дій в Україні (військовослужбовці, їх сім'ї, тимчасово переміщені особи, жінки та діти з окупованих/деокупованих територій тощо);
	Пільгове/спрощене кредитування на відбудову зруйнованої інфраструктури;
	Зміна критеріїв для здійснення категоризації готелів;
	Подання заявки до Виконавчої Ради Всесвітньої туристичної організації (UNWTO);
	Подання заявки на проведення Європейської зустрічі Всесвітньої туристичної організації (UNWTO) в Україні;
	Створення місцевих програм розвитку туризму та цільових фондів туризму на місцевому рівні, куди перенаправлятиметься туристичний збір;
	Створення механізмів фінансування галузі через туристичні фонди та інші інструменти для залучення інвестицій;
	Запуск дієвої Національної туристичної організації та локальних організацій з менеджменту та маркетингу, як форми державно-приватного партнерства за принципом співфінансування;
	Розробка якісних освітніх програм в галузі туризму;
	Вдосконалення та запуск Єдиного туристичного реєстру відповідно до змін законодавства;
	Державна програма створення та розвитку робочих місць;
	Створення сателітного рахунку в туризмі та підрахунок внеску туризму до ВВП країни;
Регулярний збір статистичних даних з ринку, дані - у відкритому доступі.	

Рис. 3.3 Інституційна підтримка суб'єктів туристичної діяльності та подальший розвиток туристичного бізнесу в повоєнний період

Хоча війни суттєво впливають на туристичну індустрію, наявні програмні моделі розвитку туристичного бізнесу після війни можуть сприяти відновленню та росту галузі. Розвиток інфраструктури, культурний туризм, громадський туризм, а також ефективні маркетингові та просувальні стратегії є ефективними програмними моделями для відновлення та розвитку туристичного бізнесу в післявоєнний період. Застосування цих програмних моделей допоможе індустрії туризму відновитися після військових конфліктів і продовжити сприяти економічному зростанню в районах, що зазнали втрат.

3.2 Використання нових тенденцій та інновацій для просування розвитку туристичної галузі після завершення військових дій

Військові конфлікти суттєво впливають на індустрію туризму, але з вдосконаленням технологій та з'явленням нових тенденцій з'являється низка можливостей для розвитку цієї галузі в післявоєнний період. Однією з таких нових тенденцій, яку можна використовувати для сприяння розвитку туризму після війни, є сталий туризм. Цей підхід передбачає впровадження відповідальних практик туризму, що спрямовані на збереження природи, розвиток громад та соціальну відповідальність [49, 50].

Впровадження сталого туризму може привернути більше екологічно обізнаних туристів, які цікавляться вивченням природної краси та культурної спадщини регіону, створюючи економічні перспективи для місцевих громад і одночасно зберігаючи природні та культурні ресурси регіону.

Ще однією перспективною тенденцією для розвитку туристичної галузі у післявоєнний період є цифрова трансформація. Використання цифрових технологій може значно покращити туристичний досвід, оптимізувати діяльність та просувати регіон серед глобальної аудиторії.

Цифрова трансформація може включати в себе використання мобільних додатків для туристичних послуг, використання віртуальної реальності для віддалених екскурсій і платформ для онлайн-бронювання, що забезпечують зручність та легкість для туристів. За допомогою цифрових технологій галузь туризму може залучити більше технічно освічених туристів і підвищити ефективність операцій та економічну продуктивність.

Культурно-гастрономічний туризм стає ще однією стратегією для розвитку туристичної індустрії в післявоєнний період. Цей напрямок передбачає популяризацію унікальних культурних традицій регіонів України, спрямовану на залучення туристів.

Культурний і гастрономічний туризм створить економічні можливості для місцевих громад через популяризацію місцевих ремесел, культурних заходів і кулінарних вражень. Підкреслюючи унікальні культурні та кулінарні традиції регіону, індустрія туризму може привертати туристів, які бажають вивчати історію та культуру регіону.

Спільне партнерство стає ще однією перспективою для розвитку туристичної галузі в післявоєнний період. Це передбачає співпрацю між різними зацікавленими сторонами в індустрії туризму, такими як державні установи, неурядові організації та місцеві громади. Формуючи спільні партнерства, індустрія туризму може використовувати колективні ресурси та досвід різних зацікавлених сторін для просування регіону на світовому рівні. Це також може сприяти обміну знаннями та найкращими практиками для сталого розвитку туризму, що може підтримувати довгостроковий зріст та стійкість індустрії туризму.

Віртуальна реальність (VR) є інноваційною технологією, яка може знайти застосування для розвитку туризму в післявоєнний період. VR дозволяє туристам відчувати місце призначення більш захоплюючим способом, не обов'язково подорожуючи фізично. Це може бути особливо корисним для напрямків, які постраждали від війни або ще небезпечні для відвідування. VR може надати туристам унікальний інтерактивний досвід, який демонструє

красу та культурне багатство регіону, залучаючи більше туристів і підвищуючи впізнаваність регіону на глобальному рівні.

Доповнена реальність (AR) представляє собою ще одну технологічну можливість для розвитку туристичної галузі після війни. Вона може покращити туристичний досвід шляхом додавання цифрової інформації та віртуальних об'єктів до реального середовища. AR використовується для створення інтерактивних путівників, що надають туристам інформацію про історію та культуру регіону. Це не лише підвищить освітню цінність туристичного досвіду, але й забезпечить привабливий і захоплюючий відпочинок для туристів.

Мобільні додатки також можуть використовуватися для розвитку туристичної галузі після війни, надаючи туристам широкий спектр послуг, таких як системи бронювання та оплати, місцеві гідни та туристична інформація. Ці додатки можуть бути налаштовані для надання персоналізованого досвіду, відповідного індивідуальним потребам і вподобанням туристів, що підвищить зручність та легкість туристичного досвіду і надасть платформу для просування регіону серед глобальної аудиторії.

Маркетинг у соціальних мережах також може бути ефективним інструментом для розвитку туризму після війни. Платформи соціальних медіа надають можливість досягти глобальної аудиторії та рекламувати регіон серед потенційних туристів. Зокрема, маркетинг у соціальних мережах може використовувати візуальний контент, такий як фотографії та відео, для демонстрації природної та культурної принадності регіону. Також це може включати використання маркетингу впливу, коли популярні особистості соціальних мереж рекламують регіон своїм підписникам.

Розвиток туристичної галузі призводить до створення нових робочих місць, підвищує рівень життя населення, поліпшує систему медичного обслуговування та збільшує обсяги інвестицій, сприяючи поліпшенню платіжного балансу країни. Державна політика в галузі туризму спрямована

на розширення застосування маркетингових заходів для раціонального та ефективного використання природних, історико-культурних та соціально-побутових ресурсів.

Також слід зазначити, що для різних видів туризму необхідно формувати різний набір конкурентних переваг, як це показано в табл. 3.1.

У таблиці подано види туризму, які набули розвитку у довоєнний період, так і нові напрямки, які будуть популярними у післявоєнний період.

Таблиця 3.1

Набір конкурентних переваг для формування конкурентоспроможності різних видів туризму в Україні у післявоєнний період

Вид туризму	Конкурентні переваги				
	Логістичне сполучення	Природно-кліматичні ресурси	Культурно-історичні локації	Водні ресурси	Лікувально-оздоровчі ресурси
Розважальний	+	-	+	-	-
Освітній	+	-	-	-	-
Пізнавальний	+	-	+	-	-
Спортивний	+	+	-	-	-
Лікувально-оздоровчий	+	+	-	-	+
Екотуризм	-	+	-	+	+
Психологічний	-	+	+	+	+
Мілітарі	+	-	+	-	-

Війна часто виступає каталізатором для відновлення міст, що постраждали від бойових дій. Процес відновлення міст може включати повне перетворення їх урбаністичного простору та створення більш розвинутої туристичної інфраструктури, що сприяє економічному відновленню країни. Відновлення економіки після конфлікту можна розглядати як комплекс заходів у різних сферах господарської діяльності, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності, відновлення виробництва, підвищення якості життя та задоволення внутрішнього та зовнішнього попиту за допомогою інноваційних підходів і технологій.

Відновлення економіки вимагає впровадження спеціальних програм для відновлення господарської діяльності та акцентування уваги на внутрішньому туризмі. Однак цей процес також передбачає вироблення стратегій для відродження та подальшого розвитку конкретного регіону, усунення соціальних проблем, пов'язаних із конфліктом та відновлення інфраструктури для її інтеграції з іншими регіонами.

Більше того, закінчення війни може вплинути на глобальні тенденції в туризмі, що відображено у прикладі подій після Другої світової війни. У той період народжується організований туризм, що стає ключовою галуззю світової економіки. Це частково пов'язано з масовим відновленням європейських міст. Прикладом відродження є післявоєнний "план Маршалла", який сприяв відновленню економік Західної Європи.

Автор відомого британського бестселера "Архітектори без кордонів" (Charlesworth E. Architects without frontiers: war, reconstruction and design responsibility) стверджує, що всі суперечки щодо відновлення міст можна розділити на два основних підходи. Перший метод, відомий як "факсимільний", передбачає точне відтворення образу міста, зберігаючи його колишній вигляд, місця та архітектурні деталі. Цей підхід вважає, що відновлення точної копії фасадів будинків може слугувати психологічною терапією для травмованого суспільства та відновлення історично важливих місць. Багато польських та німецьких міст, таких як Варшава, Гданськ, або Мюнхен, обрали цей підхід. Другий метод, відомий як "комбінований", передбачає радикальні трансформації у відновленні міст, змінюючи їх характер та архітектурний облік. Прикладами є реконструкція Роттердаму, Ковентрі та Берліну після війни.

Важливо зауважити, що в різних німецьких містах відновлення відрізнялося - деякі зберігали довоєнну архітектуру, особливо в центрі, тоді як інші будували заново. Це було обумовлено різними факторами, такими як рівень руйнувань, історична цінність архітектури, фінансова підтримка та політична належність до ФРН чи НДР. Очевидно, що "факсимільний метод"

більше популярний у містах з багатою історією, де туристична привабливість залежить від архітектурного спадку, тоді як "комбінований" підходить для міст з інфраструктурними проблемами та неособливо вдалим урбаністичним плануванням, які не були особливо привабливими для туристів.

Щодо практичного досвіду відновлення зруйнованих міст, виділяються три основні підходи: радянський, європейський та японський.

У радянському союзі практично обирали місця для розміщення великих заводів чи промислових комплексів, спираючись на карту. Туди направляли всі необхідні ресурси та переміщували людей. Важливість того, чи буде комфортно жити в цих містах, а тим більше – чи будуть вони привабливими для туристів, мало хто враховував. Це призвело до виникнення на карті СРСР численних однотипних населених пунктів, зі спотвореною забудовою та містами, що мали поганий туристичний імідж.

Західна ринкова економіка, яка відрізнялася від планової системи СРСР, не дозволяла штучно створювати нові місця виробництва. У Європі передбачали просто відновлення житлового фонду та інфраструктури, вибираючи один з двох підходів: "факсимільний" чи "комбінований".

Японія обрала свій унікальний шлях після війни, коли американці активно розвивали нове виробництво у країні. Японці, вирішуючи проблему зайнятості, зробили це шляхом активної участі місцевого населення у будівництві. Вони поєднали ультрасучасні хмарочоси з середньовічними кварталами, створивши класичну японську архітектуру. Це призвело до розвитку дрібного бізнесу та стало основою економічного дива в Японії. Прикладом надихаючого відновлення після війни є Хіросіма, яка прагнула стати символом миру. Меморіальний парк світу та інфраструктурні зміни зробили місто привабливим для туристів.

Досвід світу підтверджує, що будь-які руйнування можуть бути відновлені. Україна має унікальну можливість відновити свої міста швидкими темпами за участю закордонних партнерів та міжнародних організацій. Багато українських міст отримують шанс змінити свій образ та стати більш

туристично привабливими, комфортними з інфраструктурною модернізацією. Наприклад, "комбінований" підхід буде відповідним для реконструкції Маріуполя, Бучі та Ірпеня, які сильно постраждали від дій російських окупантів. У той час як для Сум та Чернігова, де руйнуванням було пошкоджено історичні пам'ятки, важливим буде "факсимільний" підхід із відновленням зруйнованих та пошкоджених історичних об'єктів.

Необхідно планувати відновлення міст та інфраструктури, враховуючи безпекові виклики. Навіть після успішної перемоги України у війні, імовірно, що агресивний супротивник не зникне, і ми можемо знаходитися в подібній ситуації, подібній східноєвропейському Ізраїлю, який також повинен жити поруч із терористично налаштованим сусідом. Навіть в цьому контексті слід приділяти увагу туристичній безпеці, так як Ізраїль регулярно приймає мільйони туристів і забезпечує не тільки розваги та сервіс, але й їхню безпеку.

У процесі відбудови та реконструкції українських міст, важливо серйозно переглянути стандарти безпеки для мешканців та відвідувачів. Розглядати збільшення надійних бомбосховищ, включаючи ті, які розташовані на туристичних об'єктах, та розробляти добре прораховані логістичні шляхи для евакуації цінностей у разі військової небезпеки.

Щодо розбудови бомбосховищ, Україна може взяти на увагу досвід Ізраїлю. В ізраїльській туристичній інфраструктурі передбачається наявність кімнат-укриттів, відомих як "мамад". Це стандарт, закріплений у законах та документації при будівництві будь-яких нових споруд. Мамад - це не просто спеціальна кімната чи підвал, а звичайне житлове приміщення, таке як апартаменти у готелях. Вони оснащені міцними стінами, сталевими вікнами, складними замками та іншими безпечними елементами. Ці приміщення використовуються на повсякденній основі, але, у випадку небезпеки, можуть служити як притулок для мешканців та гостей.

Важливо впроваджувати подібний досвід Ізраїлю в контексті сучасних викликів для України та покращувати туристичну інфраструктуру в післявоєнний період.

Наразі складно прогнозувати конкретний довгостроковий вплив smart-технологій на соціально-економічні та суспільно-політичні трансформації. Однак можна впевнено стверджувати, що ці технології мають велике значення та переваги, особливо для туризму в післявоєнний період. У межах міста процеси цифровізації у сфері туризму та дозвілля набудуть актуальності через:

- Управління натовпом. Великі події можуть збирати значну кількість людей в обмеженій географічній зоні. Використання вбудованих цифрових технологій дозволяє розуміти поведінку натовпу та формувати рекомендації для відвідування різних туристичних місць.

- Путівник музеями. Мобільні додатки у поєднанні з iBeacons (технологія передачі даних між бездротовими пристроями) надають відвідувачам музею додаткову інформацію про твори мистецтва на їхніх смартфонах, адаптовану до їхньої мови. Такі додатки можуть забезпечити музею детальну інформацію про рух відвідувачів по території музею.

- Автономне роботизоване керівництво. Інновації в галузі робототехніки призвели до виникнення роботів-путівників, які можуть надавати інформацію, відповідати на питання та показувати цікаві місця відвідувачам. Наприклад, робот FROG (Fun Robotic Outdoor Guide), випробуваний в Іспанії у 2015 році, збільшив кількість відвідувань туристичних дестинацій у пішій доступності від робота-гіда на третину.

Цифрові технології також суттєво впливатимуть на туристичні підприємства. Завдяки автоматизації та робототехніці сектор стане більш продуктивним, зменшаться збої, спричинені поломкою обладнання, і відбудеться покращення обслуговування.

Загалом, цифрові технології сприятимуть:

- Підвищенню рівня інноваційності економіки, з акцентом на високотехнологічному виробництві, цифровій економіці, професійних послугах, освіті, дослідженнях та "зеленому" туризмі.

- Більш комфортному перебуванню туристів у різних містах України.

- Створенню активів у сферах туризму.
- Зниженню вуглецевої інтенсивності економіки, що позитивно впливатиме на екологічне середовище та буде важливим для внутрішніх подорожей.
- Розширенню можливостей для збільшення робочих місць та покращенню системи навчання кадрів з туризму.
- Підвищенню довіри до основних державних послуг та вдосконаленню відносин між туристичними підприємствами та місцевою владою.

Для відповіді на майбутній попит туристів потрібна нова стратегія сталого розвитку туристичного бізнесу. Ця стратегія буде впроваджена шляхом виконання поставлених завдань і підтримки унікальних туристичних продуктів, які враховуватимуть різні туристичні сегменти на основі двох ключових ознак - рівня доходу та рівня обслуговування [101].

Результати впровадження стратегії сталого розвитку туристичного бізнесу стануть основою для успішного функціонування національної економіки, позитивного розвитку макроекономічної і демографічної ситуації, поліпшення інституційного середовища підприємництва та підвищення підприємницької активності сільських жителів. Це, в свою чергу, сприятиме економічній безпеці країни та її соціально-економічній стабільності.

У відновленому туризмі українці звертатимуть увагу на різні види туризму, такі як зелений, агро-, еко-, сільський, оздоровчий та екстремальний. Вони надаватимуть перевагу екосадибам, екоготелям, глемпам та A-frame будинкам. Керівникам територіальних громад важливо акцентувати увагу на стимулюванні та розвитку туристичної галузі, оскільки це сприятиме розвитку супутніх сфер, таких як роздрібна торгівля та готельно-ресторанна діяльність, що впливають на диверсифікацію економіки.

Туристичний бізнес переживає несприятливий період після війни, що свідчить про необхідність активізації та розроблення стратегії його відновлення. Розроблена та впроваджена стратегія сталого розвитку

туристичного бізнесу підніме галузь на новий відновлювальний рівень, стимулюватиме підприємницьку активність, сприятиме створенню нових туристичних продуктів, підвищить рівень зайнятості населення, особливо в сільській місцевості, і призведе до зростання ВВП країни [98].

Основою розробки стратегії сталого розвитку туристичної галузі у повоєнний період буде використання різноманітних методів наукового пізнання, які ґрунтуються на сучасних засадах управлінської, економічної, соціальної та інших відповідних наук.

Стратегія сталого розвитку туристичного бізнесу, взята за соціокультурною моделлю туризму Жафара Жафарі, буде орієнтована на збільшення зайнятості місцевого населення, створення нових робочих місць, заповнення готелів і ресторанів, проведення анімаційних заходів і створення сприятливих умов для залучення іноземного капіталу. Застосовуватиметься системний підхід для аналізу особливостей використання інноваційних технологій у регіональному туризмі, що дозволить визначити можливості та пріоритети розвитку туризму. Також буде розроблено механізм створення конкурентоспроможного регіонального кластеру через стратегічне партнерство між владою, громадами та підприємствами туристичного бізнесу різних форм власності з метою об'єднання зусиль для перетворення індустрії туризму на прибуткову та ефективну галузь економічного та соціокультурного середовища системи України в післявоєнний період [60, 76].

У контексті переважання внутрішнього туризму, використовуючи цифрові технології, можна повніше використовувати туристичний потенціал регіону і створювати нові можливості для його росту. Модель розумних туристичних дестинацій на регіональному та місцевому рівнях є актуальною для сучасних вимог територіального розвитку, управління та маркетингу туристичних дестинацій з метою задоволення потреб сучасних туристів. Поміж важливих аспектів цифрової трансформації туризму, аналогічно до досвіду ЄС, варто відзначити створення веб-сайтів із локалізованим контентом, збір та аналіз статистики в реальному часі за допомогою Інтернету

речей та великих даних, впровадження віртуальних турів, 3D-модельовання, е-квитки та інші інноваційні рішення [102].

Незважаючи на наявність ефективних моделей розвитку smart-інфраструктури у світовій практиці, в Україні питання цифрової трансформації міст залишаються переважно декларативними. Для успішної реалізації цифрових технологій у туризмі, окрім архітекторів і будівельників, буде важливо залучити експертів з брендингу міст та представників туристичної галузі для творчої роботи над новими образами міст та пропозиціями для туристів.

Індустрія туризму має потенціал підтримати економічне зростання та розвиток у післявоєнний період. З використанням інноваційних рішень, таких як віртуальна реальність, доповнена реальність, мобільні додатки та маркетинг у соціальних мережах, індустрія туризму зможе привертати більше туристів та ефективно рекламувати регіон на глобальному рівні. Застосування цих інноваційних рішень може сприяти відновленню та росту туристичної галузі в післявоєнний період.

3.3 Впровадження заходів щодо безпеки туристів під час подорожей як важливий чинник організації туризму

Сьогодні важко зробити точний прогноз щодо майбутнього розвитку туристичної галузі в Україні з кількох причин. По-перше, триваючі воєнні дії на території країни не дозволяють визначити точний термін їх завершення. По-друге, відновлення руйнівної інфраструктури залежить від наявності фінансування, і цей процес може зайняти тривалий час.

Також важливо враховувати, що туристичний потік в Україну може відновитися лише за умови повної безпеки в середині країни та визнання цієї безпеки на міжнародному рівні. Однак в контексті подальшого розвитку,

можна визначити важливі туристичні напрямки, які були популярними до виникнення воєнної агресії, та вдосконалювати і вирішувати їх проблемні аспекти у післявоєнний період.

Незважаючи на те, що Україна знаходиться в Східній Європі, де конкуренція в туристичній галузі велика через країни, такі як Іспанія, Франція, та Німеччина, є потенціал для позитивного іміджу країни, який формується через героїчний спротив російській агресії. Це може зробити Україну привабливою для туристів.

Після воєнних подій портрет туриста суттєво зміниться порівняно з 2021 роком. Головна причина цих змін полягає в тому, що акваторії морів, які є мінованими, потребують часу на розмінування. Таким чином, відновлення пляжного туризму буде відкладено до повної безпеки прибережної зони, що призведе до змін у структурі популярних видів відпочинку. Нові види туризму, адаптовані до сучасних реалій та потреб споживачів, з'являться на першому плані.

Післявоєнний період суттєво змінить увагу туристів, яка буде спрямована на різноманітні види відпочинку. Очікується, що великий інтерес викличуть рекреаційний, санаторно-курортний, медичний, психологічний, етнографічний, "пам'ятний", темний та мілітарний туризм. У період відновлення після воєнних подій, головний фокус буде на територіях західної України, як на менш зруйнованому регіоні.

Медичний і рекреаційний туризм в Україні перейдуть на новий рівень завдяки обміну досвідом між українськими та іноземними медичними фахівцями. Вони запровадять нові програми для дітей та військовослужбовців, що охоплюватимуть реабілітацію та рекреацію.

Психологічний туризм стане ефективним засобом підтримки для військових та сімей, що пережили воєнні трагедії. Проведення подорожей, які поєднують комфортний відпочинок, цікавий туризм і різноманітні методи навчання, такі як "open-air" терапія та інші, стане популярним. Психологічні

напрями, такі як ландшафтна терапія та анімалотерапія, можуть використовуватися в різних локаціях по всій країні.

Основною перешкодою для туризму є забезпечення безпеки туристів, що стає особливо актуальним у контексті воєнних подій. Більшість готелів в Україні не обладнані навіть базовими сховищами, не кажучи вже про повноцінні бомбосховища. Це призвело до розвитку глемпінгу в Україні, оскільки безпека стала пріоритетом, переважаючим над наявністю розвинутої інфраструктури. Глемпи та еко-будиночки, розташовані подалі від критичної інфраструктури та не мають великого скупчення людей, стали вибірковою альтернативою.

Тим не менше, багато готелів продовжують функціонувати та адаптуватись до нових умов. Вони адаптують свої приміщення під прості укриття, будують тимчасові сховища, розробляють плани евакуації та протоколи безпеки в умовах воєнного стану (табл. 3.2).

Умови туризму визначаються специфікою дозволів та обмежень, що діють під час воєнних подій, зокрема в безпечних західних та центральних регіонах країни. Ці обмеження повинні бути враховані не лише туристами, але й туристичними компаніями.

Формування маршрутів повинно передбачати наявність бомбосховищ. Туроператори та екскурсоводи, розробляючи екскурсійні маршрути, повинні враховувати можливість доступу туристів до бомбосховищ у разі повітряної загрози.

Також слід планувати туристичні подорожі, враховуючи комендантську годину. У зв'язку з введенням комендантської години в умовах воєнного стану у всіх областях України (зазвичай з 24:00 до 05:00), планування відпусток та відвідин різних місць повинно враховувати це обмеження. Заборонені дії, такі як прогулянки та екскурсії поблизу важливих чи військових об'єктів, проведення масових заходів, відвідування лісів, водойм та гірських маршрутів у різних регіонах України, відпочинок у прифронтових зонах та подорожі по територіях, які зазнали окупації, також повинні дотримуватись.

Протокол безпеки 5-ти зіркового готелю в умовах воєнного стану [48]

Розділи протоколу	Роз'яснення
1.Посилена охорона	1. Цілодобова охорона гостей готелю кваліфікованою службою безпеки у посиленому режимі 2. Цілодобове відеоспостереження усіх гостьових зон готелю
2. Заходи безпеки	1. Персонал готелю проінструктований щодо поводження під час надзвичайної ситуації та має чіткий алгоритм дій 2. У разі виникнення аварійної ситуації готель має автономну систему енергопостачання із резервами пального, запасами води та продовольства 3. В готелі наявні система звукового сповіщення та управління евакуацією 4. Час реагування поліції, пожежників, швидкої медичної допомоги на виклик складає 5-7 хвилин 5. Усі номери готелю оснащені датчиками диму 6. Вікна гостьових зон на першому поверсі готелю укріплені на випадок руйнувань у разі ударної хвилі вибуху
3. Укриття цивільного захисту	1. На -1 поверсі готелю облаштовано укриття (бомбосховище), яким гості можуть скористатися під час повітряної тривоги 2. Укриття обладнано стільцями, резервами води та двома санвузлами. 3. Укриття-бомбосховище обладнано потужною системою вентиляції 4. При поселенні гостей персонал готелю проводить інструктаж щодо місцезнаходження укриття та алгоритму дій під час повітряної тривоги 5. Найближче публічне укриття розташовано на певній відстані

Емоції та враження стають для людини важливішими, ніж будь-які матеріальні блага: "В умовах сучасних змін в економіці, коливань у пропозиціях та переходу від виробництва товарів та послуг до вражень та емоцій, які вони передають покупцям, ми переходимо до нової економіки – економіки вражень. Звичайні відносини між підприємством та споживачем трансформуються у формат, де підприємство стає "режисером вражень", а споживачі – "глядачами" або "гостями" [61]. Цей аспект економіки є новим і

визнає враження як досить недосліджений компонент економічної пропозиції. У своїй книзі "The Experience Economy", Д. Пайн та Д. Глімор зауважують: "Досвід та емоції, які ми отримуємо, безпосередньо впливають на те, хто ми є і хто ми станемо, а прагнення знаходити захоплюючі способи вчитися, розвивати інтелектуально, а також змінюватися та вдосконалюватися є властиві людям. За розвитком суспільства велика кількість речей, які раніше не вважались економічно необхідними, зараз отримала цей статус. Це означає, що за емоції, які раніше надавалися безкоштовно, тепер потрібно платити" [92].

Дуже важливою характеристикою економіки вражень є те, що товар або послуга, які надаються, повинні викликати емоції не лише у тих, хто їх споживає, але і у тих, хто їх надає, тобто в процесі виробництва та маркетингу. Еволюція вражень пройшла всі необхідні зміни, щоб задовольнити максимальну кількість потреб і побажань споживача.

В той самий час, слід відзначити, що українці починають шукати емоцій та радості життя, які є невід'ємними для відновлення енергії та підвищення продуктивності. Серед таких ініціатив - екскурсії та короткотривалі туристичні подорожі в регіонах, які вважаються відносно безпечними. Люди починають відвідувати екскурсії, досліджувати міста, які є новими для них або для їхніх близьких. Важливо відзначити, що це не туристи в звичайному розумінні цього слова. Це люди, які весь час від початку війни не залишали свої місця проживання, взяли участь у волонтерській діяльності, працювали та надавали медичну допомогу. Деякі з них втратили свої домівки, пережили розлуку з близькими, а когось обійшли трагічні втрати. Ці люди відчувають наслідки депресії та вигорання. Туристи в умови війни реагують особливо чутливо на природу, триваліше розглядають пейзажі та особливо цінують можливість бути близько природи, оскільки основною їхньою потребою є отримання позитивних емоцій.

Щодо інформаційного аспекту, тут ситуація залишається такою ж, як і раніше, хоча деякі музеї ще не готові приймати відвідувачів, оскільки

більшість з них залишається у режимі збереження цінностей. Крім екскурсій, популярними стали одноденні тури, під час яких можна провести час на природі, спілкуватися з тваринами та насолоджуватися парками. Вибір районів для подорожей обмежується відсутністю активних бойових дій, мінувань чи ракетних обстрілів, або чеканням дозволу від Державної служби з надзвичайних ситуацій (наприклад, у Добропарку поблизу Києва), яка здійснює ретельну перевірку наявності вибухонебезпечних предметів і підтверджує можливість відвідування. Для регіонів, де планується відновлення туристичних маршрутів, важливою є робота працівників піротехнічної служби Головного управління ДСНС України у Житомирській області. Там проведено обстеження геологічного заказника "Камінне село" на площі 15 гектарів, та складено акт про виконання робіт з огляду місцевості на предмет наявності вибухонебезпечних предметів. Екскурсводам повідомлено, що відвідування цієї території є безпечним. Також перед маршрутом уточнюються місця, які можна використовувати як укриття в разі небезпеки. Щодо відвідування лісів та в'їзду транспорту та іншої техніки, це заборонено протягом всього періоду воєнного стану.

Продовжується створення ресурсів для розвитку танатотуризму – конкретного вида темного туризму, який включає подорожі до місць, пов'язаних із смертю, трауром та стражданнями. Прихильники темного туризму відвідують кладовища, місця катастроф, екологічні чи техногенні катастрофи, а також місця масової загибелі людей. Їхня зацікавленість пояснюється бажанням отримати нові враження, вшанувати пам'ять загиблих та вираженням патріотизму.

В Україні спостерігаються нові тенденції у відпочинку. Зростає попит на психологічні та релакс-тури, які включають в себе відпочинок на природі, у горах або лісі, а також зайняття улюбленими хобі під час подорожей, психологічні тренінги та гештальд-терапію. Популярність набувають подорожі до рідних міст та вивчення їхніх традицій. Також активно розвивається туризм, в якому надається можливість побачити місця

військових подій, інтегруючи елементи мілітарного туризму, туризму пам'яті та темного туризму.

Російська агресія проти України становить значну перешкоду для відновлення європейського туристичного ринку після пандемії. Санкції та воєнні дії призводять до значних втрат у європейській туристичній індустрії. Внутрішній туризм та екскурсії стають свого роду терапією в умовах військових дій, допомагаючи переживати позитивні емоції та сприяючи підтримці економіки через придбання вхідних квитків, оплату транспорту та інших послуг.

Сучасна екскурсійна діяльність в Україні, завдяки впровадженню туристичних інновацій, сприяє переорієнтації туристів на внутрішній ринок. Перспективний розвиток темного туризму вказує на бажання отримання нових вражень, вшанування пам'яті про загиблих та вираження патріотизму. З огляду на масштабні руйнування інфраструктури, переміщення населення та зупинення економічної діяльності, економіка України може скоротитися на 30-50% в 2023 році. Тому туризм відіграє важливу роль у швидкому відновленні економіки, створенні робочих місць та поліпшенні емоційного та фізичного стану українців.

Висновки до 3 розділу

Попри виклики, пов'язані з воєнним конфліктом, існує потенціал для відновлення та розвитку туристичної галузі в Україні. Професійне управління кризовими ситуаціями, ефективна реклама та маркетингові стратегії, спрямовані на відновлення позитивного іміджу країни, можуть сприяти залученню туристів. Різноматність туристичних продуктів, врахування індивідуальних потреб та зручностей для різних категорій туристів будуть ключовими аспектами для привертання відвідувачів.

Застосування ефективної системи державного регулювання є важливим елементом під час відновлення та розвитку туристичної індустрії. Розробка і впровадження стратегічних планів, спрямованих на стале відновлення та підтримку туризму, регулювання інвестицій та створення сприятливого підприємницького середовища визначатимуть успіх цього процесу.

Інновації та сучасні технології, такі як цифрові рішення для покращення туристичного досвіду, використання віртуальної реальності для привертання уваги до культурної спадщини, а також інші сучасні підходи можуть виявитися важливими для привернення уваги та утримання туристів.

Забезпечення безпеки туристів стає пріоритетом, особливо в умовах конфлікту чи його післявоєнного періоду. Розробка та впровадження ефективних систем безпеки, навчання персоналу та інформування туристів про потенційні ризики будуть визначальними у створенні довіри та популяризації туристичного напрямку.

ВИСНОВКИ

Дослідження впливу війни на туристичну діяльність є складним та багатограним питанням, яке базується на ряді теоретичних принципів. Ключові теоретичні основи, використовувані для розуміння впливу війни на туризм, включають економічні та соціологічні теорії.

З одного з основних висновків проведених досліджень в цій сфері видно, що війна має значний негативний вплив на туристичну діяльність. Це пояснюється рядом факторів, таких як стурбованість щодо безпеки, використання зброї в інфраструктурі та послугах, а також негативне висвітлення у ЗМІ. У багатьох напрямках, які постраждали від воєнного конфлікту, спостерігається зменшення туристичного потоку та доходів. Аналіз впливу війни на туристичну діяльність є важливим напрямом досліджень і має значущі практичні наслідки для таких напрямків.

Додатково, впровадження сталого туризму, орієнтованого на збереження навколишнього середовища та культурних цінностей, може відкрити нові перспективи для відновлення туризму в післявоєнний період. Заходження в туристичну діяльність дозволяє місцевим громадам отримати економічні переваги, зберігаючи при цьому свою культурну спадщину та природні ресурси.

Поступове впровадження нових технологій, таких як віртуальна та доповнена реальність, цифрова трансформація, мобільні додатки та маркетинг у соціальних мережах, може сприяти розвитку нових форм туристичної діяльності та стимулювати відновлення регіонів, постраждалих від війни. За допомогою віртуальної реальності та інших нових технологій потенційні відвідувачі зможуть вивчити історію, культурні та природні чудеса регіону, що може збуджувати інтерес і підтримувати туристичний бізнес.

В цілому, навіть при важкостях, розвиток туризму в післявоєнний період можна відновити та сприяти його майбутньому росту. Застосовуючи практики

сталого та відповідального туризму та співпрацюючи, регіони, які постраждали від війни, можуть створити обіцяючу перспективу для своїх громад та туристичної індустрії.

Для політиків та зацікавлених у розвитку туристичної галузі важливо уважно враховувати ці фактори при формуванні та впровадженні туристичних стратегій у проблемних регіонах. Щоб забезпечити те, щоб туризм сприяв довгостроковому економічному та соціальному благополуччю постраждалих регіонів, важливо впроваджувати практики сталого туризму, що надає пріоритет охороні навколишнього середовища, культурному розвитку та розвитку громади. Успішний розвиток туризму в постраждалих регіонах вимагає комплексного та спільного підходу, який враховує унікальні обставини та виклики конкретної ситуації.

Туризм відіграє важливу роль у відновленні економіки регіонів, що постраждали від війни. Попри зруйновану місцеву економіку, туризм може забезпечити необхідний імпульс, створюючи робочі місця, генеруючи доходи і сприяючи культурному взаєморозумінню. Однак успіх туризму в післявоєнний період залежить від різноманітних факторів, таких як безпека, політична стабільність, наявність інфраструктури та рівень інвестицій у туристичний сектор, серед інших. Туризм може стати потужним інструментом для сприяння миру та економічного розвитку в регіонах, які постраждали від війни.

Незважаючи на руйнівний вплив війни на індустрію туризму в постраждалих регіонах, існують перспективи для розвитку туристичної діяльності після закінчення конфлікту. Уряди, місцеві громади та приватний сектор можуть спільно працювати для створення сприятливого середовища, сприяючи розвитку туризму через інвестиції в розвиток інфраструктури та покращення заходів безпеки.

Сьогодні, через нестабільну ситуацію в Україні, спричинену війною, важко зробити конкретні висновки щодо розвитку туризму. Прогнозування подальшого розвитку ускладнюється. Однак можна сказати, що туризм стане

одним із факторів, які сприятимуть виживанню країни в післявоєнну кризу, за умови впровадження правильних маркетингових стратегій українським урядом в даній сфері.

Наразі головним завданням є формування в Україні культури подорожей, яка б стимулювала українців подорожувати по своїй країні, вивчати її історію, традиції та культуру. Війна в Україні відзначено важливими трансформаціями в сфері туризму, і в постконфліктний період з'являться нові напрямки подорожей та види туризму.

Для досягнення відновлення в постконфліктний період і стабільного розвитку українська туристична галузь потребує:

- партнерства на всіх рівнях;
- надійного та ефективного залучення уряду;
- забезпечення послідовної вертикальної координації між національними та місцевими органами влади;
- поліпшення координації між різними секторами, які підтримують туризм;
- забезпечення охорони навколишнього середовища та розвитку державно-приватного партнерства в галузі туризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. International tourism consolidates strong recovery amidst growing challenges. (2022) Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.unwto.org/taxonomy/term/347>
2. Відновлення туристичних потоків: у 2021 році до України прибуло понад 3 млн іноземців (2022). Електронний ресурс. Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/news/33238.html>
3. Бордун О., Шевчук В., Монастирський В., та ін. Втрати та напрями порятунку туристичного бізнесу України в умовах війни. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2022. Випуск 62. С. 178–196.
4. Катаєва М. Туризм у Києві: сучасний стан та плани з відновлення сфери. Вечірній Київ. 27 вересня 2022 р. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/71973/>
5. Баженова С., Пологовська Ю., Бикова М. Реалії розвитку туризму в Україні на сучасному етапі. Наукові перспективи. 2022. № 5(23). С. 168–180.
6. Зарубіна, А., Сіра, Е., & Демчук, Л. (2022). Особливості туризму в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство, (41). Електронний ресурс. Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-14>
7. Державна служба статистики України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Моца, А., Шевчук, С., & Серета, Н. (2022). Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. Економіка та суспільство, (41). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31>
9. Бойко В., Далевська Н. Розвиток туризму після збройних конфліктів у різних країнах світу. Управління змінами та інновації. 2022. №3. С. 5–10.
10. У 2022 році надходження до держбюджету від туристичної галузі скоротилися майже на 31%. Електронний ресурс. Режим доступу:

<https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2022-roci-nadhodzhennya-do-derzhbyudzhetu-vid-turistichnoyi-galuzi-skorotilisya-mayzhe-na-31>.

11. Бойко В.О., Драгота І.П. Глемпінг – ексклюзивний туристичний продукт сьогодення. The I International Science Conference on Multidisciplinary Research (January 19–21, 2021). Berlin, Germany, 2021. P. 208–210.

12. Бойко В. О., Ключник А. В., Півньова Л. В. Зміцнення конкурентоспроможності підприємств екологічного (зеленого) туризму. Вісник Херсонського Національного Технічного Університету. 2020. №3. С. 213–222.

13. Борблік К.Е. Сталий розвиток ринку туристичних послуг: сутність, цілі та особливості. Проблеми системного підходу в економіці. 2019. Випуск №1(69). С. 65–73.

14. Бунтова Н. В. Потенціал України на міжнародному ринку туристичних послуг. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. № 17. С. 21–24.

15. Барвінок Н. Вплив глобальних безпекових факторів на розвиток міжнародного туризму в Україні. Věda a perspektivy. 2022. № 4 (11). с. 139-151. Електронний ресурс. Режим доступу: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-4\(11\)-139-151](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-4(11)-139-151)

16. UNWTO: офіційний сайт Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.unwto.org/>.

17. Вечерський В. В. Культурна спадщина України. vue.gov.ua, 2022. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%9A%D1%83%D0%BB%>.

18. Воронкова Т., Пригуленко А. Міжнародний туризм і його вплив на соціально-економічний розвиток України. Ефективна економіка. 2020. № 11. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2020/85.pdf.

19. Вхідження кримської області до складу УРСР: освітянський аспект. Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: Зб. ст. К., 2014. Вип. 19. – С. 165- 175.

20. Геополітика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / А. І. Кудряченко,

Ф.М.Рудич, В. О. Храмов; Міжрегіон. акад. упр. персоналом, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. НАН України. Київ: МАУП, 2004. 293 с

21. Драмтеатр у Маріуполі і не тільки. Які пам'ятки української культури постраждали через вторгнення Росії. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://surl.li/gnugt>

22. Велике руйнівництво: культурні втрати України під час війни. Електронний ресурс. Режим доступу: https://lb.ua/culture/2022/03/25/510869_velike_ruynivnitstvo_kulturni.html.

23. Головкова Л. С., Юхновська Ю. О. Комплексний аналіз та оцінка впливу чинників на формування та розвиток туристичної галузі України. Бізнес Інформ. 2020. №2. С. 179–186.

24. Горіна Г.О. Ринок туристичних послуг: управління розвитком в умовах просторової поляризації: монографія. Кривий Ріг : Видавець ФОП Чернявський Д.О., 2016. 305 с.

25. Гурська І.С., Герасимів Г.М. Фактори розвитку туристичного бізнесу в умовах ринку. Агросвіт. 2019. № 20. С. 88–92.

26. Гурська І.С., Федуняк І.О., Стемковська І.В. Формування та перспективи розвитку ринку туристичних послуг в Україні під час та після пандемії. Агросвіт. 2021. № 5— 6. С. 63-67.

27. Дворська І. Туристична галузь після війни: чи можлива реанімація та антикризове управління? URL: <https://blog.liga.net/user/idvorskaya/article/44952>.

28. День туризму 2022 разом з VisitUkraine. URL:<https://visitukraine-today/uk/blog/927/den-turizmu-2022-razom-z-visit-ukraine>.

29. Носирєв О., Деділова Т., Токар І. Розвиток туризму та індустрії гостинності в стратегії постконфліктного відновлення економіки України. Соціально-економічні проблеми і держава. 2022. Вип. 1(26). С. 55–68. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2022/22nooveu.pdf>

30. Роїк О. Р., Недзвецька О. В. Шляхи розвитку туристичної сфери

України у воєнний період. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : економічні науки. 2022. Випуск 46. С. 11–15.

31. Баженова С., Пологовська Ю., Бикова М. Реалії розвитку туризму в Україні на сучасному етапі. Наукові перспективи. 2022. № 5(23). С. 168–180.

32. Кириченко С. Подорожі та війна: якою буде туріндустрія після перемоги. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436/>.

33. Корчевська Л. Стан, особливості та перспективи туризму у воєнний та поствоєнний періоди. Управління розвитком сфери гостинності: регіональний аспект: матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, м. Чернівці, 5 травня 2022 р. Чернівці: Технодрук, 2022. С. 337–341.

34. Чорний О. Найкращі часи – попереду. Що відбувається з туризмом в Україні під час війни. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/samye-rkie-vremena-vpered-proishodit-turizmom-1657645856.html>

35. Концепція Стратегії повоєнного відновлення та розвитку України / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites//files/2022-05/stratvidnovlennyakoncept-v2.pdf>.

36. Корчевська Л. Стан, особливості та перспективи туризму у воєнний та поствоєнний періоди. Управління розвитком сфери гостинності: регіональний аспект : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, м. Чернівці, 5 травня 2022 р. Чернівці : Технодрук, 2022. С. 337–341.

37. Як війна в Україні вплинула на європейський туризм? Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua/blog/yak-viyna-vukrayini-vplinula-na-ievropeyskiy-turizm>

38. Дворська І. Туристична галузь після війни: чи можлива реанімація та антикризове управління? Електронний ресурс. Режим доступу: <https://blog.liga.net/user/idvorskaya/article/44952>

39. Плотнікова М. Ф., Якобчук В. П., Ходаківський Є. І., Войтенко

А. Б., Колеснікова М. С. Державна політика реалізації туристичного потенціалу України. Інвестиції: практика та досвід. 2022. № 3. С. 102–112.

40. Сак Т., Більо І., Ткачук Ю. Еколого-економічні наслідки російсько-української війни. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-6>

41. Тараненко Г. Г. Розвиток туризму в сучасних умовах: реалії та перспективи. Ефективна економіка. 2022. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.1.90>

42. Паньків Н. Є. Характеристика потенціалу екотуризму України в умовах війни. Креативний простір в Україні та світі: кол. моногр. Харків : СГ НТМ «Новий курс», 2022. С. 154–162.

43. Загальні втрати економіки, понесені в ході війни. Київська школа економіки. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://surl.li/gnuhs>

44. Про роботу Українського культурного фонду під час війни – 10й випуск дайджесту «Хроніки культурного фронту». Електронний ресурс. Режим доступу: https://ucf.in.ua/news/16_04_2022

45. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну: історичний контекст. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/aktualni-temy/povnomasshtabne-vtorgnennya-rosiyi-v-ukrayinu-istorychnyy-kontekst>

46. Україна, Литва та Польща розпочали працювати над оцифруванням культурної спадщини України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://surl.li/gnuho>

47. Як виглядає туризм під час війни. Електронний ресурс. Режим доступу: https://zaxid.net/statti_tag50974

48. «Visit Ukraine in the future»: українські готелі в гарячих точках просять світ про підтримку. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://visitukraine.today/uk/blog/214/visit-ukraine-in-the-future-ukrainski-goteli-v-garyacix-tockax-prosyat-svit-pro-pidtrimku>.

49. Як війна змінить мандрівки Україною після перемоги над ворогом. Електронний ресурс. Режим доступу:

<https://www.rbc.ua/ukr/travel/novaya-stranitsa-voyna-izmenit-puteshestviya-1649942226.html>.

50. Українці створили 3D-тури зруйнованими Бучею, Бородянкою, Ірпенем та іншими містами Київщини. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://visitukraine.today/uk/blog/425/ukrainci-stvorili-3d-turi>

51. Мірела М. Геополітичні аспекти розвитку міжнародного туризму в Україні ДВНЗ «Ужгородський національний університет» URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/>

52. Нарис про відбудову України / Т. Бекер, Б. Айхенгрін. URL: https://cepr.org/sites/default/files/news/BlueprintReconstructionUkraine_ukr.pdf.

53. Новицька С. Р. Біотичні рекреаційні ресурси Тернопільської області. Наукові записки ТНПУ імені Володимира Гнатюка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ, 2008. № 1. С. 225-232.

54. Носирєв О., Деділова Т., Токар І. Розвиток туризму та індустрії гостинності в стратегії постконфліктного відновлення економіки України. Соціально-економічні проблеми і держава. 2022. Вип. 1(26). С. 55–68. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2022/22nooveu.pdf>.

55. Орлова М.Л. Функціональні складові інфраструктури туризму України Серія Економіка. Випуск 2 (50). Геополітика і екогеодинаміка регіонів. 2014 URL: <http://geopolitika.crimea.edu/arhiv/2014/tom10-v-2/0125orlova.pdf>.

56. Основні втрати ще попереду: українцям розповіли, як війна вдарила по туризму. unian.ua, 2022. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/osnovni-vtrati-shche-poperedu-ukrajincyam-rozprovili-yak-viynavdarila-po-turizmu-novini-ukrajina-11866203.html>.

57. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України. Інформація щодо відвідування України іноземними туристами та виїзду громадян України за кордон І півріччя 2016–2019 років. URL : <https://bit.ly/2UEZmKy>.

58. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В.Г. Герасименко. Одеса : ОНЕУ, 2016. 262 с.
59. Паньків Н.Є. Соціально-екологічний підхід до розроблення стратегії сталого розвитку туризму територіальних громад. Науковий вісник НЛТУ України. 2020, т. 30, № 3. С. 71–76.
60. Парфененко Г. Як війна в Україні вплинула на туризм Німеччини та США. URL: <https://dip.org.ua/nimechchina/stalo-vidomo-yak-vijna-v-ukraini-vplinuli-na-turizm-nimechchini-ta-ssha-ozvucheno-nevtishni-prognozi/>.
61. Пестушко В.М. Український туризм у контексті глобалізації: сучасний стан і перспективи. Географія та економіка в рідній школі. 2015. №4. С.257.
62. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України № 266/2022 від 21.04.2022. <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225>.
63. Показник ефективності медичної реабілітації за кошти Фонду соціального страхування сягнув 81,8% / Урядовий портал. URL:<https://www.kmu.gov.ua/news/pokaznikiefektivnosti-medichnoyi-reabilitaciyi-za-koshti-fondu-socialnogo-strahuannya-syagnuv-818>.
64. Політична географія і геополітика: навч. посібник / Б.П. Яценко, В.І.Стафійчук, Ю.С. Брайчевський та ін.; за ред. Б.П. Яценка. К.: Либідь, 2007. 255 с.
65. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 січня 2018 р.№ 626 «Про внесення змін до Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України». Правова охорона культурної спадщини: збірник документів. Київ, 2006. С. 393-396.
66. Приседська В. Як переживає війну туристична галузь. [bbc.com](https://www.bbc.com/ukrainian/features-62004034), 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62004034>.
67. Про затвердження Порядку розроблення та затвердження спеціальних методик щодо економічного обґрунтування проектів розвитку

курортів та економічної оцінки їх природних лікувальних ресурсів: Постанова КМУ № 452 від 06.05.2001 в ред. від 17.09.2020. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452-2001-%D0%BF#Text>.

68. Про курорти: Закон України № 2026-III від 05.10.2000 в ред. від 16.10.2020. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text>.

69. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Аудиту збитків, понесених внаслідок війни». URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>.

70. Роїк О. Р., Недзвецька О. В. Шляхи розвитку туристичної сфери України у воєнний період. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : економічні науки. 2022. Випуск 46. С. 11–15.

71. Рудий Г. Я. Проблеми збереження музейної спадщини України: за результатами аналізу матеріалів республіканської періодики 1930-х рр. Український історичний журнал. 2014. № 6. С. 127-135.

72. Савушкін Д. І. Розвиток курортно-рекреаційних систем як інструмент трансформаційних перетворень в економіці. Ефективна економіка. № 4. 2014. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2919>

73. Святохо Н.В. Концептуальні основи дослідження туристичного потенціалу регіону. Економіка і управління. 2007. №2. С. 30-36.

74. Смаль І. В. Геополітичні чинник розвитку міжнародного туризму URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/>

75. Смірнов І.Г. Логістичне оцінювання рекреаційно-туристичних об'єктів та ресурсів (в контексті логістичної моделі сталого розвитку туризму). Велика Волинь: наук. зб. Вип. 42. Житомир: М. Косенко, 2013. С. 239-246.

76. Тенденції розвитку сучасної геополітичної ситуації у світі URL: <http://bintel.com.ua/uk/>.

77. Ткачук Л. М. Актуальна геополітична ситуація як чинник розвитку регіонального туризму. Регіональна політика: політико-правові засади, урбаністика, просторове планування, архітектура. Частина 2 : зб. наук. праць,

2019. Вип. 5. С. 169-173.

78. Ткачук Л. М. Актуальні тенденції розвитку туризму в Україні: геополітичний контекст. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 4 : Географія і сучасність : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 33. С. 233- 243.

79. Турзбір в Україні за перші чотири місяці 2022 року зріс на 65%. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/turzbir-v-ukrayini-za-pershi-chotiri-misyaci-2022-roku-zris-na-65>.

80. Україна 2022. Як не втратити свій шанс стати сильною державою / Український інститут майбутнього. URL: <https://uifuture.org/publications/ukrayina-2022-yak-ne-vtratyty-svij-shansstaty-sylnoyu-derzhavoyu/>.

81. Цей день в історії: Хроніка подій 2014 року URL: <https://www.jnsm.com.ua/>.

82. Через війну надходження до держбюджету від тургалузі скоротилися на 18%. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/cherез-viynu-nadhodzhennya-do-derzhbyudzhetu-vid-turgaluzi-skorotilisya-na-18>.

83. Чорний О. Найкращі часи – попереду. Що відбувається з туризмом в Україні під час війни. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/samye-rkie-vremena-vpered-proishodit-turizmom-1657645856.html>.

84. Шабардіна, Ю. В. Рекреаційний потенціал як складова продуктивних сил регіонального економічного простору: дис. канд. екон. наук: Ю.В.Шабардіна, Чернігівський державний технологічний університет. Чернігів, 2011. 21 с.

85. Юхновська Ю. О. Вплив глобалізації та євроінтеграції на туристичну галузь України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 23(2). С. 147-152. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_23\(2\)30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_23(2)30).

86. Як війна в Україні вплинула на європейський туризм? URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/yak-viyna-vukrayini-vplinula-na-ievropeyskiy-turizm>.

87. Яковчук О.В. Оцінка туристичного потенціалу України. Географія та туризм. 2010. Вип. 10. С. 57-65.

88. Boiko, V., Liubynskyi, O., Strikha, L., Zarakhovskiy, O.Y., Neilenko, S. (2021). International journal of computer science and network security. Vol. 21. №4. PP. 167–177.

89. Crisis in Hospitality and Tourism: A study on the impacts of terrorism on Indian Hospitality and Tourism Industry URL: <https://www.researchgate.net/>.

90. Economic Impact Report, 2019. URL: <https://wttc.org/Research/Economic-Impact>.

91. European Court of Auditors. EU Support to tourism. Need for a new orientation and a better funding approach. 2021. 58 p.

92. How the war in Ukraine will affect European tourism. globetrender.com, 2022. URL: <https://globetrender.com/2022/04/28/how-the-war-in-ukraine-will-affect>.

93. Karmaushenko, A., Petrenko, V., Tanklevska, N., Borovik, L., & Furdak, M. (2020). Prospects of youth agricultural entrepreneurship in Ukraine. Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal, 6(4), 90–117. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2020.06.04.06>.

94. Kyrylov Y., Hranovska V., Boiko V., Kwilinski A., & Boiko L. (2020), International Tourism Development in the Context of Increasing Globalization Risks: On the Example of Ukraine's Integration into the Global Tourism Industry. Journal of Risk and Financial Management, 13 (12), 303.

95. Lyulyov O., Us Y., Pimonenko T., Kwilinski A., Vasylieva T., Dalevska N., Polcyn J., & Boiko V. The Link between Economic Growth and Tourism: Covid-19 Impact. Proceedings of the 36th International Business Information Management Association (IBIMA) 4–5 November 2020 / S. Khalid, S. Soliman (ed.). Granada : IBIMA Publishing, 2020. P. 8070–8086.

96. Richter, Linda. *Political Instability and Tourism in the Third World // Tourism and the Less Developed Countries*. Edited by David Harrison. – New York: Wiley. – 1992. – P. 35-46.

97. Romanenko, Y.O., Boiko, V., Shevchuk, S. M., Barabanova, V. V., & Karpinska, N. V. (2020). Rural development by stimulating agro-tourism activities. *International Journal of Management*, 11(4), 605–613. DOI: <https://doi.org/10.34218/IJM.11.4.2020.058>.

98. Shamara, I., Haponenko, H., & Kryvulkina, D. (2020). Проблеми та перспективи розвитку туристичного ринку України в контексті загальносвітових тенденцій. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*, (11), 128-139.

99. Smart parking: global market size 2018/2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/874999/global-smart-parking-market-size>.

100. Sönmez S.F. *Tourism, Terrorism and Political Instability // Annals of Tourism Research*, 1998. – Vol. 25, № 2. – P. 416-456. 18. Звіт Всесвітнього економічного форуму. URL: <http://www3.weforum.org/docs/TT1/WEFGlobalTravel&TourismReport2015.pdf>.

101. Top funded digital health categories worldwide in 2019. URL: <https://www.statista.com/statistics/736163/top-funded-health-it-technologies>

102. UNWTO *Tourism Highlights, 2019* URL: <http://mkt.unwto.org/publication/unwto-tourism-highlights-2019-edition>.

103. Webster, C. and Ivanov, S.H. (2014), “Geopolitical drivers of future tourist flows”, *Journal of Tourism Futures*, Vol. 1 No. 1, pp. 59-69/.

104. World Travel and Tourism Council WTTC URL: <https://wtcc.org/>.

ДОДАТКИ

НАУКОВІ ПРАЦІ

XVI Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених і студентів з міжнародною участю «Проблеми формування здорового способу життя у молоді», яка відбулася 5 жовтня – 7 жовтня 2023 року, Одеський національний технологічний університет

НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ВПЛИВУ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ НА СФЕРУ ТУРИЗМУ

**Прилипко А.П., здобувачка II курсу факультету ТВтаТБ
Одеський національний технологічний університет, м. Одеса**

Нині нестабільна політична ситуація та розгортання повномасштабної війни в Україні призвело до втрати позицій на туристичному ринку.

Першою та головною проблемою внутрішнього туризму є безпека населення, про якій в умовах війни, не можливо спрогнозувати та визначити чітко безпечні території.

Непрогнозованим залишається масштаб руйнувань населених місць та інфраструктури, у тому числі туристичної, що унеможливорює розбудову стратегії розвитку внутрішнього туризму. Так, станом на середину вересня 2022 року Міністерство культури та інформаційної політики верифікувало вже 493 епізоди руйнувань об'єктів культурної спадщини і культурних інституцій. Руйнування зафіксовані на території 14 областей. Найбільше від дій загарбників постраждали релігійні споруди – 166 з них або знищені, або пошкоджені, а 53 з них перебувають на обліку як пам'ятки історії, архітектури та містобудування. Рівень ураження об'єктів коливається від легких пошкоджень до повного руйнування [1].

Рівень екологічної деградації території, стан флори та фауни у заповідних територія, які знаходяться під тимчасовою окупацією, без належного догляду у даному випадку політико-правова невизначеність ситуації триватиме невизначений термін. А також невизначеність терміну перехідного періоду – неможливо спрогнозувати, яким чином зміниться вагомий зовнішній фактор, що визначатиме функції регіону – тобто регіон або залишиться прикордонним порубіжжям, або буде зоною можливого збройного протистояння тривалий час. Частина областей України не матимуть ресурсів для повномасштабного відновлення, тобто забезпечення сталого розвитку внутрішнього туризму розпочне відлік з чистого аркушу.

У випадку серйозних військово-політичних загроз індустрія туризму не може існувати доти, поки не припиняться ці безладдя. В цілому можливо виокремити наступні негативні наслідки впливу збройних конфліктів на сферу туризму та гостинності (рис. 1).

COVID-2019 та військовий конфлікт 2022 року стали чинниками серйозних зменшень туристичних потоків в Україні, що, в свою чергу, спонукало до зменшення фінансових надходжень до балансу нашої країни [3, 4].

Рис. 1 Негативні наслідки впливу збройних конфліктів на сферу туризму та гостинності [2]

Після завершення військового конфлікту постає питання відновлення економічної діяльності на зруйнованих територіях, а також і реновація туризму.

Список використаних джерел:

1. Кириченко С. Подорожі та війна: якою буде туріндустрія після перемоги. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436/>.
2. Носирев О., Деділова Т., Токар І. Розвиток туризму та індустрії гостинності в стратегії постконфліктного відновлення економіки України. Соціально-економічні проблеми і держава. 2022. Вип. 1(26). С. 55–68. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2022/22nooveu.pdf>.
3. Корчевська Л. Стан, особливості та перспективи туризму у воєнний та поствоєнний періоди. Управління розвитком сфери гостинності: регіональний аспект : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, м. Чернівці, 5 травня 2022 р. Чернівці : Технодрук, 2022. С. 337–341.
4. Кулиняк І.Я., Жигало І.І., Ярмола К.М. Туристична галузь в умовах пандемії COVID-19: тенденції та заходи підтримання. БІЗНЕСІНФОРМ. 2021. № 1. С. 177–184.

Науковий керівник – доктор економічних наук,
професор Добрянська Н.А.
кандидат технічних наук,
доцент Ліганенко М.Г.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ
результатів наукових досліджень до
кваліфікаційної роботи магістра

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет
Кафедра туристичного бізнесу та рекреації

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему «Проблеми та перспективи післявоєнного відновлення туризму в Україні»

Здобувачка

Анна ПРИЛИПКО

2 курсу групи МТМз- 70

Керівники:

Наталя ДОБРЯНСЬКА

Маргарита ЛІГАНЕНКО

Основні положення та результати наукової роботи

доповідались, обговорювались і отримали позитивну оцінку на XVI Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених і студентів з міжнародною участю «Проблеми формування здорового способу життя у молоді», яка відбулася 5 жовтня – 7 жовтня 2023 року, Одеський національний технологічний університет. За результатами дослідження надруковано наукову працю в матеріалах конференції на тему: «Негативні наслідки впливу збройних конфліктів на сферу туризму»

Кількість суб'єктів туристичної діяльності за регіонами 2021 рік

Регіон	Усього	Екскурсійна діяльність	Туроператори	Турагенти
Вінницька	89	2	6	81
Волинська	96	7	4	85
Дніпропетровська	429	-	15	414
Донецька	96	2	3	91
Житомирська	68	2	3	63
Закарпатська	87	3	12	72
Запорізька	153	7	3	143
Івано-Франківська	124	7	8	109
Київська	231	8	6	217
Кіровоградська	72	4	-	68
Луганська	46	2	-	44
Львівська	372	61	13	298
Миколаївська	150	-	-	150
Одеська	292	31	13	248
Полтавська	150	-	-	150
Рівненська	116	9	3	104
Сумська	106	2	3	101
Тернопільська	94	9	7	78
Харківська	261	8	8	245
Херсонська	82	9	2	71
Хмельницька	88	10	2	76
Черкаська	112	2	7	103
Чернівецька	79	2	7	70
Чернігівська	58	1	1	56

Розподіл іноземних та внутрішніх туристів за регіонами у 2021 році

Область	Кількість іноземних туристів	Кількість внутрішніх туристів	Всього в'їзду у область
Вінницька	-	14837	14837
Волинська	474	1095	1569
Дніпропетровська	-	9949	9949
Донецька	8	5733	5741
Житомирська	-	858	858
Закарпатська	114	5448	5562
Запорізька	182	8438	8620
Івано-Франківська	2293	35316	37609
Київська	73954	253099	327053
Кіровоградська	-	344	344
Луганська	-	16	16
Львівська	5435	64492	69927
Миколаївська	-	796	796
Одеська	821	19827	20648
Полтавська	-	328	328
Рівненська	-	2100	2100
Сумська	-	5370	5370
Тернопільська	-	3404	3404
Харківська	223	8424	8647
Херсонська	-	2164	2164
Хмельницька	-	3385	3385
Черкаська	20	2658	2678
Чернівецька	179	1261	1440
Чернігівська	-	313	313

Туристичний збір в 14 областях України за 2022 рік, які перебували або перебувають в зоні бойових дій та тимчасово окуповані

Область, місто	Туристичний збір за 2022 р., тис. грн.	Зменшення надходження від туристичного збору в 2022 р. порівняно з 2021 р., %
Херсонська	314	-95
Луганська	418	-80
Сумська	586	-58
Донецька	686	-83
Миколаївська	789	-90
Чернігівська	1061	-53
Житомирська	1709	-24
Запорізька	1971	-78
Харківська	3372	-61
Одеська	5372	-80
Київська	8727	-43
Дніпропетровська	995	-15
Рівненська	1256	-14
м. Київ	31474	-54

Активация Windows
Чтобы активировать Windows, перейдите в раздел "Параметры".

353 ЕПІЗОДИ

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ РОСІЙСЬКИХ ВІЙСЬК ПРОТИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ, ЗАФІКСОВАНІ МКІП

СТАНOM НА 19/05/22

ЗЛОЧИНИ ЗАФІКСОВАНІ НА ТЕРИТОРІЇ 13 ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ ТА В М. КИЄВІ

- 41 в Харківській
- 73 в Донецькій
- 65 в Київській
- 47 в Чернігівській
- 26 в Сумській
- 24 в Луганській
- 1 в Запорізькій
- 6 в Житомирській
- 5 в м. Києві
- 3 в Херсонській
- 4 в Миколаївській
- 2 в Дніпропетровській
- 2 в Одеській
- 1 в Львівській

ОБ'ЄКТИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

116 Руїнацій та пошкоджень внаслідок обстрілів окупантів зазнали об'єктів культурної спадщини

Це пам'ятки архітектури та містобудування:

- 21 пам'ятка національного значення
- 41 місцевого значення
- 7 шайновиявлених об'єктів культурної спадщини

РЕЛІГІЙНІ СПОРУДИ НАЙБІЛЬШЕ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ОКУПАНТІВ

- 130 споруд були знищені або пошкоджені
- 49 з них перебувають на обліку як пам'ятки історії, архітектури та містобудування

Допомагайте фіксувати злочини РФ на національній платформі <https://culturecrime.mkip.gov.ua/>

Ці матеріали будуть використані як докази для кримінальних проваджень проти російських злочинців.

ЗАЗНАЛИ РУЙНАЦІЙ ТА ПОШКОДЖЕНЬ

- 42 меморіальних пам'яток на честь історичних особистостей та подій XIX – початку XXI ст.
- 27 будівель та комплексів музеїв і заповідників
- 66 споруд будинків культури, театрів, бібліотек та інших об'єктів цінної історичної забудови

РУЙНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ - ВОЄННИЙ ЗЛОЧИН ЗА ГААЗЬКОЮ КОНВЕНЦІЄЮ 1954 РОКУ

Активация Windows
Чтобы активировать Windows, перейдите в раздел "Параметры".

Міністерство культури та інформаційної політики України

Інформація продовжує надходити та перевіряється

ЮНЕСКО проводить попередню оцінку шкоди, завданої культурним пам'яткам України під час повномасштабного вторгнення.

«Станом на 26 липня 2023 року ЮНЕСКО підтвердила пошкодження з 24 лютого 2022 року 274 об'єктів: 117 релігійних об'єктів, 27 музеїв, 98 будівель, що мають історичну та/або мистецьку цінність, 19 пам'ятників, 12 бібліотек, 1 архів», - повідомляється на офіційному сайті організації.

До переліку пошкоджених в Одесі пам'яток наразі внесено 8 об'єктів:

Одеський художній музей, Одеський археологічний музей, Музей морського флоту, Одеський літературний музей, Церква Святого Миколая, Спасо-Преображенський собор, житловий будинок Чижевича, житловий будинок Соломос.

Наприкінці січня 2023 р. історичний центр Одеси було внесено до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО під загрозою. Вперше питання включення історичної забудови Одеси до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО фахівці порушили майже 40 років тому. Офіційну заявку зробили у 2009 році. Але тільки зараз, за прискореною процедурою (через війну), відбулося внесення історичного центру міста-порту Одеси до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО під загрозою. "Чорноморська перлина" нарешті посіла гідне місце у колекції всесвітньої культурної спадщини.

Активация Windows
Чтобы активировать Windows, перейдите в раздел "Параметры".

20 та 23 липня, а також 14 серпня 2023 року під час ракетних атак російської федерації по Одесі на об'єкті всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Історичний центр Одеси» пошкоджень зазнали 87 будівель, що мають статус пам'яток архітектури, культури та історії. У цих будинках розміщувалися музеї, музична школа, дитячий садок, науковий центр, аматорський театр, квартири мирних громадян. Одна з ракет вразила містобудівну доміанту історичного центру – Спасо-Преображенський собор.

Через це в Одесі створено мапу об'єктів культурної спадщини та історичних будівель у межах власності всесвітньої спадщини «Історичний центр Одеси», пошкоджених від ракетних атак росії.

Замки і фортеці, такі як Тарасівський та Золочівський, стали символами оборонної архітектури та розповідають історію оборони та героїзму. Вони переносять нас у минуле, де загадкові легенди поєднуються з реальними подіями.

Свято-Троїцька церква, Ірпінь

Цей невеликий храм будували 6 років, регулярні богослужіння тут проводилися з 1915-го. Наприкінці 30-х років після указу Сталіна про припинення релігійної діяльності усіх церков куполи Свято-Троїцької церкви демонтували, дзвони перетопили, зруйнувавши іконостас і розписи. Саму будівлю передали китайцям під артілю, яка випускала іграшки. Реставрували храм тільки у 80-ті роки: встановили дзвіницю і купол та облагородили навколишню територію.

Будівля Свято-Троїцької церкви була пошкоджена після двох обстрілів — спершу 11 або 12 березня 2022 року, за словами місцевих, у дворі сусіднього будинку впала міна, розбивши вікна і залишивши багато дрібних слідів від уламків на південній стіні будівлі, а 27 березня біля парку з протилежного боку від церкви вправ снаряд, спричинивши численні дрібні руйнування і тріщини у стіні. Майже всі завдані пошкодження адміністрація церкви уже відремонтувала власними силами.

Активация Windows
Чтобы активировать Windows, перейдите в раздел "Параметры".

• Центральний будинок культури, Ірпінь

- Один із символів міста, хоча це й пам'ятка радянської архітектури. Відкритий 1954 року, будинок мав глядацьку залу на 484 місця, а також приміщення для хореографічного, вокального і театального класів.
- Обстріли 14-17 березня 2022 року сильно пошкодили фасади, вікна, двері, перекриття та інтер'єри пам'ятки, майже повністю зруйнувавши одне крило будівлі. Існує кілька проєктів відновлення та модернізації пам'ятки. А втім, коли розпочнуться будівельні роботи — невідомо. Ймовірно, лише після завершення війни.

Активация Windows
Чтобы активировать Windows, перейдите в раздел "Параметры".

• **Церква святих пророка Іллі та апостола Андрія Первозваного, Гостомель**

- Усі, хто їздить із Києва до Гостомеля, завжди проїжджають повз цю невеличку церковцю, збудовану 1997 року, котра більше нагадувала житловий будинок. Проте згадають вони радше не будівлю, а надзвичайно красиву двометрову скульптуру Андрія Первозваного перед нею.
- Обстріли 10 березня 2022 року практично повністю зруйнували будівлю церкви, а також спотворили обличчя і фігуру апостола Андрія. Майже півтора року по тому скульптуру відновили й пофарбували, будівлю церкви знесли, однак богослужіння все одно здійснюють у приміщенні поруч — також постраждалому і взагалі не схожому на релігійний осередок, якби не купол.

hromads

Активация Windows

Чтобы активировать Windows, перейдите в раздел "Параметры".

Внаслідок масованого ракетного обстрілу **Києва** 10 жовтня 2023 р. зазнали пошкоджень фасади й елементи інтер'єрів 14 закладів культури, освіти та науки. Уражено червоний корпус і корпус Інституту філології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Наукова бібліотека ім. Максимовича, Інститут літератури й Інститут археографії НАН, Національну філармонію, а також Будинок Центральної ради, де розміщується Педагогічний музей України та Музей української революції 1917-1921 рр.

Частково вибиті вікна в низці музеїв, зокрема, у Національному музеї мистецтв Ханенків, Національному музеї Тараса Шевченка, Київській картинній галереї, Національному науково-дослідному реставраційному центрі, меморіальному музеї-квартирі Миколи Бажана та Павла Тичини, Національному науково-природничому музеї НАН України, Музеї історії міста Києва.

Активация Windows

Чтобы активировать Windows, перейдите в раздел "Параметры".

3 серпня під час візиту до Харкова міністр культури та інформаційної політики України Олександр Ткаченко зазначив, що Харківська область є лідером серед інших регіонів за кількістю пошкоджених або зруйнованих через війну об'єктів культурної спадщини.

55 культурних пам'яток Харківщини внесли до переліку ЮНЕСКО як пошкоджені та зруйновані під час повномасштабної війни. У Харківській обласній адміністрації кажуть, що таких у регіоні — 169.

До переліку ЮНЕСКО увійшли 28 пошкоджених культурних пам'яток, що розташовані в Харкові, ще 27 — в області.

Серед них:

- 20 релігійних споруд;
- чотири музеї, серед яких Музей Сковороди та Куп'янський краєзнавчий музей;
- два театри, серед яких Харківський театр опери та балету;
- шість навчальних закладів та будинків творчості;
- п'ять будинків культури;
- 18 історичних будівель, серед яких харківський будинок "Слово"

Харківська Єпархія Української православної церкви

Чернігів. Будинок Василя Тарновського, де до тепер була бібліотека, не постраждав ні під час наступу більшовиків, ні під час Другої світової. В ніч на 11 березня 2022 року сюди скинули три фугасні 500-кілограмові бомби. Найбільше шкоди принесла та, що впала на подвір'ї бібліотеки — зруйнувала стіну та внутрішні перекриття.

На 8 червня 2023 року в Чернігівській області до переліку пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації, які було пошкоджено або зруйновано внесено 62 об'єктів культурної спадщини України.

Чернігівський район — 54; Корюківський — 1; Новгород-Сіверський — 2; Ніжинський — 4; Прилуцький — 1.

У тому числі 23 національного значення, 33 місцевого значення, 6 щойно виявлених об'єктів культурної спадщини.

Чернігівський музично-драматичний театр ім. Шевченка

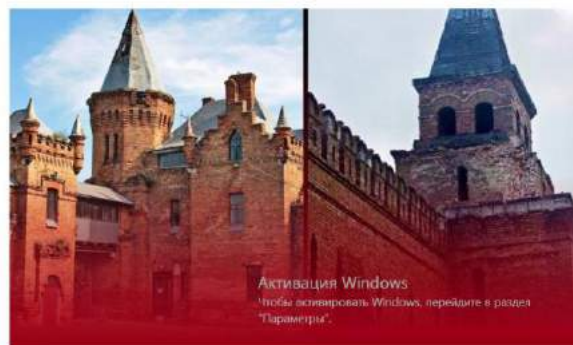
Художній музей імені Григорія Ґалагана

Будинок Василя Тарновського

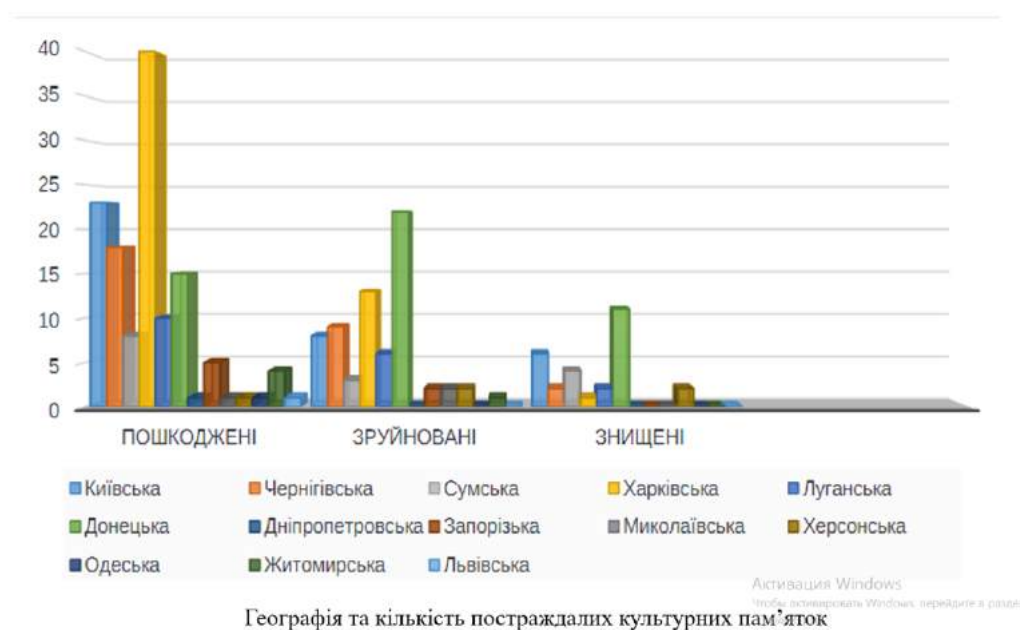
- У **Запорізькій області** пошкоджено або зруйновано 33 пам'ятки місцевого значення. У тому числі, у Василівському районі – 12, у Запорізькому – 11, у Пологівському – 10.
- 576 із 623 пам'яток знаходяться на територіях, де велися бойові дії чи на тимчасово окупованих територіях.
- У міністерстві культури констатували, що неможливо назвати точну кількість пам'яток культурної спадщини, що постраждали в ході бойових дій та окупації.
- У березні 2022 року знаменитий історико-архітектурний музей-заповідник «Садиба Попова» у місті Василівка Запорізької області постраждав від рук окупантів. Спочатку російські військові обстріляли садибу, а потім пограбували.

Будинок на проспекті Соборному

Фотографія «Садиби Попова»

Географія та кількість постраждалих культурних пам'яток

Протокол безпеки готелів в умовах воєнного стану

Розділи протоколу	Роз'яснення
1. Посилена охорона	<ol style="list-style-type: none"> Цілодобова охорона гостей готелю кваліфікованою службою безпеки у посиленому режимі Цілодобове відеоспостереження усіх гостьових зон готелю
2. Заходи безпеки	<ol style="list-style-type: none"> Персонал готелю проінструктований щодо поведінки під час надзвичайної ситуації та має чіткий алгоритм дій У разі виникнення аварійної ситуації готель має автономну систему енергопостачання із резервами пального, запасами води та продовольства В готелі наявні система звукового сповіщення та управління евакуацією Час реагування поліції, пожежників, швидкої медичної допомоги на виклик складає 5-7 хвилин Усі номери готелю оснащені датчиками диму Вікна гостьових зон на першому поверсі готелю укріплені на випадок руйнувань у разі ударної хвилі вибуху
3. Укриття цивільного захисту	<ol style="list-style-type: none"> На -1 поверсі готелю облаштовано укриття (бомбосховище), яким гості можуть скористатися під час повітряної тривоги Укриття обладнано стільцями, резервами води та двома санвузлами. Укриття-бомбосховище обладнано потужною системою вентиляції При поселенні гостей персонал готелю проводить інструктаж щодо місцезнаходження укриття та алгоритму дій під час повітряної тривоги Найближче публічне укриття розташовано на певній відстані

Організаційно-економічні заходи відновлення туристичної інфраструктури в післявоєнний період	Пошук зацікавлених суб'єктів у відбудові;
	Створення архіву пам'яті та розробка проєктів маршрутів, готових до реалізації;
	Створення концепції відновлення легкої туристичної інфраструктури під час відновлення постраждалих регіонів;
	Залучення інвесторів до процесу відновлення туристичної інфраструктури та початок робіт з реконструкції;
	Програма розвитку туристичної інфраструктури в Національних природних парках України;
	Створення "Маршрутів пам'яті війни";
	Створення легкої туристичної інфраструктури для подорожей по Україні;
	Розробка та реалізація концепції розвитку міст-курортів на півдні України та "доріг різноманіття";
	Розробка та впровадження системи туристичної орієнтаційно-навігаційної системи, включаючи використання інклюзії;
	Підготовка проєкту закону "Про спеціальні туристичні зони";
Завершення та введення в експлуатацію всіх зруйнованих чи частково пошкоджених туристичних об'єктів та реставрація історичних пам'яток.	

Організаційно-економічні заходи відновлення туристичної інфраструктури в післявоєнний період

Заходи щодо реалізації комунікаційної стратегії для популяризації туристичного потенціалу України в післявоєнний період	Розробка маркетингової візійної стратегії туризму до 2032 року

Заходи щодо реалізації комунікаційної стратегії для популяризації туристичного потенціалу України в післявоєнний період

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!

Перевірка тексту на плагіат

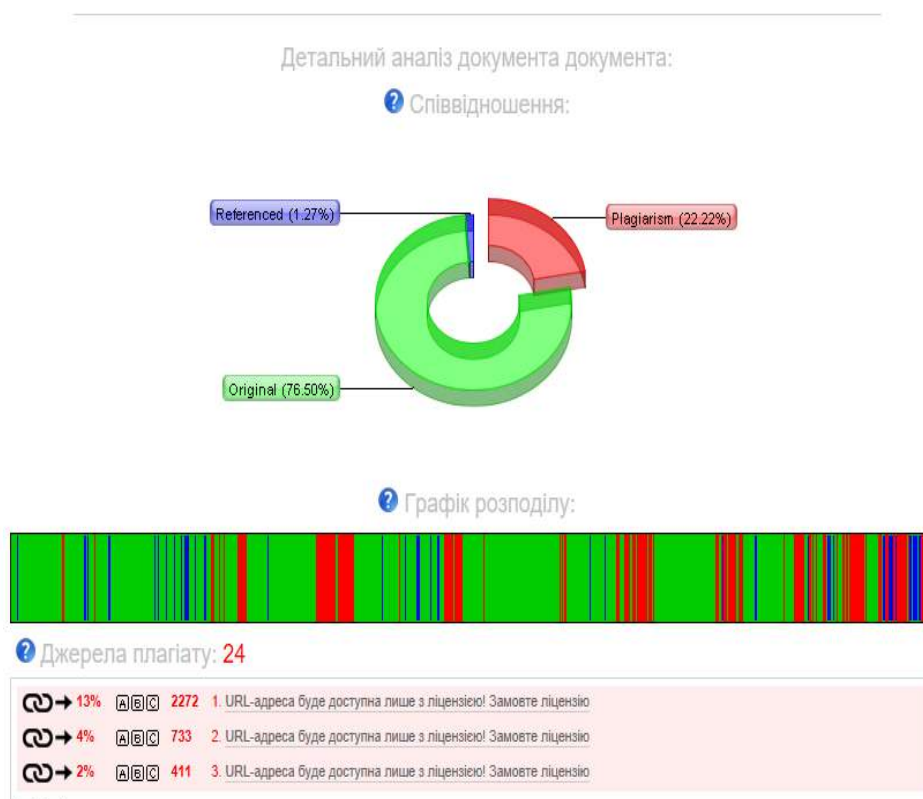
Кваліфікаційна робота магістра.

Тема: «Проблеми та перспективи післявоєнного відновлення туризму в Україні»

Засіб перевірки <https://plagiarism-detector.com/>

Унікальність по фразам > 50 %

Унікальність по словам > 50 %

Керівники _____

Наталя ДОБРЯНСЬКА
Маргарита ЛІГАНЕНКО

Здобувачка:

Анна ПРИЛИПКО